

FÖRSVARSHÖGSKOLAN

C-UPPSATS

<i>Författare</i> OK Erik Bøe	<i>Förband</i> Norge	<i>Kurs</i> ChP 02-04
<i>FHS handledare</i> Forsker Peter A. Mattsson, KVI og KK Christopher Werner, KVI/Sjö		
<i>Uppdragsgivare</i> FHS KVI	<i>Beteckning</i> 19 100:2046	<i>Kontaktman</i>
<p><i>NATOs nye konsepter, NATO Response Force og Combined Joint Task Force – i et maritimt perspektiv.</i></p> <p>Sammendrag</p> <p>Bakgrunnen for innføringen av CJTF-konseptet, og dermed innslag av multinasjonale enheter, var reduksjoner i de alliertes nasjonale styrkestrukturer. Dessuten er flernasjonale styrker blitt mer vanlige både i internasjonale fredsstøtteoperasjoner og for å løse mer tradisjonelle allierte oppgaver.</p> <p>Det er viktig å kunne se sammenhengen mellom NATOs nye deployeringskonsepter. Tidligere hadde ikke NATO et system som ivaretok de prosesser og aktiviteter som var nødvendige i perioden fra krisen var et faktum til en CJTF var operativ. NRF er ment å skulle fylle dette tomrommet.</p> <p>Den forsvars- og sikkerhetspolitiske utviklingen er, og har vært, preget av mange begivenheter. NATOs tilnærming til Europa, <i>European Security and Defence Identity</i>, og EUs militære fokusering, <i>European Security and Defence Policy</i>, er begge viktige milepæler for ulike nasjoners militære fokusering.</p> <p>Sammen med nye operasjonsområder og tilhørende konfliktskala, ulike konfliktløsere og nasjoners alliansetilhørighet, vil jeg belyse tre valgte lands maritime evne og villighet til å delta internasjonalt i NATOs nye konsepter.</p> <p>Sverige – på tross av sitt medlemskap i EU, en stadig tilnærming til NATO samt satsning på kystnære operasjonskonsepter – har tydelige begrensninger. Den politiske viljen er ikke alltid like presis og det hersker en for stor diskrepans mellom mål og midler. Norge har med sitt NATO medlemskap opparbeidet seg verdifull erfaring, de har en velutviklet konseptuel basis, men må være observant sin marginale flåtepark.</p> <p>Storbritannia – som en europeisk stormakt og foregangsland på mange områder – har gjentatte ganger demonstrert evne, politisk vilje og handlekraft.</p> <p>Vedlegg 1 – Kommentarer fra Flaggkommandør Tronstad, Vedlegg 2 – Kommentarer fra Kommandørkaptein Britze, Vedlegg 3 – ABSTRACT</p> <p>Nøkkelord: CJTF-konseptet, NRF, tilpasning, kystnære operasjoner, doktriner, øvelsesmønstre.</p>		

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	1
1.1	Hensikt og spørsmålsstillinger	3
1.2	Fokus og avgrensninger	4
1.3	Materiale og kildekritikk.....	6
1.4	Metode.....	6
1.5	Definisjoner og sentrale begreper	6
1.6	Disposisjon	7
2	Konseptenes anvendelighet og påvirkende faktorer.....	7
2.1	CJTF- og NRF - konseptet.....	8
2.1.1	Foreløpige erfaringer med NRF- og CJTF-konseptet	9
2.1.2	Fremtidige milstolper	12
2.2	Fremtidens konfliktarena	12
2.2.1	Lavintensitetskonflikter.....	13
2.2.2	Sjøkrigens karakter - kystnære operasjoner	15
2.2.3	<i>Rules of Engagement</i>	18
2.2.4	Sjømilitære behov og kapasiteter	18
2.3	Ulike organer som konfliktløsere.....	19
2.3.1	NATO.....	19
2.3.2	EUs maritime dimensjon.....	20
2.3.3	FNs (manglende) maritime dimensjon.....	22
2.4	Sammendrag	23
2.4.1	Konseptets shortfalls	23
2.4.2	Ulike konfliktløsere og det nye trusselbilde.....	23
3	Metode	24
4	Utvalgte nasjoner.....	26
4.1	Norge	26
4.1.1	Sikkerhetspolitisk forankring og alliansetilhørighet	26
4.1.2	Doktriner og øvelsesmønster.....	27
4.1.3	Kapasiteter.....	28
4.2	Sverige	29
4.2.1	Sikkerhetspolitisk forankring og alliansetilhørighet	29
4.2.2	Doktriner og øvelsesmønster.....	30
4.2.3	Kapasiteter.....	32
4.3	Storbritannia.....	32
4.3.1	Sikkerhetspolitisk forankring og alliansetilhørighet	33

4.3.2	Doktriner og øvelsesmønster.....	34
4.3.3	Kapasiteter.....	35
4.4	Hypotesevalg	35
5	Test av hypoteser	36
5.1	Studie 1 – nasjonenes kapasitet og villighet	36
5.1.1	Prøving av hypotese 1 mot Norge	36
5.1.2	Prøving av hypotese 1 mot Sverige.....	37
5.1.3	Prøving av hypotese 1 mot Storbritania	38
5.1.4	Sammendrag.....	39
5.2	Studie 2 – nasjonenes doktriner og øvelsesmønster	40
5.2.1	Prøving av hypotese 2 mot Norge	40
5.2.2	Prøving av hypotese 2 mot Sverige.....	40
5.2.3	Prøving av hypotese 2 mot Storbritannia	42
5.2.4	Sammendrag.....	42
5.3	Studie 3 – nasjonenes alliansetilørighet	43
5.3.1	Prøving av hypotese 3 mot Norge	43
5.3.2	Prøving av hypotese 3 mot Sverige.....	44
5.3.3	Prøving av hypotese 3 mot Storbritania	45
5.3.4	Sammendrag.....	45
5.4	Resultatsammedrag.....	47
6	Resultat og oppsummerende diskusjon.....	49
6.1	Sluttvurdering av påvirkende faktorer	49
6.1.1	Fremtidig operasjonsområde/konfliktarena.....	49
6.1.2	Ulike konfliktløser og alliansetilknytning.....	49
6.2	Nasjonenes evne og villighet.....	51
7	Konklusjon og forslag til fremtidig forskning	52
7.1	Forslag til fremtidig forskning.....	54
	Kilde- og litteraturoversikt.....	55
	Trykte kilder	55
	Avisartikler og magasiner	56
	Ikke publiserte kilder og kilder på internett	57
	Øvrige kilder	57
Vedlegg 1	Kommentarer fra Flaggkommandør H. Tronstad	
Vedlegg 2	Kommentarer fra Kommandørkaptein J. Britze	
Vedlegg 3	Abstract	

1 Innledning

Det sikkerhetspolitiske klima har endret karakter etter ulike verdenshendelser. Murens fall – og dermed en overgang fra et bipolarert til et unipolært verdensbilde, angrepet på World Trade Center 11. september 2001 – som medførte at NATO for første gang anvendte organisasjonens artikkel 5¹, er en annen hendelse som har preget internasjonal sikkerhetspolitikk. I kjølevannet av disse hendelsene har verdensopinionen og ulike organer, først og fremst gjennom FN, NATO og EU, forsøkt å tilpasse sine doktriner, konsepter og handlingsmønstre. Viktige hendelser både før og etter 11. september har vært:

- WEU-møte i Petersberg utenfor Bonn i juni 1992
- NATO-møte i Berlin 1996
- Helsingfors-toppmøte, desember 1999
- NATO-møte i Washington april 1999 og senere i Praha 22. november 2002

Petersbergoppgavene² er sentrale i mange av de politiske og militære hendelsene som fulgte i kjølevannet av en slags ny verdensordning.

På NATO-møtet i Berlin i 1996 ble tre hovedstrategier lagt frem, kanskje den viktigste var avgjørelsen om å utvikle en europeiske sikkerhets- og forsvarsidentitet innenfor Alliansen (ESDI³).⁴ De to andre hovedområdene var utviklingen og implementeringen av den nye militære, integrerte kommandostrukturen samt utviklingen av *Combined Joint Task Force* (CJTF), det vil si NATOs konsept for felles flernasjonale innsatsstyrker. I konseptet lå også anvendelsen av såkalte mobile CJTF-hovedkvarter, for blant annet internasjonale fredsstøtteoperasjoner⁵ utenfor alliansens territorium.

Helsinki Headline Goals ble utformet i 1999 og innebar at EUs medlemsstater forpliktet seg fra 2003 å fremskaffe en styrkepool på opptil 60 000 soldater, inkludert sjø- og flystridskrefter.⁶ Ut ifra scenarioene aktiv styrkeseparasjon, konfliktforebygging og humanitære operasjoner ble kravene på enhetene fastlagt, de såkalte *Helsinki Headline Goals Catalogue* (HHC). Medlemslandene har med basis i disse kravene innmeldt styrker til EU, *Helsinki Force Catalogue* (HFC). Med referanse til *Headline Goals* og Petersbergoppgavene, utkrystalliserte det seg seks viktige satsningsområder.⁷

EUs fokus med bakgrunn i *Helsinki Headline Goals* sammenfaller i stor grad med den handlingsplan som ble vedtatt på NATO-toppmøte i Washington samme år, det såkalte *Defence Capability Initiativ* (DCI). Dette var en handlingsplan bestående av fem områder i den hensikt å modernisere NATO-medlemmenes militære styrker for derigjennom å forbedre forsvarsevnen i NATO. Den overordnede målsettingen var å styrke alliansens evne til å utføre felles militære operasjoner gjennom omfattende modernisering av blant annet materiell, for dermed å minske de teknologiske forskjellene mellom landenes militære styrker. Dette omfattet alle områder av

¹ Et angrep på en nasjon er å regne som et angrep på alliansen.

² De omfatter i hovedsak humanitære innsatser og redning, fredsbevarende aktiviteter og innsatser med stridskrefter ved krisehåndtering, inklusiv fredsskapende tiltak.

³ *European Security and Defence Identity*.

⁴ Hensikten var å samordne europeisk innsats i visse typer krisesituasjoner i Europa, der amerikansk deltakelse ikke var naturlig.

⁵ Forfatterens egen oversettelse av *Peace Support Operations* (PSO).

⁶ Disse skal kunne være innsatt i opptil ett år i et operasjonsområde i og rundt Europa, med unntak av evakueringsoperasjoner, som skal kunne gjennomføres på verdensbasis.

⁷ Evnen til mobilitet, effektive innsatser, overlevelsessevne, ISTAR (*Intelligence, Surveillance, Targeting and Reconnaissance*), ledelse (kommando & kontroll) og utholdenhet.

forsvarsplanleggingen, både for NATO som helhet, og for alliansens respektive medlemmer.⁸ Allerede for fem år siden har altså NATO og EU et nokså ensartet syn på satsningsområder og prioritering.

Tre år senere, i Praha høsten 2002, ble prosessen for NATO-utvidelsen godkjent. Videre ble det bestemt å effektivisere de militære kommandofunksjonene i NATO. Ønsket om en slankere, mer effektiv, rasjonell og deployerbar kommandostruktur, med sikte på å oppfylle de operasjonelle kravene til alle typer allianseoppdrag, ble godkjent. Det blir to strategiske kommandoer, den ene operativ og den andre funksjonell. Strategisk operasjonskommando, med hovedkvarter i Europa (Belgia), får støtte i to kommandoer for flernasjonale styrker (*Joint Force Commands*) som vil kunne generere et landbasert hovedkvarter for kombinerte, flernasjonale innsatsstyrker (CJTF) og et robust, men mer avgrenset stående flernasjonalt hovedkvarter som kan være utgangspunkt for et sjøbasert CJTF-hovedkvarter.⁹ *Prague Capabilities Commitments* (PCC) bestod også av 1) opprettelsen av *NATO Response Force* (NRF) – NATOs nye kjerne som skal ha en operativ evne senest i oktober 2006, 2) bedre samarbeide med PfP¹⁰ og Middelhavsregionen¹¹, 3) ha en parallell fokus sammen med EU og OSSE¹². Samtidig som NATO startet sin utvidelsesprosess gjennomførte altså EU tilsvarende handlinger.

Maritim makt er preget av politiske, militære og økonomiske hensyn. Det å kunne beherske forbindelsene på sjøen har i all tid vært ensbetydende med maritim makt. Maritime styrker har evnen og muligheten til å påvirke hendelser både i luften og på land. Først og fremst gjennom amfibieoperasjoner og ildstøtte fra sjøen mot land, men også direkte ved å transportere land- og luftstyrker til et konfliktområde. Hangarskipets utvikling, amfibieteknikken og utviklingen av landmålsmissiler har gjort projeksjon¹³ av makt på land enda mer sentral. Den maritime makt som en nasjon behøver for sin egen sikkerhet, for avskrekking eller møte en fiende ved invasjon, kan også brukes internasjonalt i konflikter av lavere intensitet. Maritime stridskrefter kan skape tilstedeværelse uten okkupasjon og påtrykninger uten komplikasjoner.¹⁴

Forfatteren har i perioden 1996-2002 jobbet på to hovedkvarter. De første tre årene i det felles- integrerte, nasjonale- og NATO-hovedkvarteret i Stavanger, senere i et av NATOs hovedkvarter, EASTLANT/NAVNORTH, i Northwood utenfor London. Gjennom daglige operasjoner og øvelser har jeg sett utviklingen av NATOs maritime kapasiteter. Dog har jeg aldri studert NATOs nye konsepter, CJTF og senere NRF, i detalj. Min fokus så langt har vært på komponentnivået¹⁵, altså i skillelinjen mellom operativt og taktisk nivå. Etter snart to år på ”sidelinjen” ønsker jeg hermed å fokusere blant annet på konseptene i sin helhet – inkludert bakgrunn og hvem som kan bidra.

⁸ Foreløpig er det vanskelig å se at de har lyktes med denne tilnærmingen.

⁹ Hovedkvarteret i Lisboa/Portugal – CINCSOUTHLANT (Joint HQ West i ny struktur), og Strikingfleet Atlantic – Norfolk/USA, skal danne kjernen i en sjøbasert CJTF.

¹⁰ *Partnership for Peace*, på norsk partnerskap for fred.

¹¹ *Mediterranean Dialogue Countries*, forkortet MDC.

¹² Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa.

¹³ Med projeksjon mener jeg bruk, eller trussel om bruk av maritime styrker for å påvirke hendelser på land. Se for øvrig kapittel 2.2.2

¹⁴ Forsvarsmakten [2003], *Marin Doktrin och maritime operationer, provisorisk utgåva för 2003* (heretter MMO 03), s. 39.

¹⁵ *Component Commander*, spesielt *Maritime Component Commander* (MCC) har vært prioritert.

1.1 Hensikt og spørsmålsstillinger

Etter at CJTF-konseptet ble igangsatt i 1996 har verdensbilde stadig forandret karakter. EU fremtoner som en stadig sterkere organisasjon, både geografisk med et økende antall medlemsland, men ikke minst med en egen felles utenriks - og sikkerhetspolitikk¹⁶. NATO ekspanderer samtidig som Alliansen deltar i bekjempelsen av terrorisme med blant annet fartøy i Middelhavet.¹⁷ FN og sikkerhetsrådet har vært satt på prøve etter 11. september 2001, både i forbindelse med operasjoner i Afghanistan og USAs invasjon i Irak våren 2003. Begge forhold, hevder mange, som et resultat av krigen mot terror. I tillegg dukker det stadig opp konflikter og hendelser som påkaller FNs tilstedeværelse.

Det sjøbaserte CJTF-konseptet er ikke ferdigutviklet, men er likevel anerkjent som en kapasitet, både i EU og NATO. Konseptet bygger på alle forsvarsgrener i et multinasjonalt rammeverk, utviklet i regi av NATO. Konseptet er ment å kunne lette operasjoner sammen med partnernasjoner og ikke-NATO land i situasjoner som ikke relateres til kollektivt forsvar. Konseptet skal også støtte utviklingen av ESDI gjennom å muliggjøre operasjoner under politisk kontroll og strategisk ledelse av VEU.¹⁸

NATO har i det siste vært preget av innføringen av NRF og tilhørende *Deployable Joint Task Force*, DJTF¹⁹. Konseptet er ment som et kompliment til CJTF-kapasiteten og gjennomførte høsten 03 sine første tester og valideringer i området rundt Tyrkia.

Konseptenes anvendelighet i dagens og morgendagens verdensbilde vil bli diskutert med hensyn på hvordan nasjoner kan komplettere NRF/CJTF. For å kunne svare på dette vil jeg blant annet støtte meg på følgende spørsmålsstillinger:

- Fremtidens konfliktarena.

Ut ifra et sikkerhetspolitisk perspektiv er det vanlig å skille mellom operasjoner i fred, krise, væpnede konflikter og krig. Skillet mellom de nevnte er sentrale ettersom ulike juridiske og operative betingelser gjelder for de militære styrkenes virke. FN, NATO og (V)EU har enes om en kategori av forskjellige militære operasjoner, fra forebyggende diplomati til fredsoppretting, under navnet fredsstøttende operasjoner²⁰. I tillegg finnes det *military operations other than war* (MOOTW), hvor eksempler kan være bekjempelse av internasjonal kriminalitet, terror, nødhjelp og evakuering. Hvordan vil nasjonene takle den store spennvidden sett opp mot deres alliansetilhørighet, kapasiteter og villighet?

- Endret fokus til kystnære operasjoner.

Det hersker liten tvil at de største nasjonene vil danne kjernen i fremtidige aktiviteter. I forbindelse med NRF og tilhørende DJTF har også andre nasjoner vist sin interesse. Ettersom den geografiske rammen etter hvert er blitt utvidet, Vesten har et fokus på *littoral*, samtidig som noen av de store nasjonene mangler ekspertise og kapasiteter nettopp i slike områder, kan da konseptet optimaliseres eller kompletteres ytterligere med mindre enheter med spisskompetanse og/eller nisjekapasitet?

¹⁶ Forfatterens egen oversettelse av *European Security and Defence Policy* (ESDP).

¹⁷ Operasjon *Active Endeavour*.

¹⁸ North Atlantic Treaty Organisation [2000], *MC 389/1 - Policy on NATO's CJTF capability* (heretter MC 389/1), s. 3. NATOs dokumenter er ikke oppdatert med hensyn på at VEUs rolle ble overtatt av EU. Siste ministermøte i VEU ble avholdt høsten 2000.

¹⁹ Se figur 1 samt kapittel 1.2

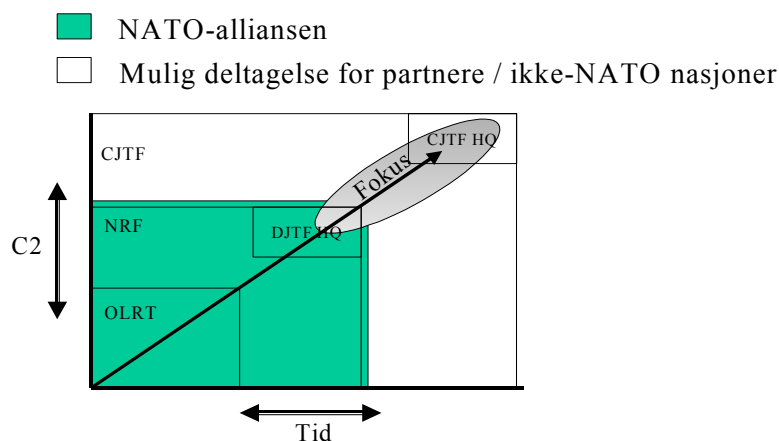
²⁰ I den senere tid også kalt *Crisis Response Operations* (CRO).

- Ulike organer som konfliktløserere.

Det finnes nå *Memorandum of Understanding* (MoU) mellom EU og NATO med hensyn på kommando- og kontrollfunksjoner, planverk samt lokaliteter i forbindelse med mulige EU-styrte operasjoner. Andre aktører kan være OSSE eller FN, sistnevnte enten ved en ren FN-innsats eller ved hjelp av et FN-mandat. Uansett ansvarlig organ, så er det sannsynlig at en større nasjon vil påta seg oppgaven som *leading nation/framework nation* under selve gjennomføringen. På hvilken måte kan eller vil ansvarlig organ, sammen med en kjernenasjon, styre operasjonen og dermed konseptets anvendelse?

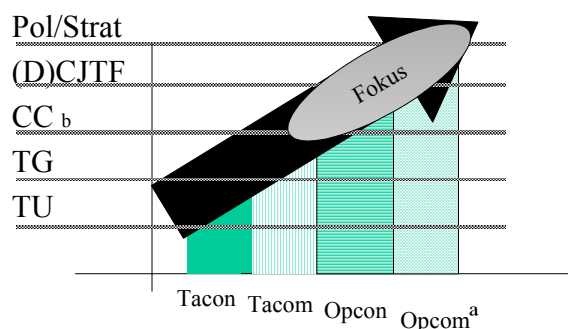
1.2 Fokus og avgrensninger

NRF, blant mange kalt kjernen i det nye NATO, blir i første rekke en test hvorvidt medlemslandene substansielt er villige til å bidra i en multinasjonal styrke med høy beredskap over tid. NRF skal ha en fellesoperativ ramme med en deployerbar stab som over tid skal være et kompliment til CJTF-konseptet. Den utgår fra et av NATOs permanente hovedkvarter (PHQ), som blant annet initialt står for et *Operational Liaison Reconnaissance Team* (OLRT) med fokus på informasjonsinnhenting, *situation awareness* og koordinering. Over tid skal denne mindre innsatsstyrken kompletteres av en DJTF som viderefører innsatsene til en operasjon. I mellomtiden foregår den videre planleggingen i NATOs militære staber, og om situasjonen tillater det blir andre nasjoner og styrker bedt om å støtte operasjonen slik at DJTF går over i en CJTF, med en fellesoperativ og multinasjonal tilnærming. Skissen nedenfor viser hvor min fokus vil ligge når jeg diskuterer NATOs nye deployerbare styrker.

Figur 1: En forenklet oversikt over konseptenes utvikling i tid og kompleksitet (C2).

Jeg vil fokusere på den sjøbaserte kapasiteten i overgangen mellom DJTF og CJTF, med vekt på sistnevnte ettersom NRF er nytt og ikke særlig utprøvd. Likevel vil jeg beskrive NRF og dets potensial ettersom interaksjonen og linken mellom DJTF og CJTF er avgjørende for ulike nasjoners engasjement. Øvelse *Strong Resolve* 2002 gav CJTF-konseptet er rekke erfaringer og det ble erklært delvis operativt. I motsetning til den landbaserte komponenten, som fremdeles er et konsept, kan det sjøbaserte med rette anvende begrepet kapasitet.

- a: Taktisk kontroll/kommando, Operativ kontroll/kommando
b: Component Commander, Task Group, Task Unit

Figur 2: En skjematisk forenkling av nivåenes ulike kommando og kontroll funksjoner.

Oppgaven vil fokusere på det operasjonelle nivået, men betraktninger på det politiske/strategiske og det taktiske nivået vil belyses for lettere å se sammenhengen. I første rekke komponentnivået er nødvendig for den totale konteksten.

Det nye trusselbildet setter krav til multinasjonale innsatser. Sikkerhetsbegrepet er blitt utvidet til å gjelde også ikke-militære dimensjoner. For å påvirke konfliktforløpet diskuteres nå også bruken av andre forhold som økonomi, teknologi, miljø og den sosiale sektor. Dette innebærer helt nye roller for det enkelte individ, men også for organisasjoner, militære avdelinger, forsvaret i sin helhet og samfunnet generelt. Tidligere kunne man entydig fokusere på de militære styrkene i fredsstøttende operasjoner. I dagens samfunn må også andre elementer bringes inn – økonomiske, diplomatiske og militære – både nasjonalt og internasjonalt, for å kunne lykkes i globale sikkerhetsproblemer. Jeg vil i denne oppgaven fokusere på det militære som et sikkerhetspolitisk instrument, og ikke andre faktorer.

Jeg behandler CRO og PSO som to likeverdige begrep, og vil heller ikke gå nærmere inn på begrepene innenfor fredsstøttende operasjoner.²¹

Når Sverige diskuteres fokuserer jeg på militære kapasiteter, og i liten grad Kustbevakningen, Sjøfartverket og Sjøpolitisen.

Når jeg diskuterer NRF og CJTF konseptet anvender jeg multinasjonale og flernasjonale styrker som et fellesbegrep. Videre brukes Allied Joint Doctrin, AJP-1(B)²² og dens styrkestruktur, og ikke NATOs nye organisering som først vil være endelig klar om et par år. Dette til tross for at flere av hovedkvarterene har startet omformuleringer av nye oppgaver og anvender nye navn. Jeg beskriver ikke NATO som organisasjon og heller ikke hvordan den er organisert og styrt.

Jeg skiller mellom operasjoner; såkalte *live*/skarpe insidenter, og øvelser/trening; styrte aktiviteter i fredelige omgivelser, i første rekke i regi av NATO og hver enkel nasjon.

VEU har i dag utspilt sin rolle hva angår fredsstøttende virksomhet ettersom EU har overtatt. Jeg vil likevel kort berøre de erfaringer som ble gjort på begynnelsen av 90-

²¹ For videre studier anbefales Forsvarets fellesoperative doktrine, Del A Grunnlag, s. 109-114.

²² North Atlantic Treaty Organisation [2001], *Allied Joint Doctrine – 1(B) ratification draft*, [heretter AJP-1(B)].

tallet ettersom de kan ha bæring mot fremtidige operasjoner hvor ikke-allierte nasjoner, med en tvetydig og usikker kommandostruktur, deltar. Jeg benytter VEU ved referanser til ikke oppdaterte NATO dokumenter, mens (V)EU anvendes ved egen diskusjon og vurderinger.

1.3 **Materiale og kildekritikk**

Jeg har i perioden vært to ganger i London for blant annet samtaler med Kommandørkaptein Jesper Britze, den danske marine, for tiden arbeidende i EASTLANT/NAVNORTH J3/J5. Fokus under intervjuet var status og den videre utviklingen av NRF, sett i lys av CJTF konseptet.

MC-dokumentet 389/1 – *Military Committee policy on NATOs CJTF capability* – er gradert NATO/EAPC²³ *Restricted - Releasable to WEU nations and Austria, Finland, Ireland and Sweden*. Jeg har referert til dokumentet stykkevis og delt, og kun ved noen få anledninger, slik at dokumentets gradering ikke skal gi restriksjoner for denne avhandlingens eventuelle distribusjon. Det er også verdt å merke seg at alle MC-dokumenter beskriver VEU som en aktuell bidragsyter og aktør. I den sammenheng må det presiseres at EU har overtatt VEUs rolle i fredstøttende operasjoner fra sommeren 2001. VEUs funksjon er derfor mer ubetydelig i dag og kan derfor i ulike NATO dokument erstattes med EU.

Videre har jeg lest *First Impression Reports* fra øvelser og studert generelle NATO dokumenter og publikasjoner, de fleste ugraderte.

Hva angår de tre nasjonene Norge, Sverige og Storbritannia så er følgende dokumenter sentrale:

- Norges fellesoperative doktriner (Del A Grunnlag, Del B Operasjoner) og Forsvarets doktriner for maritime operasjoner
- Sveriges Militärstrategisk doktrin og Marin Doktrin och maritima operationer
- Storbritannias *White Paper 2003* og *BR 1806 British Maritime Doctrine*.

1.4 **Metode**

Studien er som helhet kvalitativ i sin form. Teorikapitlene er deskriptive med en beskrivelse og tolkning av NATOs nye konsepter, fremtidens konfliktarena, ulike konfliktløser samt fokus på tre nasjoners maritime kapasiteter og muligheter. Kapittel 5 og 6 har en hypotetisk deduktiv ansats. Gjennom selvstendig argumentasjon, sett opp mot oppgavens bakgrunn og teoridel, kommer jeg frem til delkonklusjoner som senere danner grunnlaget for min endelige resultatvurdering og konklusjon. Mine hypoteser bør kunne prøves av andre for derigjennom å skape validitet samt å gi en relevans- og kvalitetsbedømmelse.

1.5 **Definisjoner og sentrale begreper**

Nedenfor vil jeg kort beskrive noen sentrale begrep samt gi definisjoner på noen av oppgavens nøkkelord. Disse har bæring på de valgte nasjonenes evne og mulighet til å delta og bidra internasjonalt.

Kapasiteter: Nasjonens styrkesammensetning, størrelse og fokus.

²³ *Euro-Atlantic Partnership Council*.

Littoral: NATO har ingen definisjon av *littoral*. Derimot finnes det en definisjon i den norske fellesoperative doktrinen, operasjoner. Der benevnes et kystnært område som:

*Et dynamisk operasjonsområde som strekker seg fra sjøen og innover land, begrenset av leveringsavstander for våpen fra sjøen innover land og fra land utover sjøen.*²⁴

Altså et område som ikke er avgrenset i vanddybde.

Doktrine: Grunnleggende og normative læresetninger for utvikling og bruk av militære styrker til støtte for nasjonale målsetninger. De er retningsgivende og krever dessuten stadige oppdateringer. Et lands doktriner skal være synkroniserte og samtidig danne grunnlaget for et felles begrepsapparat.

Øvelsesmønster: Planlagte aktiviteter, sett i lys av gjeldende doktriner, som beskriver hvordan og hvor ofte det øves.

Kommando & kontroll²⁵: Det militære begrepet for planlegging, organisering og koordinering – herunder ledelse – av øvelser og operasjoner. En fungerende C2-funksjon gir høyere troverdighet. Andre begreper som er videreutviklet av C2 er C4 og C4ISR. Disse vil bli gjengitt senere i fotnoteform.

1.6 Disposisjon

Uppsatsen er inndelt i 7 kapitler. Kapittel to og fire tar for seg teorigrunnlaget for studien. Først anvendeligheten og påvirkende faktorer vedrørende NATOs nye konsepter og deretter fokuserer jeg på tre valgte nasjoners sikkerhetspolitiske forankring, doktrinell basis samt militære kapasiteter og øvelsesmønster. Kapittel tre gir en mer inngående beskrivelse av metodevalg. I kapittel fem vurderer jeg nasjonene opp mot tre valgte hypoteser: Kapasitet og villighet, doktriner og øvelsesmønster samt alliansetilhørighet. Kapittel seks beskriver mitt resultat og en oppsummerende diskusjon før kapittel syv avslutter oppgaven med en konklusjon samt forslag til videre forskning. Avslutningsvis i studien er det presentert en oversikt over den litteratur og de kilder som har vært benyttet.

2 Konseptenes anvendelighet og påvirkende faktorer

Samordning er viktigere i dag enn noen sinne. Stridskrefter i dag er ekstremt kostbare og antallet enheter reduseres kontinuerlig. Det er derfor viktig at de arbeider sammen med størst mulig effekt mot et felles mål. Ettersom maritime operasjoner nå fokuserer på kystområdene ledes sjøkrigen nå mer og mer mot hva som skjer i landkrigen, og derfor må de ulike enhetene samvirke.

NATOs CJTF konsept er basert på MC 389/1 og AJP-01(B). MC-dokumentet vektlegger at modaliteten for deltagelse av andre nasjoner ikke skal være forskjellig fra NATO-nasjoner. Prinsippene og reglene som gjelder beredskap og forsterkning av et CJTF-hovedkvarter skal være likt for alle deltagende nasjoner.²⁶ Videre presiseres det at deltagelse på komponent nivå vil være marginal for ikke NATO-land i den innledende fasen. Derimot vil behovet være økende lengre ut i en operasjon, spesielt dersom partnernasjonen kan bidra til å øke effektiviteten samtidig som nasjonen bidrar med

²⁴ Forsvarets Overkommando [2000], *Forsvarets fellesoperative doktrine Del B - Operasjoner* (heretter FFOD Del B), s. 238.

²⁵ Norsk oversettelse av *Command and Control*, heretter benevnt C2.

²⁶ MC 389/1, s. F-1.

enheter.²⁷ Uansett skal NATO-prosedyrer følges, og C2-strukturen, samt ROE skal avgjøres av *North Atlantic Council (NAC)*.²⁸

Hensikten med AJP-1(B) er å danne et enhetlig rammeverk hva angår planlegging, gjennomføring og støtte til NATO-alliansens operasjoner, både innen og utenfor alliansens territorium. Doktrinen åpner opp for at den ikke bare skal brukes av NATO-styrker, men også av ulike koalisjoner mellom NATO og ikke-NATO nasjoner. Operasjonene gjennomføres da innen rammen for en NATO-CJTF, eller en europeisk ledet operasjon med bruk av NATO styrker og kapasiteter. Konseptets anvendelighet omfatter altså et vidt spekter av oppdrag, ulike typer konflikter, organisert under ulike typer konfliktløserer med en sammensatt flernasjonalt styrke. Den politiske og militære dimensjonen blir derfor kompleks. I tillegg settes det store krav til samordning innen planlegging, utstyr, infrastruktur, trening og øving. CJTF-konseptet er et av tre hovedområder nært knyttet til hverandre hvor NATO internt omstiller og tilpasser seg den sikkerhetspolitiske og strategiske utviklingen for å bedre evnen til å håndtere nye utfordringer etter den kalde krigens slutt.²⁹

2.1 **CJTF- og NRF - konseptet**

Bakgrunnen for innføringen av konseptet, og dermed innslag av multinasjonale enheter, var reduksjoner i de alliertes nasjonale styrkestrukturer, særlig i Europa. Flernasjonale styrker er blitt mer vanlige både i internasjonale fredsstøtteoperasjoner og for å løse mer tradisjonelle allierte oppgaver. Dette forutsetter blant annet stor evne til operativt samvirke. En multinasjonal felles styrke skal kunne gjennomføre alle typer av tenkelige operasjoner innen rammen for NATOs misjon. Utformingen av styrken med hensyn på C2, styrkesammensetningen på tvers av nasjoner samt kapasiteter er en prosess som går over tid, og som ledes av NAC og militærkomiteen (MC) – gjennom ansvarlig strategisk sjef (*Strategic Commander*). Konseptet bygger på mobile land- og sjøbaserte CJTF-hovedkvarter for å gi styrken(e) den nødvendige mobilitet og fleksibilitet i det dedikerte operasjonsområdet. Hovedkvarteret etableres ved utvalgte faste "moderhovedkvarter" i NATOs ordinære integrerte kommandostruktur. Det utformes rundt en fast kjerne personell og kjerneelementer som danner grunnlaget for å bygge opp og oppgradere et eller flere CJTF-hovedkvarter til et komplett hovedkvarter med større bemanning og funksjoner ved behov.³⁰ Et slikt mobilt hovedkvarter skal raskt kunne overføres til det aktuelle operasjonsområdet, men fortsatt være en del av alliansens integrerte kommandostruktur. Målsetningen er å kunne gjennomføre to CJTF-operasjoner samtidig. Dette er en offensiv tanke ettersom nasjonenes budsjetter og antall enheter er synkende. I NATOs nye kommandostruktur etableres og inkluderes CJTF-enheter for ledelse av så vel NATO- som (V)EU-operasjoner, også utenfor NATOs ansvarsområde hvor partnernasjoner og ikke NATO-land kan delta. Med ledelse av en felles styrkesjef, *Joint Force Commander*, og foruten land- og luftkomponenten, innbefatter CJTF-konseptet maritime enheter, normalt organisert i fire nivåer, fra maritim sjef (*Maritime Component Commander*) gjennom *Task Groups* og *Units*, ned til *Task Elements*. Nivåene kan også være organisert i en multinasjonal maritim styrke [*Multinational Maritime Force (MNMF)*]. CJTF og MCC med sine flytende hovedkvarter i form av spesialutrustede kommandofartøyer, planlegger og

²⁷ MC 389/1, s. F-3.

²⁸ Ibid, s. F-6.

²⁹ De to andre hovedområdene er utviklingen og implementeringen av den nye militære integrerte kommandostrukturen og oppbyggingen av ESDI innen NATO.

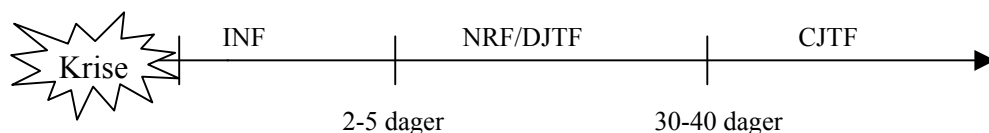
³⁰ AJP-1(B), s. 4-10.

leder styrkens operasjoner, inkludert eksempelvis maritime luftstridskrefter. CJTF-konseptet skal altså gjøre det mulig å deployere multinasjonale styrker i et bestemt operasjonsområde sammensatt av enheter fra alle forsvarsgrener. Konseptet skal kunne gjennomføre NATOs rene artikkel 5-operasjoner, samt fredsstøtteoperasjoner, altså oppdrag som faller utenfor artikkel 5. Sistnevnte kan for eksempel gjøres på et FN-mandat utenfor alliansens territorium.

Styrkene som former en CJTF må inneha et minimum av essensielle kapasiteter og evner. Eksempler er; tilgjengelighet i tid, effektiv etterretning, deployerbare og mobile, effektivt skyts, fungerende C2 og kommunikasjonssystemer, logistisk uavhengighet og god overlevelsessevne. For å maksimere nevnte kapasiteter og evner, både innen NATO og under samvirke med ikke-NATO land, er interoperabilitet og fleksibilitet en nødvendighet. Sammen med NATOs operative planprosess må dette utvikles, trenes og øves, både innenfor rene oppsatte NATO-øvelser og innad blant nasjoner som ønsker å bidra til utviklingen av konseptet. Derfor må også samtlige anvende felles NATO-prosedyrer og prosesser, språk og taktikk.

2.1.1 Foreløpige erfaringer med NRF- og CJTF-konseptet

Det er viktig å kunne se sammenhengen mellom NATOs nye deployeringskonsepter. Tidligere hadde ikke NATO et system som ivaretok de prosesser og behørig aktivitet som var nødvendige i perioden fra krisen var et faktum til en CJTF var operativ. NRF er ment å skulle fylle dette tomrommet.³¹ Når en situasjon oppstår, og det er behov for NATOs styrker, skal en stående reaksjonsstyrke deployeres umiddelbart, gjerne innen timer. Disse styrkene, representert av for eksempel *Standing Naval Forces Atlantic*³², benevnes *Initial NATO Force (INF)*.³³ Over tid skal denne styrken erstattes av NRF, først et *Operational Liaison Reconnaissance Team* og deretter DJTF. Over tid skal CJTF erstatte NRF.

Figur 3: Sammenhengen mellom de ulike konseptene over tid.

NRF er i sin støpeskje og enda ikke fullt ut utviklet. NR1&2, som er benevnelsen på det første bidraget, består av en stående fregatt/destroyer styrke, en MCM³⁴ styrke og ca halvparten av *UK/NL Amphibious Force*. Styrken kompletteres av ubåter, organiske luftkapasiteter samt maritime patruljefly. Altså en fellesoperativ styrke med et maritimt preg. Nasjonenes bidrag har vært tilfredsstillende og tilstrekkelige. Fra sommeren 2004

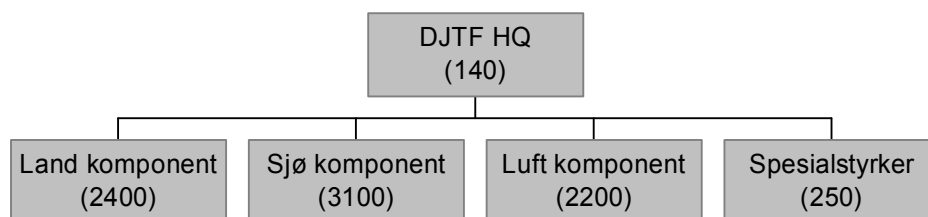
³¹ North Atlantic Treaty Organisation [2003], *MC 477 - Military Concept for NATO Response Force*. Dokumentet som omhandler NRF og dens oppdrag. Det er i første rekke: *Opposed Entry, Flexible Deterrence (counter terrorism), Crisis Response, Peace Enforcement, Embargo, Maritime Interdiction, Naval Mine Countermeasures Operations, Non-combatant Evacuation Operations, Humanitarian Relief*.

³² NATOs stående Atlanterhavsstyrke, forkortet SNFL, bestående av 6-8 fregatter/destroyere, ofte med bunkringsstøtte.

³³ North Atlantic Treaty Organisation [2002], *MCM 045-02 - NATO Initial Entry Concept*. Et av konseptene som anvendes av NATOs deployerende styrker.

³⁴ *Mine Counter Measure*.

vil COMNAVSOUTH i Napoli utgjøre kjernen av DJTF, mens Storbritannia, gjennom UKMARFOR³⁵, vil utgjøre MCC.

Figur 4: Skisse som viser konseptets størrelse (antall personer) og organisering.

NRF er ikke en stående styrke, men mer et slags styrkeregister av enheter med relativ høy beredskap. NRF gjennomførte i november sin første evaluering av styrken, med Spania som bidragsyter til det deployerbare hovedkvarteret. Øvelsene *Allied Response 03* og *Allied Reach 04* var omfattet med stor medial interesse ettersom dette var første eksamen på NATOs nyeste konsept samt at alle forsvarsgrenene var representert. Øvelsene var vellykket og borger for videre satsning, både isolert og som et komplement til CJTF konseptet. Dog må det presiseres at konseptet foreløpig er et rendyrket NATO-konsept, ikke tilgjengelig for partnere eller andre nasjoner.

CJTF-hovedkvarteret kan som tidligere nevnt enten være land- eller sjøbasert, da med ulike karakteristikk, men med fokus på en kompletterende effekt heller enn konkurrerende. Basingen av CJTF-hovedkvarteret kan derfor være fleksibelt for i best mulig grad kunne tilpasses situasjonen. Dette kan derfor gi muligheten av å initialt deployere et sjøbasert hovedkvarter, som etter en overgang overfører myndigheten og gjennomføringen til et landbasert hovedkvarter – på lang sikt den komponenten som ofte videreutvikler og avslutter en vellykket operasjon. Kjernen av et sjøbasert hovedkvarter har en hurtig reaksjonsevne som gir den mulighet til å seile på kort varsel, forsterke staben under transitt, og å øve C2 funksjonen til sjøs før endelig etablering i operasjonsområdet. Friheten på det åpne hav gjør det mulig å gjennomføre en sikker deployering samtidig som styrken kan drive avskrekking³⁶. Egne logistikkfunksjoner, uten støtte fra andres forsyningskapasiteter – *Host Nation Support* (HNS) – gjør styrken utholdende. Styrken kan hvis ønskelig operere i et mer sikkert miljø, utenfor rekkevidde av de mer konvensjonelle truslene. Foruten forsynings- og logistikkfartøy av en viss størrelse er det også ønskelig med en aktiv bruk av organisk helikopter samt mindre enheter for å etablere og bibeholde forbindelsene til land.³⁷ En generell begrensende faktor i dag er antall kommandofartøyer. Det finnes i dag kun få enheter som kan gjennomføre denne essensielle funksjonen.

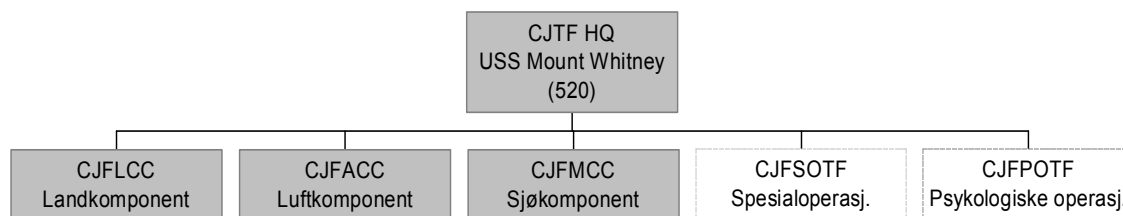
Striking Fleet Atlantic er en stående styrke og har sitt hovedkvarter om bord på kommandofartøyet *USS Mount Whitney*, til vanlig basert i Norfolk, Virginia. Styrken er tilgjengelig som hovedkvarter for flernasjonale innsatsstyrker sammensatt av flere forsvarsgrener. CJTF-kapasiteten er skreddersydd for spesifikke militære operasjoner innenfor NATOs ansvarsområde – som kollektivt forsvar – og utenfor ansvarsområdet som fredsstøtteoperasjoner. De ulike komponentene, land (*Combined Joint Force Land*

³⁵ UK Maritime Force.

³⁶ Det engelske uttrykket *poise* er mer dekkende.

³⁷ Et operasjonsmønster som blir benevnt *Sea Basing*.

Component Commander), luft (*Air Component*), maritim (*Maritime Component*), spesialoperasjoner (*Special Operations Component*) og psykologisk (*Psychological Operations*) vil variere i størrelse og struktur avhengig av operasjonens art og intensitet.

Figur 5: Organisasjonsskisse fra øvelse *Strong Resolve* 2002, her med en mindre fokus på *Special Operations* og *Psychological Operations Task Force*.

Andre forhold som avgjør er operasjonens oppdrag, styrkekomposisjon, tempo og lokaliseringen av styrkesjefen. CSFL var ansvarlig for gjennomføringen av CRO delen av øvelse *Strong Resolve* 02 (SR02). Initialt en av NATOs største øvelser, men dessverre ble den underminert av *real-life* hendelser. Likevel ble den gjennomført og gav mange gode *lessons identified* for den videre utviklingen av konseptet.

Øvelsen ble gjennomført som en planleggingsprosess, transitt til Østersjøen, prebriefing og selve gjennomføringen, totalt en periode på nærmere 18 måneder, hele tiden med deltagelse av totalt 12 PFP-nasjoner. Totalt 15000 personell ble ledet fra kommandofartøyet, *USS Mount Whitney*.³⁸ Formålene med SR02 var blant annet:

- å øve hurtige deployeringer av multinasjonale styrker
- å evaluere effektiviteten av NATOs C2 organisasjon
- å videre fremme utviklingen av understøttelse til konseptet
- å videreutvikle doktriner og prosedyrer for en sjøbasert NATO CJTF
- å praktisere interoperabilitet mellom multinasjonale styrker

Noen av hovedpunktene i evalueringen var:

- Tilgangen til informasjon, inkludert etterretning, for partnernasjoner var til tider begrenset. Fremdeles er prosedyrene at samtlige NATO-nasjoner, gjennom militærkomiteen, må enes om hva og hvordan gradert materiale skal frigis.³⁹
- Manglende CIS⁴⁰ funksjoner og kapasiteter, både i forhold til organiseringen av partnernasjoner, samt utveksling av informasjon til NGOs, IOs⁴¹ og militære komponenter på land.
- Egnert størrelse på LCC vil være fra brigade til divisjon. Land-komponenten var under øvelsen for liten, og mindre nasjoner manglet egen transportkapasitet. Likevel kunne deltagende svenske amfibieenheter uten problemer gjennomføre samvirke med NATO-enheter.

³⁸ www.globalsecurity.org/military/ops/strong-resolve.htm, innslagsdato 18. oktober 2003.

³⁹ MC389/1, s. 18.

⁴⁰ *Communication Information System*.

⁴¹ *Non Governmental Organisation og International Organisation*.

Shortfalls i konseptet – basert på øvelseserfaring og generelle studier – er ikke ferdigutviklet C4ISR⁴²-funksjon, tilgangen til mindre enheter i kystnære farvann, logistikk funksjonen med fokus på bunkring, transportkapasitet (nå anvendes også chartret handelstonnasje), kommandofartøy og manglende trening og øvelser med en full CJTF-organisasjon. Sistnevnte er et resultat av krympende budsjetter og mangel på enheter, ettersom øvelsene er kostbare og personellkrevende.

2.1.2 Fremtidige milstolper

Det å sette opp en stående styrke vil innbefatte betydelige økonomiske anstrengelser dersom nye administrative, C4 og operative kapasiteter behøves. Dette vil kunne forsterke eller duplisere nasjonenes eksisterende kapasiteter. Avgjørelsen om konseptets fremtid er mye avhengig av utviklingen innen kommunikasjons- og informasjonssystemer, samt skjebnen til nåværende og eventuelle fremtidige kommandofartøy. Styrkesjefen kan i fremtiden bli tvunget til å inngå i en landstab, mens den maritime styrkesjefen, MCC, blir sjøbasert. Flere nasjoner har muligheter til dette, eks. Spania, UK, Frankrike, Italia og til en viss grad Nederland.

NRF og DJTF blir en test, sett med amerikanske øyne, hvorvidt NATO blir den rammen som i fremtiden skal kunne bekjempe blant annet terrorisme med et multinasjonalt samarbeid som basis. Hvis ikke NRF lykkes med et tilstrekkelig europeisk bidrag og med en tilstrekkelig effektiv NATO kommandostruktur, vil USA gjerne søke sine samarbeidspartnere bi-, tri- eller multinasjonalt på en *case-by-case* basis. NATO kan dermed redusere sin betydelse og sitt veletablerte kjennemerke som det internasjonale gode selskap. Frankrike er blitt en viktig faktor ettersom de er aktive innen EUs mulige fremtidige militære kapasitet. En eventuell suksess av NRF kan være en av de avgjørende faktorer for hvor stort *momentum* som vil utkrystallisere seg i EUs militære samarbeide og dermed også i hvilken grad Frankrike vil lykkes med å skape en militær innflytelse i Europa. Frankrike har foreløpig anerkjent NRF som den drivende kraft for fremtidig internasjonal militært samarbeide, og har også bidratt med tre hovedkvarter på komponentnivå.⁴³ Andre nasjoner som har bidratt direkte, er Spania og Italia – begge med et kommandofartøy.

Andre forhold som blir gjenstand for diskusjon vil blant annet være nivået og kompleksiteten i NRFs multinasjonalitet, C2 arkitekturen under trening og *standby*, sertifiseringsprosessen, samt forholdet mellom NRF og daglige operasjoner.⁴⁴

2.2 Fremtidens konfliktarena

Etterkrigstidens invasjonstrussel er borte, det er ikke lengre sannsynlig at nasjoner i vesten vil bli invadert av en annen stat. I stedet har verdenssamfunnet fått et mer komplekst trusselbilde som dessuten ikke bare består av militære trusler. Det moderne informasjonssamfunnet er sårbart og kan rammes hardt ved for eksempel IT-sabotasje, naturkatastrofer, etniske konflikter og kjernefysiske ulykker. Dessuten kan det oppstå nye typer av trusler, som er ukjent i dag og som stiller nye krav til nasjonenes forsvar. Paradoksalt nok kan mange oppleve en større usikkerhet i dag enn under kjernevåpenkappløpet. Trusselen i dag er rettet mot de elementer som bygger oppunder samfunnsstrukturen. Ingen vet når og hvor trusselen blir realisert. Dette setter enda

⁴² *Command/Control/Communication/Computer/Intelligence/Surveillance/Reconnaissance.*

⁴³ Intervju CDR Jesper Britze, DaN, 17. november 2003.

⁴⁴ Leksjon av Brig Gen Gunnar Lundberg (Ret), *NRF – NATO's Expeditionary Capability*, FHS 13. mai 2004.

større krav til forsvarsstrukturen og dermed totalforsvarets evne. Samordningen mellom de militære og sivile instanser, samt deres ressurser, blir alt mer nødvendig.⁴⁵

Spekteret av militære operasjoner er preget av mangfold og kompleksitet. Fra krig til forebyggende diplomati, eller ulike former for MOOTW. I NATO skilles det mellom artikkel 5- og ikke artikkel 5-operasjoner, hvor rene Artikkel 5-operasjoner kun er forespeilet alliansens medlemsland. I FN skiller man i hovedtrekk mellom kapittel VI – fredsbevarende, fredsbyggende og fredsskapende, og kapittel VII – fredsopprettende og fredsbevarende operasjoner.⁴⁶

I dagens og fremtidens konfliktarena vil de maritime styrkene som regel støtte en operasjon på land - den maritime komponenten vil således være et støttende element.⁴⁷ I tillegg skiller maritime operasjoner seg fra landmilitære operasjoner ved at havet ikke kan besettes på samme måte som landjorden. I det etterfølgende kapittelet skal jeg fokusere på lavintensitetskonflikter på et generelt grunnlag, for så å fokusere på den maritime dimensjonen i et senere kapittel.

2.2.1 Lavintensitetskonflikter

Lavintensitetskonflikter (LIC) inneholder mange forskjellige elementer, og flesteparten har en overveiende landdimensjon. En vinkling er at den er en slags revolusjonær krig som beskriver en borgerkrigssituasjon med eller uten hjelp utenfra. Den skal ha en politisk hensikt. Andre begreper kan vær folkekrig, nasjonal frigjøringskrig, oppgjørskrig (*insurgency*). I dag er begrepene LIC og *Non-State Warfare* de vanligste betegnelse.

I dag er USA og FN, også støttet av NATO eller andre større nasjoner, ofte delaktige i LIC hvor man ønsker å ta ut et regime eller på annen måte søke å stabilisere situasjonen. Utfordringene for de nevnte involverte er å kunne forutse og i tide endre forutsetningene. Situasjonen er i dag labil i store deler av verden, slik at nye potensielle konflikter ligger og ulmer og kan fort oppstå. Verdens internasjonale politiske system kan inndeles i divisjoner eller rang.⁴⁸ Første divisjon består av Nord Amerika, Vest Europa og deler av Asia. I andre divisjon finner man land som har indre ”ustyrlike” områder som preges av konflikter av etnisk og/eller religiøs karakter. Til slutt tredje divisjon som beskrives som land/områder som ikke kan styres og hvor konfliktene har en semipermanent karakter, noe som tilsier at en varig fredelig utvikling er mindre sannsynlig. Her kan fredsopprettende eller PSO generelt ha en begrenset rolle, og ettersom situasjonen beskrives som vanskelig er ofte eneste mulige handling å evakuere eget personell for så å forlate området (f eks Somalia). Man har altså ikke tiltro til at konflikten kan løses med ”konservative” midler og mangler dessuten ofte kulturinnsikt for å kunne lykkes. Vestlig eller verdenssamfunnets svar er ikke godt nok. 3. divisjons konflikter kan imidlertid få konsekvenser for den globale stabiliteten. Konfliktlandet eller -området kan vanskelig sees på som en nasjonalstat. Stammer eller klaner preger situasjonen og en form for permanent kontroll blir vanskelig. Hovedstaden lever gjerne sitt eget liv, i alle fall i starten ettersom opprør så langt skjer på landsbygden, ledet av intellektuelle fra byene. Dette kan gjerne endres da byene vokser, slummen blir mer tydelig og forholdene mer uoversiktlige. Kontroll blir derfor mer vanskelig.

⁴⁵ MMO, s. 20.

⁴⁶ Merk at fredsbevarende operasjoner kan finnes i både kapittel VI og VII.

⁴⁷ Betegnet som *Supporting Commander*. Landkomponenten blir da *Supported Commander*.

⁴⁸ Nils Marius Rekkedal [2001], *Moderne krigskunst. Militærmakt under omforming* (norsk utgave), s. 204.

Ukontrollert befolkningsvekst er gjerne den største og viktigste spiren til slike konflikter. Dette fører til mangel på kapital, arbeidsløshet, korrupsjon, rekruttering til politiske opprør, motkulturer – ofte militante for å kunne gi folket noe å leve for, og religiøs fundamentalisme. Sammen med dårlige styrte tiltak fra sentralt hold finnes det her mange foranledninger til en konflikt. Det finnes gjerne opp nye religioner eller religiøse varianter ledet av karismatiske ledere og deres ”disipler”. Det å være opprører blir et yrke. Alt dette leder til en negativ spiral.

Generelt fører de nevnte faktorer til en situasjon som svever mellom ”bandittopprør” og en LIC. Man får et såkalt triangel, representert av fattigdom, geriljakrigføring og et lederskap. Trender videre er politisk maktkamp, økonomisk stagnasjon, økologiske problemer og sosialpolitisk stillstand. Forsvar og sikkerhet i dagliglivet blir et lokalt eller et privat problem, og ikke lenger et nasjonalt politisk ansvar. Folk satser da på militser, lokale politiske organisasjoner eller private firma for å sikre den elementære tryggheten og beskyttelse av liv og eiendom. Statens maktapparat vil da raskt forfalle og selve områdets eksistens blir truet.

LIC har videre en asymmetrisk karakter. Partene anvender ulike middel og /eller metoder i sin krigføring, eksempelvis terrorhandlinger mot konvensjonell krigføring.

Gerilja som fenomen

Geriljakrig er et annet innslag som ofte brukes i forbindelse med lavintensitetskonflikter. *La Guerra* (sp), Den frie krigen, *des partisans* (fr.), *Small Wars* (eng.), terror, *lilla kriget* (sv.), rebeller, *Kleine Krieg* (ty.), frihetskjemper, *Parteigangerkrieg* (Østerrike). Alle disse benevnelsene brukes i dag. ”Den noen kaller terroristen, kaller andre frihetskjemperen”, og ”sannheten finnes i betrakterens øyne”. Kjente uttrykk som beskriver fenomenets innebygde dilemma. Klassiske kjennetegn er utholdenhet, at utøverne tar striden når det passer dem – de ønsker å beholde et lokalt initiativ og dermed en lokal overlegenhet, oppdragstaktikk utøvet av en karismatisk leder, samt bruken av ild, overfall og infiltrasjon. Gerilja som strategi er en form for manøvertenkning, mens den som krigføringsmiddel på det taktiske nivået er å betrakte som en slags utmattelseskrigføring. Den vestlige verden og NATO bruker også en form for geriljakrigføring som en del av den store krigen. Eksempler er anvendelsen av strategiske enheter som spesialstyrker og ubåter i fiendtlig farvann. Når Vesten skal intervensere i områder som er preget av uro, kaos og geriljakrigføring er det nødvendig å forstå geriljaens tre pilarer:

- Folkeviljen – hvor kraften og evnen kommer fra.
- Et beskyttet baseområde – en utilgjengelig del av et større land/område, men ikke folketomt og øde.
- En fri side – minst en nøytral stat som nabo, dog helst støttende.

Den politiske og militære ledelsen må til fulle forstå det aktuelle folks kulturelle og sosiale arv. Volden er en del av metoden, men politikken er helt nøytral. Tyngdepunktet er folkets støtte og vilje til kamp. Hvordan påvirker jeg folkesjelen til min fordel? Anti geriljakrigføring er å ”vinne” folket, slik som engelskmennene klarte i Malaysia.

Ulike oppgaver for en multinasjonal styrke i en LIC preget av en viss kontroll kan være:

- Polisiering (*constabulary*), ikke-militære aktiviteter i form av støtte til sivile organisasjoner, herunder humanitær virksomhet.
- Fredsstøttende virksomhet basert på et FN-mandat. Operasjoner fra assistanse ved normalisering til å stanse krigshandlinger. Det maritime bidraget kan være

tiltransport, logistikkstøtte, overvåkning og kontroll samt bidra til en institusjonalisering av forvaltnings- og kontrollmekanismer.

- Evakuering av militært og sivilt personell.
- Embargo og anti-kontrabande operasjoner, gjennom overvåking, visitering og kontroll av skipsfarten for å hindre at uvilkårlig gods tilkommer en deltagende (eller krigførende) part.
- Maritimt diplomati vil gjennom aktiv tilstedeværelse signalisere vilje og evne.

Det som kjennetegner fremtidens konfliktarena er at Vesten må oppsøke krisen. Fleksibilitet og deployerbarhet blir derfor nøkkelord. Den maritime dimensjonen vil bli omtalt mer i detalj i neste delkapittel.

2.2.2 Sjøkrigens karakter - kystnære operasjoner

Av FNs 192 medlemsstater har 150 direkte tilgang til kysten med en tilstøtende eksklusiv økonomiske sone⁴⁹. Hoveddelen av de maritime aktivitetene skjer innen dette området. Et område som økonomisk og politisk er avgjørende og som dessuten er begrenset i omfang⁵⁰, men som samtidig er utfordrende med tanke på kyststatenes ansvar og plikter til suverenitetshevdelse og myndighetsutøvelse.⁵¹ To tredjedeler av jordens overflate er hav, og en tilsvarende del av jordens befolkning bor innenfor 20 km fra kysten. Dette gjør at sjøen blir en viktig strategisk ressurs når politiske myndigheter og en militær sjef skal ha adgang til befolknings- og regjeringssentra. Sjøen er et viktig transportmedium for mange nasjoner. Derfor blir sanksjoner og embargo nyttige virkemidler i krisehåndteringen. Den fyller et flertall av oppgaver, ikke bare den fysiske hindringen eller avskjæringen av uønsket trafikk. Andre innebærende oppgaver er symboleffekten av det internasjonale samfunnets misnøye, utøve diplomati samt gjennom fysisk tilstedeværelse være forberedt på en eskalering av situasjonen. Polisiering av en embargo til sjøs er generelt lettere gjennomførbart enn tilsvarende operasjoner på landjorden. Enheter kan monitorere og avskjære på internasjonalt hav, eller innenfor nasjon(e)s territorialgrense dersom mandatet tillater dette. Dette ble gjennomført med VEU- og NATO-styrkene i april 1993 da sikkerhetsrådet godkjente tilstedeværelse og aksjoner innenfor Serbia-Montenegros territorialgrense.⁵² Gjennom amfibieoperasjoner og våpenbruk mot landmål har maritime styrker en betydelig evne til å påvirke begivenheter på land. Omleggingen og dermed en mer fleksibel styrke- og kommandostruktur i NATO samt den våpenteknologiske utviklingen har ført til nye maritime operasjonskonsepter. Disse utnytter en betydelig forbedret evne til å projisere makt med moderne amfibieteknikker, sjøbaserte fly og helikoptre samt missiler. På bakgrunn av dette er begrepet *littoral areas*, eller kystnære områder innført. Et området hvor sjøstridskreftene har en fysisk mulighet til å påvirke landoperasjonen, og hvor landstyrken kan gjøre det tilsvarende mot sjøen. I en fellesoperativ sammenheng vil maritime styrker spille en sentral rolle mot mål på land ved å bruke sjøen som en fremrykningsakse. Geografien kan i visse sammenhenger kun tillate landstyrker å rykke frem hvis de landsettes fra fartøyer i en amfibieoperasjon. I andre operasjoner vil landstyrker kunne bli hindret i å løse sine oppgaver dersom ikke de maritime styrkene sikrer sjøfronten eller sjøverts forsyninger. Et eksempel er britenes sikring av havnen i

⁴⁹ *Exclusive Economic Zone*, maksimum 200 nautiske mil fra grunnlinjen.

⁵⁰ MMO, s. 25.

⁵¹ Geoffrey Till [2001], *Seapower at the Millennium*, s. 10.

⁵² *Operation Sharp Guard*. En enkel beskrivelse finnes på internett adressen:
http://home.wanadoo.nl/tcc/balkan/un_sharpguard.html

Basra i den siste Irak krigen. Maritime enheter bidrar også til å nå mål som er vanskelig tilgjengelige for andre egne styrker. Dessuten innehar handelsflåten⁵³ ressurser, både løftekapasitet og tonnasje, som er avgjørende for å få frem styrker og materiell for å håndtere en større operasjon. Sjømilitære enheters evne til å virke truende gjør dem til effektive, diplomatiske styrkemultiplikatorer. Det å kunne virke som en døråpner i en fellesoperativ sammenheng, hvor sjøaksen brukes som kommunikasjons- eller fremrykningslinje, er viktig. Evnen til å operere i kystnære områder blir derfor essensielt. Derfor har mange nasjoner vektlagt bruken og anskaffelser av mindre, slagkraftige enheter og spesialstyrker, både som bidrag i nasjonale anliggender og i forbindelse med ulike fredsstøttende operasjoner.

Maritime styrker kan sikre bruk av sjøområder gjennom sjøkontroll eller hindre andre i å bruke et sjøområde gjennom sjønektelse. Dette medfører aktiviteter som å lokalisere, klassifisere, følge eller overvåke overflatefartøyer, ubåter og luftfartøyer. Sjøkontroll kan inkludere *Naval Coordination and Guidance of Shipping* (NCAGS)⁵⁴, beskyttelse av kommunikasjonslinjer (SLOC), blokade⁵⁵ eller embargo mot økonomisk eller militær skipsfart, samt å nekte en motpart i å bruke et sjøområde for militære operasjoner. Sjøstridskreftene kan utføre en rekke oppdrag i forskjellige situasjoner. Imidlertid er det noen konsepter og metoder som er sentrale. Disse blir nevnt nedenfor.

Sjøkontroll

Sjøkontroll⁵⁶ (*Sea Control*) er en kritisk fremgangsfaktor i de fleste maritime aktiviteter. Ved å oppnå sjøkontroll kan vi deployere fartøy, fortsette med maritim handel, avskjære eller avbryte motstanderens sjøforbindelser eller handel, og hvis nødvendig projisere makt på land.⁵⁷ Sjøkontroll betegner et ambisjonsnivå hvor vi skal sikre et sjøområde til egne operasjoner eller til egen virksomhet, avgrenset i tid og rom. Å oppnå sjøkontroll og stadfeste den på ulike nivåer er ofte tilfellet i en rekke typer militære kampanjer eller operasjoner. Omfanget av den sjøkontroll som er nødvendig må balanseres mellom den ønskede frihet for egne handlinger og hva som er akseptabel risiko. Den kan derfor være lokal, begrenset, bestridende eller absolutt.⁵⁸ Hvis en part ikke klarer å utøve sjøkontroll er det ikke ensbetydende med at den andre mestrer det. Sjøkontroll innebærer kontroll av havflaten, undervannsmiljøet og luftrommet over det aktuelle operasjonsområdet. Minimumskravet for kontroll med luftrommet er å sikre og beholde en gunstig luftsituasjon, men luftoverlegenhet vil være et krav der hvor en robust sjøkontroll er nødvendig og motparten med stor sannsynlighet evner å utfordre via luftrommet. Sjøkontroll kan regnes som et paraplybegrep og omfatter derfor også maktprojeksjon, sjønektelse og *sea assertion*⁵⁹. Begrepene må sees i sammenheng, og ikke som motpoler, ettersom de alle kan inngå i en og samme operasjon.

⁵³ Ofte benevnt *Ships taken up from trade* (STUFT).

⁵⁴ Et tilbud til handelsflåten vedrørende militær koordinering, beskyttelse og kontroll av sivil skipsfart.

⁵⁵ Kun i krig.

⁵⁶ Også omtalt som *The enabler of everything*.

⁵⁷ Milan N. Vego [2003], *Naval Strategy and Operations in Narrow Seas*, s. 110.

⁵⁸ *Ibid.*, s. 113-119.

⁵⁹ *Sea Assertion* innbefatter at man beskytter sin virksomhet, sine fartøy og sin kyst. Altså en mer passiv tilnærming. Begrepet anvendes lite i NATOs doktriner og publikasjoner. Av de tre nasjonene som blir omtalt i denne uppsatsen er det kun Sverige som anvender begrepet.

Sjønektelse

Sjønektelse (*Sea Denial*) betegner et ambisjonsnivå hvor vi skal hindre en motstander i å bruke et sjøområde for å gjennomføre sine operasjoner. Sjønektelse er ikke nødvendigvis helt ulikt sjøkontroll, fordi det å nekte en motpart handlingsfrihet er et aspekt i sjøkontroll. Men sjønektelse som metode er anvendbart når sjøkontroll av ulike årsaker ikke kan oppnås, eller vi velger ikke å oppnå det. En sone hvor det utøves sjønektelse kan være en del av det ytre operasjonsområdet, et område som er mindre betydningsfullt for egen aktivitet og fremgang enn det indre (hvor det kan drives sjøkontroll). Sjønektelse kan være et strategisk mål samtidig som det kan betegnes som sporadisk krigføring til sjøs.⁶⁰ Sjønektelse var for øvrig kjernen i Sovjets maritime strategi mot NATO og USA under den kalde krigen.⁶¹

Maktprojeksjon

Maritim maktprojeksjon (*Power Projection*) er bruk av, eller trussel om bruk av, maritime styrker for å påvirke hendelser på land. For å få adgang til kystsonen og videre evne til å projisere makt på land, forutsetter maritim projeksjon at sjøkontroll kan hevdes. Projeksjonen kan være i form av et amfibisk angrep, ved bruk av organiske fly og helikoptre, ved bruk av våpen mot landmål eller ved bruk av spesialstyrker. Maritim styrkeprojeksjon er et konsept som har vide anvendelsesmuligheter under så vel kriser som krigshandlinger. Maritime styrker forblir politisk akseptable og anvendbare former for militær tilstedeværelse, uten å måtte gå inn i en annen stats territorialfarvann eller luftrom, og kan nyttes til å demonstrere politisk vilje og samhold i en allianse. Under krigshandlinger kan styrker som har evne til maritim styrkeprojeksjon, sørge for tilgang til områder som det ikke er mulig for hærstyrker å nå, åpne nye operasjonsretninger, eller sikre fremskutte baser.

Fleet in being

Dette er en tilnærming som ofte anvendes av den svake parten. Fokus er rettet mot å unngå konfrontasjoner med en overlegen fiende samtidig som man innehar kapasiteter til å true ham. Man har altså frihet, vilje og evne til å binde og operere mot en motstanders hovedstyrke.⁶² *Fleet in being* er en metode som er manøverorientert. Skal de maritime styrkene kunne brukes som et politisk instrument, alene eller i en fellesoperativ sammenheng, må de allerede i fred fremstå som en troverdig styrke. Det kan vi oppnå ved at det vises tydelig vilje til å bruke dem, at de fremstår som relevante – i den forstand at de har de kapasiteter som de operative konseptene forutsetter for å løse pålagte oppgaver, og at de fremstår som kompetente – det vil si at de gjennom en aktiv opptreden og bruk viser evne til profesjonell opptreden.⁶³ *Fleet in being* innebærer overraskelse og/eller mest mulig uforutsigbarhet. I krise, væpnet konflikt og krig vil en slik styrke representere et betydelig usikkerhetsmoment som enhver motpart må forholde seg til. I en fellesoperativ sammenheng vil dette innebære at det må avsettes egnede ressurser for å håndtere en slik usikkerhet.

⁶⁰ Vego, *Naval Strategy and Operations in Narrow Seas*, s. 119.

⁶¹ Wayne P. Hughes Jr [2000], *Fleet Tactics and Coastal Combat*, s. 256.

⁶² Christopher Werner [2002], *Den blå boken*, s. 54.

⁶³ *Tirpitz'* tilstedeværelse i Nord-Norge under andre verdenskrig bandt store deler av den britiske styrken og var således en konstant trussel for de allierte.

2.2.3 *Rules of Engagement*

Havets og krigens folkerett vil alltid påvirke handlefriheten til en styrkesjef. I tillegg vil gjeldende regler for opptreden, *Rules of Engagement* (ROE), ha en meget sentral rolle i alle typer av fredsstøttende operasjoner. Reglens funksjon er først og fremst å klarlegge egne styrkers muligheter og begrensninger når det gjelder bruk av maktmidler. ROE bygger på de tre prinsippene om unødig lidelse⁶⁴, proporsjonalitet⁶⁵ og distinksjon⁶⁶, men de må samtidig være robuste og fleksible. ROE konseptet og prosedyrene for blant annet å få politisk autentisering for eskalering eller de-eskalering varierer fra nasjon til nasjon. Noen nasjoner tillater mer enn andre og har derfor en lavere terskel hva angår anvendelse av vold. Politisk konsensus vil være en av de viktigste utfordringer som en flernasjonalt styrke vil møte. Dette vil kunne gjenspeiles i de ulike nasjoners tillempling og gjennomføring av regler for opptreden. Tolkningen av styrkens ROE kan også variere innad blant sjefene. Styrkens sammensetning og mål vil avgjøre hvordan man harmoniserer reglene. Stående styrker⁶⁷ vil vanligvis forholde seg til det samme sett av regler, mens ad-hoc styrker vil følge nasjonale ROE. NATO har over lang tid utarbeidet et eget sett av ROE.⁶⁸ Dette fungerer tilfredsstillende men lider av at det har vært gradert i lengre tid, og i den perioden ikke tilgjengelig for andre nasjoner enn NATO. Lignende systemer finnes i andre steder av verden, for eksempel COMBEXAG⁶⁹, et regelverk som også andre nasjoner har tilgang til.⁷⁰ Det bør være mulig å utarbeide et felles rammeverk som alle nasjoner har tilgang til, enten en videreutvikling og full distribuering av MC 362/1⁷¹ eller egne regler i FN-regi. Dette vil ikke garantere en gjensidig tolkning på tvers av kulturer og sedvane, heller ikke at det vil være politisk enkelt å adoptere. Likevel vil en viss ROE integrering gagne en flernasjonalt maritim styrke.

2.2.4 *Sjømilitære behov og kapasiteter*

Historien har vist at kun noen få nasjoner, i første rekke USA, Storbritannia og Frankrike, har fokusert på en havgående marine, en såkalt *blue water navy*. Fremdeles er det disse nasjonene som har evnen til å deployere globalt på kort varsel. Over tid vil imidlertid andre nasjoner kunne komplettere de tre store ettersom fremtidens arena høyst sannsynlig vil være i kystnære farvann. Operasjonene vil tendere mellom ren fredsskapende virksomhet og høyintensitets *enforcement*. Dette vil medføre at styrken behøver ulike kapasiteter over et vidt spektrum. Eksempler er:

- MCM-kapasitet
- Sjødiplomati (*Naval diplomacy*)
- Amfibieelement, både for å støtte operasjoner på land, samt ta hånd om en eventuell evakuering
- Logistikk element, inkludert hospital skip

⁶⁴ Middel og metoder skal ikke forårsake unødig lidelse.

⁶⁵ Skal være samsvar mellom angrep og motangrep.

⁶⁶ Sivilbefolkningen skal i størst mulig grad beskyttes.

⁶⁷ Eksempelvis *Standing Naval Forces Atlantic*, en av NATOs fire stående styrker.

⁶⁸ North Atlantic Treaty Organisation [2003], *MC 362/1 (Final) - NATO Rules of Engagement* (heretter MC 362/1).

⁶⁹ *US-UK-Canadian-Australian-New Zealand Combined Exercise Agreement*. Et regelverk som anvendes under øvelser i Stillehavet.

⁷⁰ Michael Pugh [1994], *Maritime security and peacekeeping. A framework for United Nations operations*, s. 178.

⁷¹ MC dokumentet frigis kun til PFP-nasjoner.

- Ulike former for eskortering og beskyttelse
- Ta hånd om flyktninger
- Polisiering, inkludert miljøkontroll og opprettholdelse av lov og orden til sjøs
- Etterretning

Organisk luftkapasitet i form av helikopter vil i de fleste tilfeller gjøre enheten mer fleksibel, først og fremst i form av økt aksjonsradius. Hoveddelen av oppgavene kan likevel løses med mindre enheter.

2.3 **Ulike organer som konfliktløser**

Krisehåndtering omfatter et bredt spektrum av innsatser forankret i en politisk virksomhet, ofte med en multinasjonal deltagelse. Petersbergoppgavene står her sentralt. Uansett hvor på krisehåndteringsskalaen man befinner seg, er det viktig med en resolutt og tidlig militær inntreden for å forhindre eskalering eller spredning. Som oftest er innsatsen forankret i et FN-mandat. Det er også viktig at deltagende nasjoner har en solid politisk vilje bak sitt engasjement grunnet faren for eskalering. De må derfor også ha adekvat utdanning, trening og praktisk erfaring.

De ulike konfliktløserne har forskjellig tilnærming hva angår styrkeregister. NATO fokuserer på stående styrker⁷², EU *on call* og ad-hoc løsninger, mens FN helt og holdent baserer seg på tilfeldige styrkesammensetninger.

Det finnes nå Memorandum of Understanding (MoU) mellom EU og NATO med hensyn på C2-funksjoner, planverk samt lokaliteter i forbindelse med mulige EU-styrte operasjoner. Andre aktører kan være OSSE⁷³ eller FN. Uansett ansvarlig organ, så er det sannsynlig at en større nasjon vil påta seg oppgaven som *leading nation*. Etter en eventuell innledende operasjon med bruk av NRF og tilhørende DJTF, vil det være naturlig å overgå til CJTF-konseptet.

2.3.1 **NATO**

Den Atlantiske kommando har gjennom lang tid utviklet multinasjonale maritime operasjoner. Den kunnskap og erfaring som er innhentet har dermed gitt NATO en standard for maritime operasjoner og dermed et slags monopol. Dette til tross for at de ulike konsepter og prosedyrer fremdeles er gjenstand for løpende endringer. Dersom NATO skal være en slags agent for FN-operasjoner er det flere faktorer som må falle på plass:

- Politisk-militær enighet
- Funksjonelle C2 strukturer
- Enighet om de overordnede ROE
- Sikre, og om mulig krypterte kommunikasjons- og datakanaler
- Standardiserte (operative) prosedyrer

Dette rammeverket har potensial for videre utvikling og har dessuten blitt delvis adoptert av EU. Dette viser at 50 års erfaring med å integrere militære (sjø)styrker har satt sine spor. NATOs tekniske og operasjonelle ekspertise og system danner grunnlaget for maritime fredsstøttende virksomheter, forutsatt at det hersker en politisk enighet.

⁷² NATO har i dag fire stående styrker, *Standing Naval Forces Atlantic/Mediterranean* og *MCM Force North/South*.

⁷³ OSSE blir ikke vurdert i denne oppgaven.

Tidligere fantes det en viss skepsis i FN grunnet NATOs geografiske tilhørighet, Nord Amerika og Vest Europa.⁷⁴ Ved innføring av PfP i 1994, samt NATO-utvidelsen det siste året har denne polariseringen gradvis forsvunnet. Sommeren 2004 vil NATO telle 26 nasjoner, samtidig som PfP blir redusert tilsvarende. Et spørsmål som jeg ikke vil kommentere mer i denne oppgaven er fremtiden til partnerskapsamarbeidet, ettersom mange relativt ”tunge” nasjoner nå trer inn i NATO-samarbeidet. NATO vil ende opp som en diskusjonsklubb, hevder mange, ettersom medlemstallet øker betraktelig og organisasjonens virke fortsatt er basert på konsensus. NATOs sikkerhetspolitiske rolle kan avgjøre alliansens innflytelse og troverdighet i fremtiden. En utvidelse og en fortsatt for stor fokusering på Art. 5 og kollektiv forsvar, kunne ha bidratt til en utvanning av alliansen. Enighet innen vitale og strategisk viktige spørsmål kunne derfor bli vanskeligere å oppnå i fremtiden. Kanskje derfor har NATO omfokuseret sin hovedmisjon til å gjelde foruten Artikkel 5 også ikke-Artikkel 5 krisehåndtering (*Crisis Respons*), konsultasjon (*consultation*) og samarbeid (*cooperation*).⁷⁵ Dette gjenspeiler den satsning som nå skal videreutvikle PfP i den såkalte PARP- (*Expanded and Adapted Planning and Review Process*) og E&MOP- (*Enhanced and More Operational Partnership*) prosessen.⁷⁶

De nye NATO-konseptene, NRF og CJTF, må sees på som en helhet selv om det er kun CJTF som i utgangspunktet er åpen for ikke-NATO nasjoner. En av grunnene til konseptenes utvikling er det stadig mer urolige sikkerhetspolitiske miljøet i verden. Ser man på NATO utvidelsen, både i antall og omfang, så er det ingen umulighet for at en ikke Artikkel 5-operasjon utenfor alliansens territorium fort kan smitte over på en NATO nasjon og således få en helt annen karakter. Middelhavet og Svartehavet kan være eksempler på dette. En annen årsak til konseptenes fremvekst er at NATOs styrker og befolkning må være forberedt på ulike ikke-konvensjonelle eller asymmetriske handlinger – fra nasjoner, organisasjoner eller individer. NRF og CJTF er ment å være et effektivt middel som kan anvendes i ulike sammenhenger. Krav fra NATO er at en av alliansens strategiske kommandoer alltid skal være i kommandokjeden når operasjoner gjennomføres. Styrkestrukturen sammen med C2 funksjonen skal avgjøres av NAC.

Andre viktige momenter i Alliansens hverdag er bruken av stående styrker og en kontinuerlig øvelsesprosess. Dette gir medlemslandene en unik erfaring og evne samt en mulighet for gjensidig informasjonsutvikling og forbedringspotensiale. Et felles begrepsapparat og standardisering gjør det mulig å samarbeide. Utfordringen i dag ligger i å holde tritt med den tekniske og sikkerhetspolitiske utviklingen. I dette henseende er det altså viktig å kunne bearbeide MC dokumentene slik at de tilpasses EUs utvikling og VEU's nåværende rolle som en kollektiv forsvarsorganisasjon i henhold til den modifiserte Brussel-traktaten.

2.3.2 EUs maritime dimensjon

VEU dukket opp som en maritim faktor på slutten av 80-tallet, først og fremst grunnet NATOs manglende evne og mulighet til å operere *out of area*. Flere nasjoner ønsket ikke at NATO skulle involvere seg i Fjerne Østen ettersom USA ville bli overrepresentert, og dermed skape en uønsket signaleffekt overfor utvalgte nasjoner. Til tross for at VEU ikke hadde et styrkeregister, ikke kunne anvende amerikanske enheter,

⁷⁴ Pugh, *Maritime security and peacekeeping*, s. 138.

⁷⁵ North Atlantic Treaty Organisation [2002], *Military implementation of the alliance strategic concept – The Maritime Dimension*, s. 2.

⁷⁶ MC 389/1, s. 38.

samt at de ikke representerte hele Europa, så ble sjøstyrker sammensatt og koordinert av VEU i ”Tanker krigen” i 1987-88⁷⁷, en såkalt ad-hoc styrke. Felles planer på minister-, strategisk- og operasjonelt nivå gjorde dette mulig. Likevel ble operasjonen gjennomført i henhold til nasjonal politikk og ROE, samt nasjonal C2 struktur. Operasjonen fikk dog tilgang til NATO doktriner, prosedyrer og logistikk. Senere har VEU deltatt aktivt, sammen med NATO-styrker, i koalisjonskrigen mot Irak i 1991 og embargo mot Serbia-Montenegro i 1992-93.

EU har utviklet sin forsvars- og sikkerhetspolitikk over tiden, men med en tydelig anpassning de seneste årene. Denne tilnærmingen kan innebære en del farer, men samtidig også de største mulighetene. Risikoen er at Europa ikke kan forsvare sine interesser i verdenspolitikken. Samtidig har EU-nasjonene mulighet å ta del i hverandres erfaringer hva angår politisk integrasjon som metode for løsning av konflikter. I tillegg må EU ta stilling til hvordan de kan bli en respektert partner i forholdet til USA.⁷⁸ Under Köln-toppmøtet sommeren 1999 ble det blant annet vedtatt strukturer om regulære (eller ad hoc) ministermøter mellom EU landenes forsvarsministere, EUs militære komité (EUMC) – bestående av representanter fra de ulike medlemslandenes forsvarssjefer, samt opprettelsen av EUs militære stab (EUMS) – bestående av militære eksperter med ansvar for strategisk planlegging av eventuelle EU-ledde operasjoner. EUMS vil også være støttet av et satellitt senter samt ha et situasjonssenter som integrert del av stabsstrukturen.⁷⁹

Helsingfors-toppmøte dannet grunnlaget for opprettelsen av *European Rapid Reaction Force* (ERRF), en styrke som skulle være i stand til å operere i alle typer miljøer. En del av denne styrken var *European Multinational Maritime Force* (EMMF), som for øvrig kunne innkooopereres i en VEU-ledet CJTF-operasjon.⁸⁰ Ulempen med slike (V)EU-ledet operasjoner er at det hersker full frivillighet blant NATO-nasjonenes personell i CJTF-kjernen, hvorvidt de ønsker å bidra. Regelen er at trenet (V)EU-personell skal overta. Dette er en begrensende faktor ettersom det finnes kun én CJTF-stab i dag, og den ligger i Norfolk/US. ERRF/EMMF skulle for øvrig ikke bli noen stående europeisk styrke, men basere seg på multinasjonalt samarbeid. Opprettelsen av styrken ble dermed en styrking av EUs sikkerhets og forsvarspolitik. Selv om rådsmøtet i Helsingfors ikke skulle endre EUs stilling som sivilmakt er det interessant å merke seg at den tidligere skjevheten, hvor EU fremstod som en økonomisk og sivil ”kjempe”, men militær- og sikkerhetspolitisk ”dverg” nå ble noe utjevnet.

I kjølevannet av Helsingfors-møte må EU se fremfor seg en kompleks oppgave i det å utvikle en autonom kapasitet og, når NATO ikke er engasjert, samtidig lansere og gjennomføre EU-operasjoner som svar på internasjonale kriser. Kravet om å etablere og opprettholde kapable og fleksible C2 arrangementer, støttet av en fellesoperativ planleggingsprosess, er fundamentale og ufravikelige krav i håndteringen av en EU-misjon. Berlin-møte åpnet opp for en tilgang til NATOs kapasiteter hva angår planverk og C2-fasiliteter. Dette kan hjelpe EU i gjennomføringen av Petersbergoppgavene. Disse, sammen med EUs krav på militære kapasiteter – Helsinki Headline Goal – har vært dimensjonerende for alliansens viktigste satsningsområder. EU har vært og er engasjert i Kongo (FN-mandat) og Makedonia (strategisk partnerskap med NATO). EUs tilnærming til NATO gjennom nevnte operasjoner er viktige i ESDP-prosessen.

⁷⁷ Pugh, *Maritime security and peacekeeping*, s 151.

⁷⁸ Svenska Dagbladet, 20. november 2003, s. 19.

⁷⁹ Njord Wegge [2004], *Svensk og finsk sikkerhetspolitikk i endring*, s. 40.

⁸⁰ MC 389/1, s. 37.

EU må avgjøre på bakgrunn av operasjonens art, om NATOs særegenheter og kapasiteter/anlegg skal nyttes fremfor en rendyrket EU-tilnærming. En utfordrende krisehåndteringsoperasjon borger for NATO-tilpasning ettersom effektiv planlegging og C2 er essensielt, og nettopp dette er en begrensning i dagens EU. Samtidig må det fremheves at EU nasjoner, f. eks Tyskland, har tilbudt sin styrkestruktur i form hovedkvarter/JFC (Berlin/Potsdam) og MCC (Flottenkommando/Glücksburg) til EU. Dette borger for en positiv utvikling med hensyn til EU som en potensiell konfliktløser i fremtiden. Dette må også sees i lys av at noen nasjoner i EU, herunder Tyskland, har et sterkt ønske om å utvikle et fremtidig EU forsvar. Foreløpig er dette mer som en byrde enn et troverdig konsept ettersom flere nasjoner, herunder Storbritannia og Sverige, er tvilende og mer avventende – Storbritannia ut ifra en NATO/USA fokusering og Sverige fra et nøytralitets- og alliansefritt perspektiv.

I påvente av eventuelle maritime EU-innsatser må europeiske styrker fortsette å trene, øve og operere sammen, både flernasjonalt og *joint*, og i påvente av annet, alltid med felles NATO-prosedyrer som basis. Dette gjør at enheter og formasjoner lett kan integreres og tilpasses større flernasjonale styrker. Dette gjøres i dag, men dessverre kun i regi av NATO. EU har identifisert at en rekke øvelser er nødvendige for å forsikre at alle nivåer, fra EUMC gjennom EUMS til styrkesjef, får den trening som er påkrevet for å håndtere krisehåndterings-prosedyrer i henhold til Petersbergsoppgavene. Slike øvelser bør være et kompliment og samtidig transparent med øvelser organisert og gjennomført av andre organisasjoner. Dette for å sikre styrkeøkonomisering og forhindre duplisering av arbeid. Flere ganger er det forsøkt å integrere EU og EU-styrker i større NATO-øvelser⁸¹, men foreløpig har dette ikke ført frem.

2.3.3 FNs (manglende) maritime dimensjon

International Maritime Organisation (IMO), FNs særskilte sjøfartsorganisasjon, og FN som helhet har ikke fokusert tilstrekkelig på PSO og sjømilitære behov. FN-operasjoner i sin alminnelighet er sterkt relatert til landbaserte aktiviteter. Flernasjonale styrkers evne til å operere i begrensede og grunne farvann hvor sivil trafikk er dominerende vil være regelen snarere enn unntaket i fremtiden. FN har ingen tung representasjon av maritim ekspertise i sitt situasjonssenter. Heller ikke foreligger det planverk eller prosedyrer for å ivareta maritime interesser i andre relativt nye FN departement og organer. Dette, sammen med organisasjonens manglende C2 kan føre til at sjødimensjonen ikke blir fokusert i de økende antall FN-operasjoner som krever en fellesoperativ tilnærming. Sjøstyrker er og blir et instrument som en del av helheten for å ivareta og regulere internasjonal stabilitet, fred og sikkerhet. Uten en fremtidig styrking av FNs maritime organisasjon, vil store nasjoner som USA, Storbritannia og Frankrike fortsatt dominere det maritime miljøet på de fleste nivåer innen flernasjonale fellesoperasjoner. Disse nasjonene har nødvendig politisk forankring, og de har tilgjengelige styrker med et nødvendig C2-apparat samt en global tilstedeværelse. FN er inntil videre avhengig av 1) en av de nevnte nasjoner som kan gjennomføre en operasjon, 2) NATO som militær ansvarlig og 3) EU som en militær betrodd strategisk og operativ bidragsyter. FN er altså ikke kapabel til å gjennomføre maritime operasjoner alene, dog kan operasjoner gjennomføres i regi av andre under et FN-mandat.

⁸¹ Eksempler er øvelsene *Northern Light* 99 og 03, samt *Linked Seas* 00.

2.4 Sammendrag

2.4.1 Konseptets shortfalls

NRF og DJTF konseptets betydning som eksponent for det nye NATO er stort av omfang og innehar samtidig høy kompleksitet. I en allianse som grunnleggende er basert på konsensus, er det – ikke overraskende – enda ikke fullt ut utviklet. Hoveddelen av det som foregår på det maritime området er drevet nedenifra, i stedet for direktiver fra høyere hovedkvarter og myndighet. Fremdeles utestår fellesoperative trenings- og øvelsesprogrammer, standarder og evalueringskriterier.⁸² Inntil videre utestår en tilpasning til NATOs øvelsesvirksomhet samt av dennes koordinering mot nasjonale øvelsesprogrammer til støtte for oppsetning og trening av NRF. CJTF-konseptet har kommet i bakgrunnen etter at NRF ble besluttet innført. Derfor har det ikke vært særlig stor grad av fokus på konseptet siden øvelse *Strong Resolve 02*. Skal ulike konfliktløser, med NATO i spissen, fortsatt ha tiltro til CJTF, må fokus igjen rettes mot konseptet, gjerne parallelt med utviklingen av NRF. Foreløpig har både DJTF og CJTF ensartede begrensninger. Erfaringer så langt tilsier *shortfalls* innen mindre enheter i kystnære farvann, logistikk funksjonen med fokus på bunkring, C4I, maritim transportkapasitet, konvensjonelle ubåter og kommandofartøy. Dette er kapasiteter mange nasjoner innehar, tilhørende både NATO og EU. Potensialet for en videreutvikling er derfor absolutt tilstede.

2.4.2 Ulike konfliktløser og det nye trusselbilde

Før en fullverdig ESDP står klar, finnes det en rekke forhold som må identifiseres. En *joint* tilnærming til fremtidige europeiske militære aktiviteter er avgjørende dersom EU skal møte de politiske og militære mål de har satt seg. Dersom sjefer og deres staber på alle nivåer skal være i stand til å identifisere, planlegge og utnytte maksimal militær effekt, må de være fullt ut familiære, og samtidig godt øvet innen rammen for flernasjonale- og felles kapasiteter og evner. Høsten 02 ble det livlig diskutert, blant annet i svensk presse⁸³, nasjonenes rolle i et mulig felles EU-forsvar. Noen nasjoner, blant annet Frankrike, Tyskland, Belgia og Luxemburg, ønsker å bygge opp sitt eget EU-forsvar basert på EUs fremtidskonvent. Dette kan resultere i at utvalgte EU-nasjoner kommer til å bygge opp et eget europaforsvar med en egen forsvarsgaranti og kommandosentral, atskilt fra EUs krisehåndteringsentral og NATOs kommandoorganisasjon. Storbritannia er ikke entydig positive til dette tiltaket ettersom dette vil skape en underminering av Europas virkelige sikkerhetsgaranti; nemlig NATO og dens link til USA. Diskusjonen i Europa borger ikke for en snarlig løsning, og inntil videre er NATO den allianse som troverdig og med full styrke kan virke som en aktiv konfliktløser. Det har vært pekt på at når NATO nå er utvidet til 26 nasjoner vil alliansen fremstå som tungrodd og mindre resultatorientert. Det er samtidig viktig å påpeke at med denne utvidelsen blir NATOs styrkeregister mer altomfattende og tilgangen på mindre deployerbare enheter øker.

Arbeidet med NRF og det tilsvarende arbeidet som gjøres for å opprette en egen styrke i EU (Headline Goal), bør være gjensidig forsterkende og på samme tid respektere autonomien til de to organisasjonene.

Det internasjonale samfunnet har endret karakter fra en forutinntatt status quo med militær fokusering til en mer usikker tilværelse med anonyme og risikable trusler.

⁸² Intervju med CDR Britze, 17. november 2003.

⁸³ Svenska Dagbladet, onsdag 12. november 2003, s. 9.

Demografi, miljø og endrede nasjonsgrenser og styresett er faktorer som påvirker mange lands sikkerhetspolitiske karakter. Konflikter som tidligere var nasjonale har nå fått et bredere anliggende. Krisesituasjoner geografisk langt borte vil påvirke nasjonenes politikk. Det er derfor viktig at institusjoner som EU, NATO og FN fortsetter sitt stabilitetsskapende arbeid med multinasjonale styrker i fokus.

VEU har en begrensning hva angår CJTF-operasjoner og kjernestabens frivillighet til å delta. Selv om MC dokumentet hele tiden referer til VEU er det grunn til å tro at de samme forholdsreglene også vil gjelde for EU.

3 Metode

Det nye trusselbildet setter krav til multinasjonale innsatser. Med dette som bakgrunn ønsker jeg å beskrive dagens og fremtidens konfliktarena og hvordan NATOs nye konsepter, NRF og CJTF, har oppstått og på hvilken måte de kan utvikles videre sett i lys av et stadig endrende verdensbilde. Jeg studerer også ulike organers villighet og mulighet til å anvende konseptene, samt erfaringer gjort i tidligere øvelser, da med fokus på *Strong Resolve* 2002. Videre blir det en fokusering på tre nasjoners kapasiteter og evner, doktriner samt alliansetilknytning for å se om de vil eller kan bidra på den internasjonale arena gjennom deltakelse i en NRF og/eller CJTF. På bakgrunn av dette utkrystalliserer det seg tre hypoteser – kapasitet og villighet, doktriner og øvelsesmønster, samt alliansetilhørighet – som jeg tester mot de tre valgte nasjonene. Jeg er innforstått med at hypotesene er politisk styrt⁸⁴, men mener likevel at de er gjennomførbare. Det er tross alt politikerne som avgjør og godkjenner forsvarets størrelse, virkemåte, stansingsområde og internasjonale engasjement. Forsvaret er et av flere midler i politikernes verktøykasse. Det utvidede sikkerhetsbegrep vil prege forsvarets virke i fremtiden, men denne oppgaven vil i stor grad fokusere på militærmakten separat.

Oppgavens vitenskapelige ansats

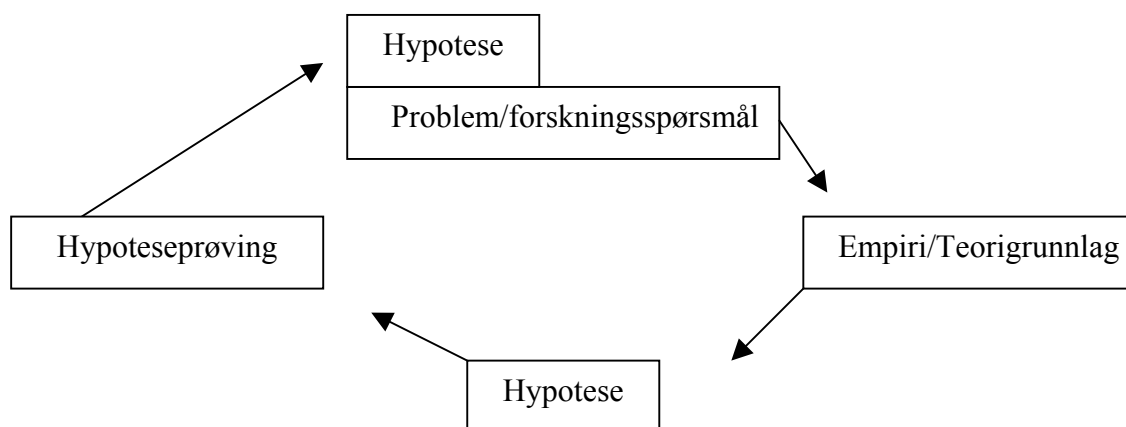
Oppgaven er som helhet kvalitativ i sin form. Teorikapitlene er deskriptive og kapitlene fem og seks har en hypotetisk deduktiv ansats. Hypotesene er i første rekke basert på teorikapitlene, men er i tillegg fremkommet som følge av egne erfaringer i internasjonal stab, innlest materiale, samt leksjoner og *briefers* gjort av skolens ansatte og innleide foredragsholdere. Innsamling av data har vært gjort med bakgrunn i de hypoteser jeg ønsker å prøve. Oppgaven har til hensikt å skissere en bakgrunn og dermed ulike problemstillinger, frembringe hypoteser, teste hypotesene gjennom testingsimplikasjon samt at den skal inneholde et slags eksperiment og dermed en bekreftende eller forkastende konklusjon (se figur 6). Mitt eksperiment går ut på å innhente kommentarer fra kolleger som enten har vært, eller er tilknyttet NATO organisasjonen, og som har kunnskap og/eller praktisk erfaring med NATOs nye konsepter. Deres kommentarer følger som vedlegg, men jeg inkluderer noen av deres merknader i min avsluttende del for å belyse og fremheve mine egne og deres viktigste grunntanker. Kommandørkaptein Britze's kommentarer diskuteres ikke da de ble mottatt etter 24. mai 2004.

Oppgavens reabilitet og robusthet gjør derfor at metoden kan anvendes av andre. Den hypotetisk deduktive metoden til tross, så sammenholder jeg – ved hjelp av en komparativ metode – nasjonenes evne og kapasiteter, alliansetilknytning samt doktriner

⁸⁴ Clausewitz' politikens primat, <http://www.clausewitz.com/CWZHOME/Herberg-Rothe/ClausewitzUndNicht-StaatlicheKriege2.htm>, innslagsdato 19. mai 2004

og øvelsesmønster opp mot konseptenes beskrivelse, fremtidig anvendelsesområde og de erfaringer som er trukket.

Ut ifra kapittel fire, utvalgte nasjoner, utkrystalliserer det seg tre hypoteser. I det påfølgende kapittelet blir nasjonene vurdert opp mot disse hypotesene – hva taler for, og hva taler mot en internasjonalisering – før jeg til slutt gir mine egne vurderinger. Mine sluttvurderinger danner således grunnlaget for den etterfølgende diskusjonen i kapittel 6. En kritisk holdning er avgjørende for om mulig falsifisere mine teorier og hypoteser. Dette er utfordrende, men mulig, til tross for at ikke all informasjon og litteratur kan anvendes grunnet gradering. Min hypoteseprøving baserer seg på innhentet informasjon beskrevet i teorikapitlene to og fire. Disse kapitlene har en politisk og strategisk ansats, noe som gjør at hypotesene – som i stor grad er politisk styrt – kan forsvares.

Figur 6: Skissen beskriver metoden i all enkelhet.

Arbeidsmetodikk

Uppsatsen ble påbegynt i august 2003. I perioden frem til innlevering ultimo mai 2004 har det vært avsatt totalt 10 uker for datainnsamling, herunder innlesning, skriving og veiledning fra to av Forsvarshøgskolans ansatte – en militær ekspert og en akademiker. Det forsvars- og sikkerhetspolitiske arbeide har vært gjenstand for mange utfordringer og endringer i løpet av det siste året. NATO og EU har gjennomgått utvidelsesprosesser, Storbritannia og spesielt Sverige er inne i en avgjørende periode med hensyn på fremtidens forsvarsstruktur. Det har derfor vært en interessant og utfordrende C-uppsats periode. Min arbeidsmetode har fra første stund fremprovosert et aktivt forholdningssett i det å fremskaffe data om emnet ettersom skolens miljø og bibliotek ikke innehar så mye informasjon om konseptenes bakgrunn, utvikling og fremtidstanker. Kontakter med utenlandske stabsoffiserer har dermed vært påtvingende, og jeg har derfor også vært to ganger i EASTLANT/NAVNORTHS hovedkvarter i London for å tilegne meg informasjon samt for jevnlig å kvalitetssikre mitt arbeide. Jeg har valgt ikke å gradere oppgaven, og det har gjort arbeidet utfordrende. Mye av NATOs dokumenter og generell database er gradert, riktignok med laveste gradering, men ettersom Sverige ikke nyanserer hemmeligstemplet materiale slik som NATO og andre nasjoner, blir det vanskelig å anvende all den informasjon som er tilgjengelig og som jeg føler er nødvendig. Likevel mener jeg at oppgaven er blitt både militærfaglig og etisk forsvarlig. Den er i sitt metodevalg og bearbeidelse ikke tendensiøs ved at den ikke skader andre personer, organisasjoner eller aktører generelt.

Informasjonsinnhenting utover NATO-konseptene er gjort ved generell litteraturstudie med bruk også av internett og intranett. Sistnevnte kilde har vært anvendt ved besøk i NATO samt deltagelse på øvelse i Norge. Jeg vil studere tre utvalgte nasjoner, sammenlignbare i størrelse (areal), men med en ulik sikkerhetspolitisk forankring. Norge som NATO-medlem over lang tid, men ikke et EU-land, Sverige med en utpreget nøytralitetspolitikk, men medlem av EU siden 1995, samt England med sitt sjøhegemoni over lengre tid samt medlemskap i både NATO og EU. De tre nasjonenes doktriner, beredninger og *white paper* har vært viktige informasjonskilder. Samtidig vil jeg fremheve boken *Maritime Security and Peacekeeping – A framework for United Nations operations* av Michael Pugh. Det finnes ikke så mye litteratur som omhandler krisehåndteringsoperasjoner og det maritime miljøet. Denne boken gav meg imidlertid ideer og impulser og dannet grunnlaget for min litteraturinnsamling. Jeg har fokusert mitt arbeide rundt nasjonenes tilgjengelige doktriner. Norge har utarbeidet et ferdig doktrinehierarki, Sverige har kun en doktrine som er godkjent, mens Storbritannia har lange konseptuelle tradisjoner. Mitt fokus er på landenes maritime miljøet, men metoden kan også appliseres på andre arenaer og nasjoner. Gyldigheten av resultatet anses å være pålitelig og substansielt og kan derfor anvendes på andre tilsvarende land.

4 Utvalgte nasjoner

4.1 Norge

I Norge har nytenkning, oppfinnsomhet og eksperimentering måttet vike plass for organisasjonsutvikling og omstilling. Det blir derfor essensielt å finne tilbake til et tydelig operativt fokus i alt man foretar seg, selv om nasjonen de siste årene har deltatt i internasjonale operasjoner og gjennom dette tilegnet seg verdifulle erfaringer.⁸⁵ En av Sjøforsvarets oppgaver skal være å kunne oppnå sjøkontroll i et begrenset sjøområde i tid og rom, og i tillegg være i stand til å forflytte denne kapasiteten langs hele kysten. Enhetene skal kunne delta i fredsoperasjoner sammen med allierte styrker over tid.⁸⁶

4.1.1 Sikkerhetspolitisk forankring og alliansetilhørighet

Det internasjonale samfunnet står overfor et sammensatt risikobilde preget av uforutsigbarhet. Norges sikkerhetspolitiske situasjon derimot er i dag mer positiv, men samtidig eksisterer det en del trusler, flere og mer uvirkelige enn tidligere. Overgangen fra et bipolært til et unipolært verdensbilde har satt tydelige spor i Norges forsvars- og sikkerhetspolitikk. Fokus har dreid fra Nord-områdene til Sentral- og Sør-Europa. Samtidig er Norges geostrategiske betydning uendret. Landets beliggenhet og de store områdene og rike naturressursene landet rår over gjør Norge til en viktig partner og alliert. Fortsatt er det behov for militær tilstedeværelse, suverenitetshevdelse og myndighetsutøvelse i hele Norges eksklusive økonomiske sone. Norge har gjennom folkeavstemninger, senest i 1994, besluttet å stå utenfor EU. Derfor har NATO blitt basis for den sikkerhetspolitikk som har preget nasjonen de seneste årene. Verdensbildet har endret karakter og Norge, gjennom sitt NATO-medlemskap, har – og vil fortsatt gjennomgå, en rekke forsvarspolitiske utfordringer. Deltagelse i en rekke internasjonale

⁸⁵ Militærfaglig utredning (MFU) ble lagt frem for Stortinget og Regjeringen i begynnelsen av desember 2003. Denne danner grunnlaget for Forsvarets fremtid og borger til en fokusering nettopp på den operative fokus. Endelig godkjenning vil skje sommeren 2004.

⁸⁶ Folk og Forsvar's hjemmeside, det nye Forsvaret, <http://193.75.101.73/default.asp?topicID=1129>, innslagsdato 18. oktober 2003

operasjoner har fremprovosert en debatt som har satt Forsvaret på kartet. Den sikkerhetspolitiske utviklingen viser at Norge og Vesten, sammen med NATO, fortsatt står overfor betydelige utfordringer som kan true sikkerheten. Trusler som terrorangrep, bruk av masseødeleggelsesvåpen og informasjonsangrep, vil kunne bli rettet mot Norge. Truslene er blitt langt flere, kan utvikle seg raskere, og de er vanskeligere å identifisere. Norge er en småstat med liten befolkning og en tilsvarende begrenset militær kapasitet til å hevde nasjonale interesser. Regjeringen har satt rammene for deltagelse i militære internasjonale operasjoner. Norge skal holde seg til folkeretten, enten gjennom FN-pakten eller gjennom vedtak i FNs sikkerhetsråd. Nasjonen vil prioritere NATO- og FN-ledede operasjoner, og disse blir derfor Norges forankring, ikke ad-hoc operasjoner med forskjellig lederskap. Norge har dermed gitt ettertrykkelig uttrykk for sine disponeringer, og forpliktelsene som er gitt overfor NATO blir i høy grad styrende for den videre sikkerhetspolitiske satsningen.

4.1.2 Doktriner og øvelsesmønster

Definisjonen eller begrepet *littoral*/kystnære farvann gjengis ikke i doktrinen for maritime operasjoner. Dog introduseres enda et begrep – kystsonen – grunne farvann med eller uten skjærgård og fjorder, inkludert det umiddelbare landterritoriet.⁸⁷ Dette er uheldig. Men samtidig må det sies at den maritime doktrinen er logisk oppbygd og har en gjennomgående fokusering på oppgaver og scenarioer, i eller nært knyttet opp mot kysten. Dette innebærer at leseren får en klar forståelse for at nasjonen er opptatt av aktiv tilstedeværelse og alle former for aktiviteter i kystnære områder. Norges sjøstridskrefter, inkludert den nye Kystjegerkommandoen (KJK), er alle kort beskrevet i doktrinen. Disse skal kunne gjennomføre alle basisfunksjonene på norsk sokkel, inkludert de mer manøverorienterte og utfordrende operasjonene i kystnære områder. I tillegg til monitorering av egne soner vil Sjøforsvaret, gjennom NATO-medlemskapet, være forpliktet til å bidra internasjonalt, og det maritime ansvarsområdet øker i omfang og betydning. Forsvaret må kunne beherske alle disse typer utfordringer.⁸⁸ Sjøforsvaret har derfor til hensikt å utvikle fleksible kapasiteter som kan ivareta ulike oppgaver og roller under forskjellige omstendigheter.⁸⁹ Ettersom maritim virksomhet er en integrert del av det norske samfunnet, er sjømilitær aktivitet en bevisstgjort funksjon som sjelden behøver å rettfærdiggjøres. Dette har skapt rom for at Sjøforsvaret over tid har kunnet ivareta nasjonale interesser samt bidratt i operasjoner og øvingsvirksomhet i en flernasjonalt ramme. Forsvarets maritime doktriner gjenspeiler denne virkeligheten gjennom fokus på strategiske rammer for den sjømilitære virksomheten, en generell beskrivelse av maritime operasjoner samt en konstant tilnærming til NATOs begrepsapparat, doktriner og prosedyrer. Hele tiden med manøverkonseptet som basis.

For å kunne opprettholde nivået i det mangfold av oppgaver som kreves er det viktig at aktiviteten er høy og stabil over lengre perioder. Derfor er det så høy tilstedeværelse som (økonomisk) mulig gjennom hele året, både i inn- og utland. Hvert år gjennomfører Sjøforsvaret store øvelser sammen med de andre forsvarsgrenene langs norskekysten. På denne måten lærer avdelingene å operere sammen i dette ekstremt utfordrende området. Når enhetene øver blir aktivitetene ledet fra en maritim plattform, Norwegian Task Group (NoTG), hvor øvingsstaben holder til. Ved en reell krisesituasjon vil det være

⁸⁷ Forsvarets Overkommando [2002], *Forsvarets doktriner for maritime operasjoner* (heretter FDMO), s. 87.

⁸⁸ Ibid, s. 15.

⁸⁹ Ibid, s. 16.

NoTG-staben som får ansvaret for å lede styrkene til sjøs. Ved å ha en fast stab satt sammen av eksperter på ulike fagfelt, får en koordinert øvingsaktiviteten og formet øvingen slik at styrkene får best mulig utbytte. Staben omsetter ordrer og intensjoner fra det fellesoperative hovedkvarteret til aktiviteter som lar seg gjennomføre til sjøs.

4.1.3 Kapasiteter

Norge har de siste årene gått fra et mobiliseringsforsvar til et innsatsforsvar. Sjøforsvaret gjennomgår for tiden store endringer, i hovedsak fra kvantitet til kvalitet. Derfor snakkes det hele tiden om hva nasjonen skal kunne utrette om ca 5 år. I 2010 vil det norske Sjøforsvaret være moderne og slagkraftig og tilpasset hele spekteret med oppgaver fra fiskerioppsyn til krigsoperasjoner. Nyanskaffelser, i form av fregatter og MTB-er⁹⁰, for opptil 26 milliarder skal blant annet bidra til dette. I tillegg skal Sjøforsvaret delta i allierte operasjoner og kunne samarbeide med land- og luftstridskreftene. Norge har de seneste årene utviklet nisjekapasiteter innen minedykkere og marinejegere. Små miljøer som det økonomisk har vært mulig å videreutvikle. KJK er under oppbygging og er foreløpig innoperativ. De er også uten erfaring, men deres potensial i fellesoperasjoner innen NATO er stort. I et utvidet sikkerhetsbegrep vil Norge på sikt kunne stille kystjegere, sammen med andre mindre enheter, for å ta kontroll over et aktuelt kystområde, havn eller landgangssted. Dette vil de ikke kunne gjøre alene, men sammen med allierte spesialstyrker. Fokus er å videreutvikle norsk ekspertise på kystnære operasjoner, en type operasjon andre allierte ikke behersker i tilstrekkelig grad.⁹¹ Et annet viktig supplement til fremtidig styrkestruktur er innfasingen av nye fregatter. I tillegg til ordinære oppgaver langs kysten og i den eksklusive økonomiske sonen, vil fartøyene kunne operere internasjonalt med mye større tyngde enn dagens fregatter. Norge har seks ubåter som i fredstid skal patruljere norske interesseområder og delta i internasjonale øvelser og operasjoner. I fred, krise, konflikt og krig er ubåtene et kosteffektivt våpen med stor slagkraft og evne til å operere skjult over lang tid. Norge har hatt tre enheter i Middelhavet de seneste årene, alle involvert i operasjon *Active Endeavour* – NATOs bidrag i kampen mot terror – og som en del av en stående multinasjonell styrke. I denne styrken har også norske fregatter deltatt. Det er Sjefen for Kysteskadren som er ansvarlig for Sjøforsvarets bidrag til internasjonale operasjoner (FIST/Sjø⁹²). Den kom i stand etter at FN-beredskapstyrken ble avskaffet. Innsatsstyrken er øremerket internasjonale (FN) og regionale (NATO, OSSE, EU) aktiviteter. Norge har delt sine internasjonale militære operasjoner i to hovedgrupper; NATOs artikkel 5-operasjoner og internasjonale fredsoperasjoner. Innsatsstyrken er et av de viktigste produktene Kysteskadren leverer. Fartøyene og avdelingene som skal være med har høyeste prioritet både når det gjelder personell og materiell.

Sjøforsvaret har til enhver tid en MTB-skvadron, en fregatt, en ubåt, et støttefartøy, et minerydningsfartøy, minedykkerkommandoen og marinejegerkommandoen så topp trente som mulig slik at de kan rykke ut på kort varsel.⁹³ Innsatsstyrken er i en ordinær situasjon en del av det norske Sjøforsvaret og er således delaktige i aktiviteter i Norge.

⁹⁰ Missil torpedo båt.

⁹¹ Uttalelser gjort på Sjømaktsseminaret av KAdm Reksten i august 2002.

http://www.mil.no/sjo/start/aktuelt/sms_uvlik2002/article.jhtml?articleID=27601, innslagsdato 26. oktober 2003.

⁹² Forsvarets innsatsstyrke/Sjø.

⁹³ Hjemmesiden til Sjøforsvaret - Kysteskadren - FIST/Sjø – Styrker,

<http://www.mil.no/sjo/keskdr/fistsjo/start/omfists>, innslagsdato 10 mars 2004.

På denne måten er Sjøforsvaret synlige i norske farvann, samtidig som nasjonen har kapasiteter som kan opererer internasjonalt om det er nødvendig.

Kysteskadren har ansvaret for det sjøgående operative ledelselement på taktisk nivå, NoTG. Denne avdelingen kan lede en gruppe av fartøyer som er sammensatt for å løse en eller flere oppgaver i fred, krise og krig. I fremtiden vil dette ledelsesapparatet inngå i allierte samarbeid for å løse både nasjonale og internasjonale oppgaver.

Til tross for internasjonalt skryt blir det også understreket at nasjonen har en lang vei å gå før Sjøforsvaret er optimalisert for internasjonale oppdrag, blant annet når det gjelder logistikk, personell og bemanning.⁹⁴

4.2 Sverige

«Försvarsutredningen» av 1999 beskrev den sikkerhetspolitiske situasjonen og dens konsekvenser for det svenske totalforsvarets beredskap, utvikling og fornyelse. Etter Kosovo-krigen konkluderte utredningen med at den grunnleggende sikkerhetspolitiske situasjonen ikke var endret. Det ble imidlertid lagt vekt på at evnen til krisehåndtering skulle prioriteres høyere enn tidligere. Basert på denne utredningen og forsvarsets egen studie ble regjeringens proposisjon "Det nya försvaret" (1999/2000:30) godkjent av Riksdagen våren 2000. Forsvarsmakten har lenge vært en stor organisasjon der antallet mennesker, stridsvogner, fly, fartøy og annet materiell har hatt stor betydning for hvor effektivt en invasjon skulle kunne møtes. For dagens og fremtidens forsvar er det ikke i første rekke kvantiteten som har betydning, men evnen til å gjøre raske og fleksible innsetninger. Forsvarsmaktens organisasjon skal bli mindre, mer fleksibel og mer internasjonalt tilpasset. Det omfattende endringsarbeidet innebærer store omstillinger for forsvarsmakten og dens personell. Arbeidet kommer også til å ta tid siden forandringene omfatter mange forskjellige deler, alt fra økonomiske ressurser til materiell og holdninger. Takten og metodene for å virkeliggjøre det nye forsvaret må stadig etterprøves og justeres, som følge av at endringsarbeidet er komplekst. I dag består Forsvarsmaktens oppgaver av fire hovedelementer; Forsvare Sverige mot væpnet angrep, hevde landets territoriale integritet, bidra til fred og sikkerhet i verden, samt styrke det svenske samfunnet ved store påkjenninger i fred.⁹⁵ Internasjonal virksomhet er altså en av grunnpilarene i Forsvarsmaktens innretning.

4.2.1 Sikkerhetspolitisk forankring og alliansetilhørighet

På slutten av 1990-tallet ble det påbegynt en omfattende forandring av Forsvarsmakten. Den svenske sikkerhetspolitikken med hensyn på nøytralitetsprofilen ble alt mer nedtonet i den hensikt å ha en solidarisk bestrebelse mot å skape og bibeholde fred i Europa. I hovedsak har dette skjedd innen rammen for FN, OSSE og EU.⁹⁶ Sveriges riksdag og regjering gjorde en sikkerhetspolitisk bedømmelse som innebar at det i overskuelig fremtid ikke finnes noen overhengende invasjonstrussel mot Sverige, og at Forsvarsmaktens oppgaver og struktur måtte tilpasses til en ny tid og et nytt sikkerhetspolitisk miljø. Selv om Sverige fortsatt er militært alliansefritt er nasjonens sikkerhetspolitikk nå innrettet mot å bidra til hele Europas sikkerhet og fred.⁹⁷ Globalt

⁹⁴ Generalinspektøren for Sjøforsvaret, Kadm Finseth, foredrag i Oslo Militære Samfunn, november 2003, <http://www.mil.no/start/article.jhtml?articleID=60612>, innslagsdato 22. november 2003

⁹⁵ Forsvarsmakten [2002], *Militärstrategisk doktrin*, s. 51

⁹⁶ MMO 03, s. 12

⁹⁷ Ibid, s. 30

arrangeres innsatser gjennom FN, mens på det europeiske planet er fokus rettet mot EU, OSSE og Østersjøsam arbeidet.

Sverige er medlem av Pfp, et praktisk samarbeidsprogram mellom NATO og interesserte stater. Grunnleggende for Pfp er at hver enkel nasjon selv bestemmer innen hvilke områder og på hvilken måte man er klar til å samarbeide. Hensikten med Pfp-samarbeidet er blant annet å øke evnen til å delta i internasjonale fredsfremmende operasjoner, først og fremst gjennom å bedre interoperabiliteten. Etter det svenske medlemskapet i EU i 1995 har også EU blitt en viktig plattform for internasjonalt sikkerhetssamarbeid. Medlemslandene arbeider for tiden med krisehåndteringsspørsmål. Det gir Sverige full deltagelse og innsyn i EUs beslutningsprosesser, men det stiller samtidig krav om engasjement i et felles arbeid. EUs styrkeregister er en måte å samordne hvilke ulike typer av militære forband som medlemslandene kan bidra med i det fredsfremmende arbeidet. Sverige har innmeldt flere enheter av armèen, marinen og flyvåpenet til EUs styrkeregister. Enhetene har til hensikt å øve sammen, og høy bredskap er nødvendig for raskt å kunne være på plass i et innsatsområde. Det er altså ikke en felles europeisk forsvarsmakt, men en måte å samordne medlemslandene for raskt og effektivt å kunne hjelpe i en krisesitasjon som berører EU.

4.2.2 Doktriner og øvelsesmønster

Sverige er en relativt ung nasjon hva angår doktriner. Først i august 2000 startet et parallelt arbeid med doktriner på de ulike nivåene; strategisk, operativ og taktisk. En militærstrategisk doktrine ble godkjent og introdusert sensommeren 2002 og en doktrine for fellesoperasjoner var planlagt i 2003, men forventes først å være ratifisert i slutten av 04. Doktrinen for maritime operasjoner er under utarbeidelse, men lider av at det ikke foreligger en operasjonell doktrine som i utgangspunktet skal danne grunnlaget for doktrinene for de ulike forsvarsgrenene. Hensikten med MMO er å formidle et felles forholdningssett og begrepsapparat hva angår bruk av maritime styrker, samt middel og metoder. En provisorisk utgave av MMO ble i desember 2002 godkjent innen rammen for marinens utdannings- og øvelsesvirksomhet. I hovedtrekk er den basert på enhetenes evne i kystnære områder samt i grunne farvann, forståelig nok likt Østersjøens beskaffenhet. Styrkene skal virke fra og mot havet,⁹⁸ samt at fleksibilitet og multifunksjonalitet står i sentrum. MMO setter likhetstegn mellom nasjonalt- og internasjonalt virke⁹⁹, på samme måte som den militærstrategiske doktrinen. Dette er en målsetning som hittil har vært vanskelig å etterleve.¹⁰⁰ Nasjonen strever fortsatt etter å harmonisere internasjonale operasjoner opp mot nasjonale. Faktorer som ROE, språk, begrepsapparat, øvelsesdeltagelse, C2 er under utvikling, men kan fortsatt være en begrensning i tilnærmingen.

MMO skal være en veiledende kunnskapsbank over hvordan marinen kan og bør drive sin virksomhet. Derfor fokuserer den på kunnskap, norm og begrepsapparat, med manøvertenkning og oppdragstaktikk som grunnpilarer. Videre legges det vekt på at den må sees i sammenheng med doktrinene på høyere nivå samt andre forsvargrenener og samarbeidspartnere, både sivile og militære, nasjonale og internasjonale. MMO beskriver også en virkelighet som hittil er relativt ukjent for Sverige. Gjennom deltagelser i internasjonale krisehåndteringsoperasjoner kan nasjonen Sverige bli direkte utsatt for påtrykninger og trusler. Disse kan rettes mot enheter og avdelinger i

⁹⁸ Maktprojeksjon, forfatterens egen tolkning og oversettelse.

⁹⁹ MMO 03, s. 7.

¹⁰⁰ Kommandørkapten Jonas Carlsson, Sjef M3/MTK, Muskö 3. februar 2004.

operasjonsområdet, eller mot personer, organisasjoner og installasjoner på svensk territorium. Måltrettede terrorhandlinger eller direkte ødeleggelse av nøkkelfunksjoner kan forventes. Videre beskrives nærområdet som en potensiell instabil arena med avansert vold og organisert kriminalitet med bruk av militære kapasiteter. Dette må sees i perspektiv til den relativt store svenske sjøfarten og dens sårbarhet, også i nære kystområder. Trusselen er anonym og krever derfor aktiv tilstedeværelse, samvirke på tvers av forsvarsgrenene samt samarbeid på den internasjonale arena. På dette området finnes det et markert potensial for en høynet og forbedret samøvelse.

Doktrinen åpner aktivt opp for en svensk deltagelse i en multinasjonal styrke, både innen generell øvelsesvirksomhet samt innen rammen for krisehåndtering. Det fokuseres videre at interoperabilitet er av avgjørende betydning. Politisk, doktrinell, teknisk og organisatorisk tilnærming står sentralt sammen med et felles begrepsapparat og språk. MMO skiller på militære operasjoner – innsatser hvor motstanderen gjennomfører konvensjonelle militære operasjoner, støtteoperasjoner – innsatser som i første omgang ikke inkluderer rene stridsoppgaver, og humanitære operasjoner – hjelp i form av redningstjenester, transporter og beskyttelse av eiendom.¹⁰¹ På bakgrunn av EUs krav på militære kapasiteter – Helsinki Headline Goal (HHG) – og Petersbergoppgavene, har EU identifisert viktige områder som medlemslandene skal fokusere på ved innmelding til styrkeregisteret – Helsinki Force Catalogue (HFC). Med dette som referanse beskriver doktrinen at det svenske bidraget gjerne kan være nisjekapasiteter som ledelse eller logistikk.¹⁰² MMO beskriver at kustbevakningens virksomhet skal bidra til å beskytte menneskers liv, sikkerhet og helse mot ulykker, samt hindre eller begrense skader på eiendom og miljø.¹⁰³ Alle oppgavene vel innenfor det man legger i begrepet humanitære operasjoner¹⁰⁴. Foreløpig er kustbevakningen langt fra en plass i HFC og derigjennom en eventuell deltagelse i internasjonale operasjoner, selv om den har hatt ansvaret for diverse kontrollfunksjoner til sjøs ved EUs ytre grense frem til EU-utvidelsen 1. mai 2004.

MMO beskriver i liten grad CIMIC¹⁰⁵-begrepet. Ettersom dette er en særdeles viktig funksjon over tiden i et operasjonsområdet, og kanskje enda mer i kystnære enn i internasjonalt farvann, bør dette vektlegges mer når endelig utgave av MMO foreligger.

Sverige deltar også i store øvelser hvor flere land arbeider sammen om å løse fiktive konflikter. I tillegg til å trene praktiske samarbeidsformer og metoder for konfliktløsning, får deltagerne verdifulle erfaringer gjennom kontakten med ulike nasjoner og kulturer. Svensk øvelsesstruktur har over lang tid vært preget av invasjonsscenarier og lite fellesoperativ samøving. Det har vært liten fokus på krisehåndteringsprinsipper og hendelsesforløp som kan være aktuelle i nærområdet. De siste årene har imidlertid svenske marineenheter deltatt oftere i bi- og flerlaterale øvelser samt NATO-aktiviteter, spesielt *Strong Resolve 2002*, hvor Sverige deltok med ca 1700 mannskaper fordelt på de tre forsvarsgrenene. Dette var den største satsningen i fredsfremmende virksomhet noen sinne i utlandet. Likevel er den generelle øvelsesaktiviteten i utlandet relativt lav, og er forbeholdt noen få enheter pr år.

Korvetter, og spesielt minevåpenet, har etter hvert fått internasjonal erfaring, i første rekke basert på samarbeid med Storbritannia og FOST¹⁰⁶, både under øvelser¹⁰⁷ og

¹⁰¹ MMO 03, s. 34.

¹⁰² Ibid, s. 36.

¹⁰³ Ibid, s. 59.

¹⁰⁴ Som er en av CJTF-konseptets oppgaver, se pkt 2.1

¹⁰⁵ *Civil-military co-operation and co-ordination*.

utdanning. I oktober 03 ble for eksempel to minefartøy kontrollert og sertifisert av representanter fra FOST.

4.2.3 Kapasiteter

Sverige er en kyststat med et stort sjøterritorium. Den eksklusive økonomiske sonen er stor og MMO beskriver viktigheten av å kunne beskytte og forsvare området gjennom aktiv tilstedeværelse og overvåking. Av Sveriges utenrikshandel transporteres 85 % over svensk havn eller havner i Norden.¹⁰⁸ Sjøvertskommunikasjoner er altså en viktig faktor for nasjonen.

Sveriges maritime kapasiteter består i dag av sjøstridskrefter og amfibiestridskrefter, med fokus på henholdsvis aktiv tilstedeværelse og diplomati, samt strid i skjærgårdsmiljø. Overgripende mål for den maritime virksomheten er:

- Skape fysiske forutsetninger for sjøfartens virksomhet
- hevde svensk territorium
- opprettholde lov og orden til sjøs
- forebygge ulykker til sjøs
- utøve redningstjenester til sjøs.

Utover dette skal marinen bidra til Forsvarsmaktens militærstrategiske mål, hvor det å delta i en europeisk/euroatlantisk krisehåndteringsstyrke er et viktig og for Sverige avgjørende engasjement.

Sveriges maritime bidrag til EUs krisehåndteringsstyrke er pr mars 2004¹⁰⁹ tre mineryddingsfartøy – inkludert ett støttefartøy, to autonome minesveip, en røykdykkertropp samt en forsyningsenhet, en ubåt av typen Gotland samt to korvetter og ett forsyningsfartøy med en ledelsesressurs (C2). Styrken står i 30 dagers beredskap og skal kunne virke i en periode på inntil 6 måneder i europeiske farvann. Styrkens hovedoppgaver baserer seg på Petersbergoppgavene og er beskrevet som følger:

- Humanitære innsatser, dvs å sikkerstille områder slik at sivile hjelpeorganisasjoner kan utføre sine oppdrag,
- Fredsbevarende innsatser, å forhindre at en konflikt utbryter eller sprer seg mellom parter,
- Fredsframtvingende innsatser, å anvende militær vold for å skille stridende parter
- Evakuering, å kunne evakuere opp til 2000 sivile personer fra ett område

Samtlige oppgaver er basert på operasjoner i kystnære og grunne farvann.¹¹⁰

4.3 Storbritannia

Gjennom historien har britene blitt påvirket utenifra, i første rekke med sterke kulturelle innflytelser. Men det britiske imperium har også påvirket andre, spesielt innenfor teknikken. Storbritannia har alltid vært en kolonimakt som under tiden ble preget av historikere og militærteoretikere som Alfred Mahan (1840-1914), Julian Corbett (1854-1922), JFC Fuller (1878-1966) og Sir Basil Liddell Hart (1875-1970), de to sistnevnte

¹⁰⁶ *Flag Officer Sea Training*, den organisasjon i UK som ansvarer for trening, utdanning og

”sertifisering” av fartøy før internasjonale operasjoner.

¹⁰⁷ Et eksempel er *Joint Maritime Course* (JMC).

¹⁰⁸ MMO 03, s. 24.

¹⁰⁹ Svenske marinens hjemmeside, www.marinen.mil.se/article.php?id=9027, innslagsdato 25. mars 2004.

¹¹⁰ MMO 03, s. 30.

riktignok hærorientert. Dette har fremskaffet en rekke politiske karakteristika som for eksempel; langsiktighet, delegering, beskyttelse av sitt imperium (ingen invasjon), folkeviljen i fokus og sterke lojalitetsbånd. Dette har videre regulert krav til de maritime stridskreftene; høy tilgjengelighet og stridsmoral, rett sted til rett tid og beskyttelse av de økonomiske transportveiene. Dette er kjennetegn som er gjeldende den dag i dag. En annen interessant iakttakelse er at Storbritannia er den nasjonen som sist etablerte og opprettholdt sjøherredømme over en lengre periode (1. verdenskrig).¹¹¹ Videre har nasjonen vært en aktiv deltager, både alene – under Falklandskrigen og Malaysia, og i ulike koalisjoner – Korea, Balkan og Gulfkrigene. Gjennom de fleste operasjoner i historien har vi sett at moral er en forutsetning i britisk krigskunst.¹¹² En annen viktig iakttakelse er uttalen om at så og si enhver operasjon med britisk deltagelse vil ankomme sjøveien.¹¹³

4.3.1 Sikkerhetspolitisk forankring og alliansetilhørighet

Storbritannias sikkerhetspolitiske fokus vil de nærmeste årene være å opprettholde et stabilt Europa samt å bibeholde de transatlantiske båndene. I tillegg har kongedømme en rekke globale interesser som for eksempel økonomisk trygghet basert på internasjonal handel, oversjøiske investeringer og fri flyt av tjenester og ressurser.¹¹⁴ Derfor vil Storbritannia som militærmakt fokusere på områdene hvor de har sterke historiske bånd og tilhørende ansvar.¹¹⁵ Det er i dag ingen overhengende konvensjonell trussel mot Europa. I tillegg til asymmetriske handlinger er fremtidens trussel i henhold til Sir General Michael Walker, *Chief of the Defence Staff*, terrorisme og en stadig fremvekst av masseødeleggelsesvåpen.¹¹⁶ Disse truslene kan ikke løses av enkeltstater, men kollektivt, selv om metodene i konfliktforebyggende arbeid ofte er vanskelig å enes om.¹¹⁷ I tillegg preges områdene i NATOs grenseområde av svake og labile stater. Med dette som utgangspunkt er Storbritannia åpen for både NATO og EU – førstnevnte som en naturlig bærebjelke – selv om konsensusproblemet kan være en negativ faktor. Nasjonen er positiv i forhold til de resultatene som fremkom etter NATO-toppmøte i Praha, blant annet etableringen og gjennomføringen av NRF. EU er også for britene et viktig instrument i fredsskapende virksomhet. ESDP er en sentral prosess for å kunne skape troverdige europeiske militære kapasiteter. Storbritannia hevder selv at de har inntatt førerretten i utviklingen av Europas fremtidige militære evner.¹¹⁸ Tolkes dette bokstavelig er nok hovedgrunnen at de ønsker en forsiktig og glidende overgang av ESDP, uten at denne går på bekostning av NATOs utvikling. De ønsker å bidra til EUs utvikling, da som et kompliment til NATO, og ikke fremtone konkurransefaktoren mellom de to aktørene.¹¹⁹ Storbritannia rir altså to hester, først og fremst for å beholde et godt samarbeidsklima innad i Europa, men også for å bibeholde sine historiske bånd til USA. Dette fremheves i *White Paper* gjennom at Storbritannia ikke ser noen annen aktør utenom USA som kan gå inn som *leading nation*, enten i en koalisjon eller

¹¹¹ Basert på leksjonen, *Klassisk engelsk militærteori*, av Övlt Tirud, FHS 21. oktober 2002.

¹¹² Ibid.

¹¹³ Jane's Defence Weekly (10 March 2004), *UK looks to develop seabasing concept*, s. 5.

¹¹⁴ The Secretary of State for Defence [2003], *Delivering Security in a Changing World – Defence White Paper* (heretter White Paper), s. 4.

¹¹⁵ Ibid, s. 5.

¹¹⁶ The Telegraph, 10. desember 2003.

¹¹⁷ The Secretary of State for Defence [2003], *Delivering Security in a Changing World – seven essays* (heretter Seven essays), s. 1.

¹¹⁸ Ibid, s. 2.

¹¹⁹ White Paper, s. 6.

gjennom NATO. Derfor ønsker Storbritannia å være interoperable med USA både når det gjelder C2 og operasjonelt tempo. Dette vil best gjøres gjennom gjensidig utarbeidelse av doktriner og konsepter.¹²⁰ Dette, sammen med at nasjonen historisk sett innehar en militær evne og kapasitet, gjør at britene også er åpne for ad-hoc løsninger – *coalition of the willing* – for å kunne fokusere på raske innsatser og påfølgende resultater.¹²¹ De er også åpne for å ta større ansvar i slike koalisjoner gjennom å påta seg lederansvaret når ikke USA er involvert. Dette kan de gjøre som en ”lett” stormakt med fast plass i FNs Sikkerhetsråd, samtidig som de har en åpen og ærlig holdning til FNs begrensninger.¹²²

4.3.2 Doktriner og øvelsesmønster

Nasjonen har egne doktrine- og konsept sentra, Shrivenham på fellesoperativt nivå og HMS Dryad/Collinwood (utenfor Portsmouth), på komponent nivå. Her utvikles prosesser som skal harmonisere fremtidens militære kapasiteter og krav opp mot de åtte strategiske effektene.¹²³ Senteret i Shrivenham ble etablert som en følge av *Strategic Defence Review* (SDR). Det arbeider både mot de ulike forsvarsgrenene og det fellesoperative hovedkvarteret i den hensikt å etablere og rettferdiggjøre operative konsepter som følge av et usikkert og komplekst sikkerhetsmiljø. Doktrine- og konseptsentret er også involvert i en nettverksbasert tilnærming, *Network Enabled Capability* (NEC).

Storbritannias militære styrker har rett og plikt til å hjelpe det sivile samfunnet i vanskelige tider og under ekstreme forhold.¹²⁴ I tillegg har de oversjøiske forpliktelser som innebærer aktiv tilstedeværelse, ikke bare rundt egen kyst, men også *world-wide*.¹²⁵ Dette innebærer lange deployeringer og dermed nøye kontrollerte trenings- og øvelsesvirksomheter. Fremtidens aktiviteter vil være rettet mot felles- og flernasjonale øvelser på det operative nivået.¹²⁶ Storbritannia deltar aktivt i internasjonale øvelser sammen med allierte og partnere. Dette bidrar til å opprettholde NATOs effektivitet, utviklingen av EUs militære dimensjon, samt fastholder britenes eget ønske om global tilstedeværelse. Derfor har de også opparbeidet seg et renommé som en av verdens ledende nasjoner innen utdanning og trening. Ca 4000 militære studenter fra 120 nasjoner gjennomfører hvert år en form for militær utdanning i Storbritannia.¹²⁷ Dette borger for en ”anglo-tilnærming” ikke bare i Europa, men også i resten av verden.

Den britiske doktrinen beskriver innledningsvis at kystnære operasjoner er utfordrende, krevende og fremtidens arena med tanke på mulige konflikter. Trusselen kan være asymmetrisk og politisk ømfintlig ettersom aktivitetene foregår nær opptil eller i territorialfarvannet. Doktrinen har også et kort delkapittel om operasjoner i kystnære farvann.¹²⁸ Videre fokuseres det på håndhevelse og bruk av maritim kompetanse, C2,

¹²⁰ Ibid, s. 8.

¹²¹ Seven essays, s. 1.

¹²² Ibid, s. 3.

¹²³ *Prevent, Stabilise, Contain, Deter, Coerce, Disrupt, Defeat and Destroy*. White Paper (2003), s. 10.

Disse er videre beskrevet i *Seven Essays* (nr 2), s. 6.

¹²⁴ Seven essays, s. 4.

¹²⁵ Ibid, s. 5.

¹²⁶ White Paper, s. 15.

¹²⁷ Seven essays, s. 12.

¹²⁸ Ministry of Defence [1999], *BR1806 - British Maritime Doctrine* (2nd edn), s. 163. En ny utgave av den britiske doktrinen forventes i mai/juni 2004. Som følge av blant annet *Strategic Defence Review* (SDR) og *The Future Navy* er det blant annet forventet at doktrinen i enda større grad vil fokusere på *littorals* og *force projection*.

samt planlegging og gjennomføring av kampanjer og operasjoner. Doktrinen oppsummeres med å beskrive det maritime bidraget til fellesoperativ virksomhet.¹²⁹ MCJO beskriver høye ambisjoner om en revitalisering av det fleksible maritime bidrag til fordel for en fellesoperativ ivaretagelse av nasjonale og internasjonale interesser. I løpet av de neste 10-15 år skal *Royal Navy* (RN), inkludert *Royal Marines*, optimaliseres for maktprosjeksjon og informasjonsoverlegenhet, og samtidig kunne fungere i alle deler av konfliktskalaen. De skal ha global deployerbarhet og være fullt ut interoperable for fellesoperasjoner i nasjonal og multinasjonal sammenheng. RN signaliserer behov for fleksible løsninger for å møte fremtidens utfordringer. De har som en følge av endringen fra *at-sea naval warfare* til *from-the-sea maritime warfare* identifisert den optimale sammensetningen av kapasiteter de må inneha i møtet med fremtiden. Dette omfatter blant annet maktprosjeksjon, global tilstedeværelse, og C4ISR.

4.3.3 Kapasiteter

Intensjonene i *White Paper*, offentliggjort i desember 03, tilkjenner en nedbygging av styrkekapasiteter til fordel for mellomstore, lettere og mer deployerbare enheter. Den kalde krigens materiell skal bort ettersom et anti-invasjonsforsvar av Storbritannia ikke lenger verken har troverdighet eller er aktuelt.¹³⁰ Som så mange andre nasjoner er det kvalitet snarere enn kvantitet som gjelder. Like fullt gjelder åtte militærstrategiske effekter som skal kunne oppnås som et resultat av operative aktiviteter. Storbritannias militære enheter skal i fremtiden lettere være i stand til å delta i mindre konflikter og kriger. Dette fordi de militære styrkene oftere vil bli benyttet i fredsstøttende og anti-terrorisme operasjoner hvor fokus vil ha en konfliktforebyggende og stabiliserende effekt – heller enn høyintensiv krigføring mot en likeverdig part.¹³¹ Terror og trusselen fra masseødeleggelsesvåpen krever hurtig deployerbare styrker som er i stand til å reagere raskt på etterretning for derved å kunne få virkning i en global sammenheng. Storbritannia vil legge vekt på å levere effekt fra sjøen mot land. Dette skal kunne gjøres gjennom evnen til å levere våpen samt å støtte landstyrkene gjennom å sikre sjøaksen i operasjonsområdet og beskytte sjøverts forbindelser. Nye amfibiefartøy sammen med eksisterende mindre hangarskip vil kunne drive maktprosjeksjon både på land og via luften. I fremtiden vil Storbritannia fokusere på mellomstore enheter, fregatt og destroyer, og i mindre grad på små enheter. Eneste unntak er MCM-styrken, men da med et mer ensrettet operasjonsmål. Smidighet og overlevelsessevne er andre faktorer som skal prege de maritime styrkene. Storbritannias styrkeregister for internasjonale operasjoner¹³² skal formes og reflektere fremtidens konflikt og tilhørende trussel.

Storbritannia vil også i fremtiden satse på ubåtene og hangarskipene. CVF¹³³ er inne i designfasen og de to fartøyene som skal bygges stipuleres til ca 40000 tonn, de skal kunne operere 30-40 *Joint Star Fighter* og de skal være klare for sjøprøver i 2012.

4.4 Hypotesevalg

Etter litteraturstudier, leksjoner og foredrag fra ulike organisasjoner og land, samt egne erfaringer i internasjonale staber, utkrystalliserer det seg tre hypoteser som er bærende

¹²⁹ *Maritime Contribution to Joint Operations* (MCJO).

¹³⁰ *The Sunday Times*, 7. desember 2003.

¹³¹ *White Paper*, s. 11.

¹³² *The Joint Rapid Reaction Force* (JRRF).

¹³³ *Carrier Vessel Future*.

på nasjonenes bidrag på den internasjonale maritime konfliktarena. De er også vel forankret i teorigrunnlaget i denne oppgaven.

Hypotese 1

Nasjonens kapasitet og villighet, med fokus på C2 samt nasjonal lovgivning og beslutningsgrunnlag, er betydningsfullt ved deltagelse i angitte konsepter.

Hypotese 2

Utformingen av nasjonenes doktriner og øvelsesmønster rettferdiggjør og gjenspeiler deres intensjoner, vilje og evne til å delta internasjonalt.

Hypotese 3

Nasjonenes alliansetilknytning er styrende med tanke på omfang og tidspunkt for deltagelse i angitte konsepter.

5 Test av hypoteser

Hypoteseprøvingen tar utgangspunkt i teorikapitlene to og fire. Jeg vil skissere fordeler – hva som taler for en internasjonalisering, og begrensninger – hva som taler mot, før jeg i studienes sammendrag redegjør for egen tolkning og oppfatning sett i lys av oppgavens tidligere kapitler. Kapittel 5.4 gir en kort oppsummering og inneholder dessuten en forenklet skisse over nasjonenes evne til å delta i NATOs nye konsepter.

5.1 Studie 1 – nasjonenes kapasitet og villighet

5.1.1 Prøving av hypotese 1 mot Norge

Fordeler:

Det bygges nye fartøyer for om lag 26 milliarder kroner. Fem nye fregatter og seks nye MTB-er skal inn i tjeneste, de første fra henholdsvis 2005 og 2006, de første årene riktignok preget av sjøprøver og operativ testing.

Norge har lenge vært opptatt av operasjoner og aktiviteter i det kystnære området. Doktrinene og fremtidige konsepter borger for en fortsatt satsning i dette miljøet.

De siste tre årene har enheter og personell tjenestegjort stadig mer utomlands, både under øvelser og operasjoner, men også som faste enheter i NATOs stående styrker.

Så langt har lovverk sammen med det politiske miljøet ikke vanskeliggjort norsk deltagelse internasjonalt, selv om avgjørelsesprosessen har variert i tid. Så lenge operasjonene er forankret i FN, og dermed folkerettslig akseptert, sammen med at de norske styrkene ikke deltar i ad-hoc koalisjoner, er fremtidig engasjement fortsatt høyaktuelt.

Norge har som NATO nasjon tilegnet seg et felles begrepsapparat og forsøker å etterleve de ønsker og krav som stilles av Alliansen.

Nye fartøy er under bygging og C4 er et ufravikelig krav i fremtidens større og mindre fartøy. Dette er det tatt høyde for hva angår nasjonens flåteplan av 2010. Nye fregatter sammen med en videreutvikling av NoTG borger for at Norge kan bidra aktivt i NATOs stående styrker og konsepter. Det bør likevel iakttas at nasjonen balanserer på en linje for hvor lite sjøforsvaret kan bli, og samtidig drive videreutvikling og ha troverdighet.

Begrensninger:

Norges marine er mektig redusert fra over 100 fartøyer i glansdagene på 70-80-tallet til kun 26 fartøyer omkring 2010. Samtidig som territoriell integritet skal opprettholdes blir det færre enheter som kan delta internasjonalt. Dette kan bli et valgets kval for politikerne og forsvarets øverste ledelse.

Innfasing av nye, moderne og kostnadskrevende enheter kan få økonomiske konsekvenser for den maritime bredden. Det blir viktig å styre utviklingen slik at alle flotiljer får en fortsatt mulighet til utvikling og bedret interoperabilitet.

Norge har internasjonal erfaring, men det gjenstår en del før Sjøforsvaret er optimalisert for internasjonale oppdrag. Dette gjelder i første rekke innen logistikk, personell og bemanning.

Norge etterlever parlamentarismens grunnregler. Regjeringen må derfor følge Stortingets avgjørelser. Så langt har dette ikke medført store problemer for forsvaret, men systemet kan føre til langvarige diskusjoner og dermed lede til at nasjonen kommer sent inn i styrkegenereringsprosessen.

5.1.2 Prøving av hypotese 1 mot Sverige

Fordeler:

Sverige har allerede utviklet en NATO-basert struktur og planleggingsmønster¹³⁴. Avdelinger og personell kjenner seg altså igjen når internasjonale innsatser gjennomføres. Dette, sammen med profesjonalisme og moderne utstyr, tror jeg er noen av årsakene til gode tilbakemeldinger etter svensk deltagelse utenlands.

Nasjonen har gjennom lang tid fokusert på aktiviteter i kystsonen og Østersjøen. Enhetene er derfor dimensjonert for dette miljøet.

Korvetter, og spesielt minevåpenet, har opparbeidet seg internasjonal erfaring gjennom øvelser og bilaterale avtaler. Sertifiseringsprosessen er et eksempel på villighet og initiativ for å kunne tilpasse seg internasjonalt. CJTF-konseptet behøver minekapasiteten. Sverige har flere enheter som gjør at de kan operere autonomt, eller som en del av en *Task Unit*. De kan utføre ulike oppgaver i både lavintensitetskonflikter, støtteoperasjoner og humanitære operasjoner. De er ikke direkte avhengig av avanserte C2 ettersom MCM-operasjonene ofte er en deloppgave som løses internt, gjerne med støtte av større enheter med fokus på anti luft.

Svenske ubåter har deltatt på flere øvelser og flotiljen har erfaring fra deployering i Middelhavet. Nasjonen har en av vestens mest avanserte ubåter.

Innfasingen av Visby-klassen, med dens unike egenskaper, vil være en styrkemultiplikator.

Nasjonens fokusering på et nettverksbasert forsvar har fremprovosert internasjonal anerkjennelse og aksept. Dette kan lede til at C2 utfordringen blir lettere å håndtere.

Begrensninger:

Det hersker en viss diskrepans mellom oppgaver ute og hjemme. Politikere vil ha både og, men får kun enten eller, ettersom det er relativt få enheter som får muligheten til å deployere hvert år. Det er en militær vilje til å delta internasjonalt, men de økonomiske

¹³⁴ Et eksempel er North Atlantic Treaty Organisation [1999], *Guidelines for operational planning*.

ressursene sammen med nasjonal lovgivning samsvarer foreløpig ikke med viljen og ambisjonen.

Sverige har relativt få enheter av en viss størrelse og dignitet, og samtidig en stor økonomisk sone som skal håndteres. Alt dette, sammen med beskjedne maritime luftenheter som kan ivareta monitorering av interesseområdet, gjør at man kan vegre seg for å sende et større antall enheter på internasjonale oppdrag.

Marinen, med fokus på ubåtene er avhengig av avanserte sambandsmidler i forbindelse med C2 – et system som så langt ikke er frigitt til Pfp-nasjoner. Dette medfører at ubåter ikke kan inngå i styrkehierarkiet/-organisasjonen med mindre ad-hoc løsninger finnes bilateralt.

Amfibieelementet er fortsatt ikke innmeldt til styrkeregisteret. Selv om det foreligger planer for dette, tar det tid før enhetene er operative, i den forstand at de innehar internasjonal kompetanse og erfaring. Det tar tid å tilegne seg NATO og EUs begrepsapparat.

Sverige har, til tross for deltagelse på internasjonale øvelser, mindre erfaring i det å operere sammen med MPA og organisk flystøtte. Dette først og fremst grunnet manglende egne ressurser.

5.1.3 Prøving av hypotese 1 mot Storbritania

Fordeler:

Historien har vist at Storbritannia har hatt evne, villighet og initiativ, og dermed høy troverdighet i internasjonale operasjoner.

På generell basis ønsker alltid forsvarlets ledelse mer enn hva som blir tilbudt. Likevel synes det som om det hersker en viss form for harmoni mellom det politiske og militære toppnivået.

Storbritannia viser gjennom sine åtte strategiske effekter at de mener alvor. Hensikten er å være mer effektbasert enn styrkefiksert. Mye arbeid legges i konfliktenes årsakssammenheng og ulike symptomer slik at de militære styrkene kan operere mer proaktiv enn reaktiv.

RN har og vil ha militære kapasiteter i forbindelse med maktprojeksjon. Dette vil enda forbedres i forbindelse med innfasingen av større amfibiefartøy og en fortsatt satsning på logistikkapparatet. *Sea basing* konseptet, hvor styrken ikke behøver et *footprint* på land, skal videreutvikles. Videre har nasjonen større fartøyer med tilhørende staber¹³⁵ som deltar globalt og som skal inngå som MCC for NRF/DJTF fra sommeren 2004.

Britene satser stort på C4ISR selv om det er kostnadsdrivende.

Begrensninger:

Nasjonen spiller en aktiv rolle både innenfor NATO og EU. Sistnevnte engasjement kan bidra til en utvanning av styrkeprofilen, spesielt sett i forhold til forpliktelser og deltagelse i NRF.

Storbritannia, i første rekke gjennom *White Paper*, viser at forholdet til USA skal opprettholdes, og om mulig forsterkes. Dette, sammen med en fortsatt satsning på

¹³⁵ UKMARFOR (*UK Maritime Force*) holder til i Portsmouth og embarkerer hangarskipene *HMS Illustrious* eller *Invincible* ved behov.

globalisering, kan lede til mindre tilstedeværelse i europeiske farvann – i første rekke i forbindelser med øving. Tendensen er at det øves i nærheten av operasjonsområdet.

5.1.4 Sammendrag

Selv om Storbritannia har opplevd et politisk tøvær i forbindelse med deltagelsen i den siste Irak-krigen, så hersker det en viss enighet mellom det militære og politiske ledelsesapparatet hva angår internasjonale engasjementer. Det nasjonale lovverket, sedvane og rettspraksis – sammen med historiske hendelser, viser at det hersker en mindre diskrepans mellom hensikt, mål og midler i Storbritannia enn i andre mindre nasjoner. Nasjonen er tro mot sine interesser. RN er fremdeles høyt verdsatt og akseptert i folket og den politiske sfære. I Sverige har politikerne uttrykt vilje, og Forsvarsmakten har kapasiteter. Det er essensielt at politikere har forståelse for militære anliggender, og visa versa. Av fire hovedoppgaver, utgjør internasjonale innsatser én. Sverige har ressurser, det handler om en prioritering av disse. Norge har de seneste årene, styrkerelatativt, øket sin maritime tilstedeværelse i utlandet. Så lenge aktiviteten er folkerettslig forankret gjennom FN vil nasjonen fortsatt kunne bidra internasjonalt.

NATO har gjennom lang tid etablert standarder og interoperable systemer hva angår våpensystemer, bunkers, logistikk, taktiske prosedyrer og fremfor alt kommunikasjons og informasjonssystemer. Teknologinivået i NATO er høyst variabelt, noe som vil forsterkes enda mer nå etter utvidelsen. Uansett operasjonens størrelse så henfaller mye av oppmerksomheten og byrden på C4ISR, men viktigheten av HUMINT på det operasjonelle og taktiske nivået må heller ikke neglisjeres. Storbritannia fokuserer i stor grad på C4ISR, da som en del av NEC. Nasjonen har høy troverdighet når dette gjøres ettersom de tilhører begge allianser, med tilhørende sambands- og kryptosystemer. C4ISR er sentral i fremtidens konfliktarena, og Storbritannia har evne, vilje og mulighet til å drive det nettverksbaserte forsvaret videre. Norge og Sverige vil kunne spille en begrenset rolle, henholdsvis av økonomiske/kapasitetshensyn og av hensyn til alliansetilhørighet.

I løpet av få år er Norges maritime slagkraft redusert til en tredjedel. Likevel hevdes det at det norske sjøforsvaret om noen år skal fremstå med en av Europas mest moderne mariner.¹³⁶ Norge kan altså bli et typeeksempel på at kvalitet foretrekkes fremfor kvantitet. Det er å håpe at nasjonen ikke investerer slike summer i fremtidens fartøyer og teknologi kun for å ligge i opplag. Det forutsettes blant militære ledere at Stortinget også gir midler til aktiv bruk og aktiv tilstedeværelse av de nye fartøyene. En forutsetning som, om den ikke realiseres, kan bli dyrebar i et land hvor parlamentarismen har en solid forankring. Det er også viktig å ha tilstrekkelig kvantitet for å kunne videreutvikle kvalitet. Norge befinner seg i skjæringspunktet og må nøye vurdere sin kritiske masse og sine kapasiteter. Evnen til selvutvikling i Sjøforsvaret er i dag marginal. Det er derfor viktig å øve og virke internasjonalt.

Forskjellen mellom Sverige og Norge er liten i kapasitet, men større hva angår villighet og evne. Den viktigste faktoren er Norges mer frie adgang til det gode selskap. NATO samarbeidet gir tilgang til krypterte systemer, prosesser, prosedyrer, taktikk, teknologi, standarder, utvikling og samarbeid sammen med verdens fremste nasjoner. Selv om en del NATO-standere er blitt nedgradert og frigjort til PFP, vil gapet mellom de to nordiske landene fortsatt vær en avgjørende faktor. I CJTF sammenheng må denne avstanden forsøkes minimalisert. Korvettens manglende tilgang på kryptosystemer, akkurat som for ubåtvåpenet, er en begrensning, men ettersom våpenet består av flere

¹³⁶ Aftenposten, morgenutgave 17. november 2003, s. 4.

enheter – også med en egen ledelsesressurs fra 1. ytstridsflottilje – kan begrensningene reduseres ved at alle enhetene inngår i en større gruppe på *Task Unit* nivå. På lik linje med minevåpenet er det en internasjonal mangel på mindre enheter som kan virke i kystnære områder og i grunne farvann. Visby-klassen er en unik plattform med hensyn på størrelsen og alle dens egenskaper. Det at den besitter minekapasiteten og organisk helikopter gjør fartøyet til en meget effektiv enhet i kystnære farvann. En ubåt ledelsesgruppe står også til disposisjon, og dette kan lette eller muliggjøre arbeide med en delvis integrering i en internasjonal styrke. Båtene kan bidra aktivt i ISTAR prosessen og kan løse noen av de *shortfalls* som EU har belyst med bakgrunn i *Helsinki headline goal* og Petersbergoppgavene.

5.2 **Studie 2 – nasjonenes doktriner og øvelsesmønster**

5.2.1 **Prøving av hypotese 2 mot Norge**

Fordeler:

Av naturlige årsaker har kysten et naturlig og viktig særpreg både i doktrinen og blant befolkningen. Rike tradisjoner og farvannets strategiske betydning har den senere tiden gitt økt forståelse for viktigheten av sjømilitær tilstedeværelse.

Norge har i sitt doktrinehierarki¹³⁷ beskrevet aktiv tilstedeværelse langs kysten som sin høyeste prioritet. Gjennom trening og øving skal de maritime enhetene vise nærvær og støtte opp om Norges integritet. Flere ganger pr år øves marinens enheter i NoTG-konseptet, hele tiden med krisehåndtering som hovedfokus.

Kystjegerkommandoen er en spennende og fleksibel enhet som er tilegnet mye oppmerksomhet. Kommandoens konseptuelle rammeverk er i sluttfasen. Den blir en viktig og spennende brikke i samøvingen ettersom morgendagens utfordringer ligger i kystnære farvann.

Det tar tid å utvikle doktriner. Til tross for at det konseptuelle er relativt nytt, har det fått en sentral plass i Sjøforsvarets daglige virke, både i form av nasjonale øvelser og internasjonale deployeringer.

Begrensninger:

Under tiden færre enheter gjør det vanskelig å opprettholde øvelsesintensiteten og å videreutvikle doktrinenes mange arbeidsoppgaver. Dette leder videre til at det kan oppstå en diskrepans mellom behovet for nasjonal integritet/myndighetsutøvelse og deltagelse internasjonalt. Kvantitet har altså en nedre grense hvis fremtidig kvalitet og videre utvikling skal sikres.

5.2.2 **Prøving av hypotese 2 mot Sverige**

Fordeler:

Sverige har brukt Storbritannia som foregangsland ved utarbeidelsen av MMO. Dette innebærer at internasjonale- og NATO begreper anvendes. Eksempler er maktprosjeksjon. Dog er det viktig at spesielle uttrykk også gjengis på sitt originalspråk for derigjennom lettere å kunne skape sporbarhet.

Doktrinen har en tydelig fokusering på kystnære områder.

¹³⁷ Inkludert i begge de fellesoperative doktrinene, DEL A – Grunnlag og DEL B – Operasjoner.

Deltagelse internasjonalt, i første rekke innen rammen for EU, er tydelig beskrevet i MMO.

Øvingsvirksomheten og aktiviteter bi- og flerlateralt er økende. NATOs øvingsvirksomhet er blitt mindre hyppig i Nord-Europa. Sverige må derfor kjenne sin besøkelsestid slik at prosesser og prosedyrer blir øvet på alle nivåer, både ved NATO/PfP aktiviteter og gjennom internasjonalt samarbeid.

Tendensen er at Sverige gjør mer bruk av frigjorte NATO-prosedyrer og konsepter, herunder ROE.

Det er en fordel i seg selv at nasjonen utvikler det konseptuelle i tråd med nasjonens geostrategiske betydning og sikkerhetspolitisk tilnærming. Derfor må doktrinene være gjenstand for en kontinuerlig debatt på alle nivåer slik at de utvikles til nasjonens og offiserskorpsets beste.

Begrensninger:

Sverige har kun en av totalt fem doktriner godkjent. Selv om MMO anvendes i utdannings- og øvelsesøyemed lider den av at det ikke foreligger en doktrine for fellesoperasjoner.

Østersjøen karakteriseres som potensiell instabil og øvelsenes karakter står for ofte i strid med doktrinens beskrivelse av nærområdet – ny virkelighet med hensyn på trusler og påtrykninger. Det vil ta tid å endre holdninger og innarbeidet rutine. Sverige og Forsvarsmakten har så langt ikke tatt tilstrekkelig hensyn til den strategiske virkeligheten de står overfor.

Det overgripende målet for den svenske statens maritime virksomhet¹³⁸ er politisk korrekt og lett salgbar for det svenske folk. Det gjenspeiler imidlertid ikke operasjonens realiteter i en internasjonal innsats, og heller ikke doktrinens beskrivelse av væpnet strid i internasjonale operasjoner.¹³⁹ Samtidig som internasjonal deltagelse er tydeliggjort i doktrinen er styrkenes utforming ikke spesielt godt presentert. Den eneste konkrete beskrivelsen er at nasjonens nisjekapasiteter, i form av et ledelses- eller logistikkapparat, kan være aktuelle.

CIMIC er en viktig faktor i alle militære manøvrer, og kanskje spesielt i krisehåndteringsoperasjoner. Denne funksjonen må utvikles i en fremtidig MMO.

Dersom internasjonale innsatser blir sentral, må dette gjenspeiles i doktrinene på alle nivåer. Begrepsapparatet, spesielt med hensyn på C2, må videreutvikles, slik at nasjonen har en ensartet tolkning i tråd med andre internasjonale samarbeidspartnere.

MMO understreker at maritime styrker skal kunne utøve samme type innsatser hjemme som ute. Samtidig blir andre mer "fredsrettede" innsatser beskrevet som aktuelle operasjoner for svenske enheter i internasjonale operasjoner. Det hersker således en viss diskrepans i MMO om hva den svenske offiser og hans enhet kan forvente seg av oppdrag når man inngår i en multinasjonal styrke. Det kan derfor virke som om det er et avvik mellom militær ønsketenkning og politisk vilje/realitet.

Svensk øvelsesmønster har frem til nå vært preget av forsvarsgrenvise aktiviteter og lite fokus på eventuelle krisesituasjoner/lavkonfliktscenarier i regionen. Man øver lite med flyvåpenet og hæren, men desto mer med amfibieenheter. Språket har vært svensk i

¹³⁸ MMO 03, s. 31.

¹³⁹ Ibid, s. 39.

lang tid, med bruk av nasjonale prosedyrer og regelverk, f.eks. IKFN¹⁴⁰. Det engelske språket må anvendes, og scenarioer må i større grad tilpasses internasjonal virksomhet og realiteter.

5.2.3 Prøving av hypotese 2 mot Storbritannia

Fordeler:

Doktrinekonseptet har eksistert over lengre tid og er dermed innarbeidet samtidig som den har høy troverdighet. Et eget doktrine- og konseptcenter øker denne effekten.

Storbritannia har en rekke større fartøyer med tilhørende C2 arkitektur og staber som gjør det mulig å virkelighetsprøve doktriner og konsepter på taktisk og operativt nivå. Dette gjøres gjennom operasjoner og øvelser hvor flere enheter deltar. *Lessons identified* blir dermed lettere og mer pålitelige.

Det konseptuelle er forankret over tid og gjennom det strategiske nivået. Dette har medført en internasjonal aksept og troverdighet. Nasjonens evne til å utdanne internasjonale offiserer forsterker et allerede etablert og gjennomprøvd hegemoni.

Doktrinen forsterker en almen oppfatning om at fremtidens konfliktarena vil ha en littoral tilnærming. Jeg forventer også at dette blir ytterligere fremhevet i RNs nye doktrine som skal være tilgjengelig sommeren 2004.

Nasjonens mange enheter har gjort det mulig med maritim tilgjengelighet over et stort område. Dette gjenspeiles i alle de operasjoner og øvelser hvor britene deltar. Noe færre enheter, innfasing av nye fartøyer sammen med en stadig økende kostnadsramme ved deployering, kan føre til en generell nedgang i maritim tilstedeværelse de nærmeste årene. Likevel er det en politisk forventning om at nasjonen skal kunne opprettholde sitt engasjement ved effektbasert nærvær.

Begrensninger:

Doktrinen beskriver det kystnære området, men i mye mindre grad enn de andre nasjonene. Samtidig stilles det forventninger, basert på erfaringer og troverdighet, at nasjonen behersker de ulike metodene og konseptene, uansett operasjonsområde. Dette er også knyttet til nasjonens historiske ballast, tradisjon og kultur.

5.2.4 Sammendrag

Land, luft og sjø benevnes som de tre militærstrategiske virkemidlene, organisert i forsvarsgrener med egne tradisjoner, operasjonsmønstre og militærteoretiske fundament. En felles operative doktrine har som viktig formål å etablere et likt grunnlag for bruk av disse virkemidlene, slik at forsvaret som helhet bedre kan utnytte den kompetanse og de kapasiteter som forsvarsgrenene besitter. Dette grunnlaget sammen med et fellesoperativt fokus skal fremme felles mål. I tillegg er det viktig at forsvarsgrenene fortsetter utviklingen av egne doktriner, ettersom den militære utviklingen stadig endres, for derved mer i detalj beskrive sine egenskaper og kapasiteter. Doktriner skal være et pedagogisk virkemiddel for å skape en felles militærteoretisk bevisstgjøring i offiserskorpset. De skal være retningsgivende for derved å kunne skape vurderinger hos den enkelte. For å videreutvikle og forbedre de kapasiteter og evner som er sentrale i NATOs konsepter, både innen Alliansen og under

¹⁴⁰ Förordning (1982:756) om Försvarsmaktens ingripanden vid kränkningar av Sveriges territorium under fred och neutralitet (Handbok IKFN).

samvirke med ikke-NATO land, er interoperabilitet og fleksibilitet en betingelse. Dette, sammen med NATOs operative planprosess, må utvikles, trenes og øves, både innenfor oppsatte NATO-øvelser og innad blant nasjoner som ønsker å bidra. Nasjonene må etterleve et helhetlig begrepsapparat, ikke bare ute, men også i hverdagen. Dette må forankres i doktriner og prosedyrer, og spesielt Sverige har et stort utviklingspotensial for å kunne nå dette målet.

Erfaringer fra øvelse *Strong Resolve* viser at ikke NATO-land har en begrensning hva angår tilgang til informasjon, spesielt etterretning. Ettersom NATO må enes om hvilken type informasjon og hvordan den skal frigis, er dette en tidkrevende prosess, som også kan bli nedprioritert i en innledende fase av en operasjon. Det er derfor viktig at nasjoner som Sverige stadig deltar på NATO aktiviteter slik at frigjøring av informasjon blir en kjent prosess og at det dermed kan skapes regelverk eller prosedyrer for dette.

I enhver militær operasjon gjelder det å være forsvarlig forberedt. Det får man på best mulig måte ved å sammenligne og basere integreringen på tidligere erfaring. Denne kunnskapen har britene i stor grad, tildels også Norge. Sverige har i mindre grad vært del av en større multinasjonal operasjon. I tillegg har det i stor grad vært øvet i gamle scenarioer med anti-invasjon som et sentralt og avgjørende element. Dette gir dermed mindre fokus på ROE og krisehåndtering. Dersom det ikke øves og trenes jevnlig med realistiske og dagsaktuelle scenarioer, kan det fort oppstå et gap mellom det man forespeiler seg og det man opplever. Denne divergensen er det viktig å komme til livs dersom nasjonene skal kunne bidra aktivt i et internasjonalt miljø. Den maritime doktrinen kan her være et viktig bidrag dersom den er dagsaktuell, entydig, politisk og militær realiserbar og dermed troverdig.

Sveriges nye doktrinehierarki er en viktig faktor for å formulere et helhetlig syn på Forsvarsmaktens virksomhet på alle nivåer. Det er viktig at doktrinene gir en utfyllende nasjonal fokusering samtidig som det bør tas høyde for andre samarbeidsorganer og nasjoner. Det er viktig at doktrinene blir gjenstand for både politisk og militær debatt. Dette fordi doktrinene vil endre seg i takt med den sikkerhets- og forsvarspolitiske-, samt den teknologiske utviklingen.

Ettersom Norge og Storbritannia har en kontinuerlig integrering i NATOs stående styrker og NRF, får de regelmessig utbytte og erfaring, i første rekke gjennom øvelser. Sverige har innmeldt flere enheter av armen, flyvåpenet og marinen til EUs styrkeregister. Enhetene skal øve sammen, ha høy beredskap for raskt å kunne være på plass i et innsatsområde. Disse styrkenes viktigste prioritet er interoperabilitet. Dette kan vanskelig øves i Sverige. Det er derfor viktig at enhetene deltar på NATO- og/eller flernasjonale øvelser kontra samøvelser i egne kjente omgivelser. Det er også viktig at flere enheter enn de som er meldt inn i styrkeregisteret får tilgang til utenlandske deployeringer. Dette vil gjøre flere svenske avdelinger mer profesjonelle samt gi forsvarsledelsen en større fleksibilitet i disponeringen av sine styrker. Høyt kvalifiserte og tilgjengelige enheter til enhver tid må være målet.

5.3 **Studie 3 – nasjonenes alliansetilhørighet**

5.3.1 **Prøving av hypotese 3 mot Norge**

Fordeler:

Som NATO-medlem kan nasjonen nyte godt av deltagelse i stående styrker, fremfor alt NRF, samt et varierende tilbud av øvelser og samvirke.

Norge har tilgang på kryptert samband og Alliansens graderte prosedyrer og publikasjoner.

Nasjonen har deltatt med enheter i begge Irak-krigene, operasjoner i Adriaterhavet i forbindelse med Balkan-konfliktene, samt i kampen mot terror. Viktige politiske og militære erfaringer er trukket og enhetene har utviklet seg videre på et positivt sett, både teknisk/materielt og personellmessig.

NATO er en viktig ressurs for Norge, både politisk og militært. Norges geostrategiske betydning er uendret. En liten nasjon er avhengig av en solid sikkerhetspolitisk forankring. Alliansen, gjennom støtte i FN, er den plattformen som nasjonen bygger sin tillit på, ikke ad-hoc operasjoner med tilfeldig lederskap.

Begrensninger:

Norge deltar kun i den ene forsvars- og sikkerhetspolitiske debatten ettersom et fremtidig EU-medlemskap synes usikkert. Nasjonen kan derfor bli marginalisert dersom ESDP blir dominerende og troverdig.

5.3.2 Prøving av hypotese 3 mot Sverige

Fordeler:

Selv om de store nasjonene vil dominere institusjonene i årene som kommer, vil Sverige kunne bidra på den sikkerhetspolitiske agenda ved sitt medlemskap i EU og med bi- og flerlaterale avtaler med sine naboer. Mindre nasjoner kan få større innflytelse multinasjonalt, men dette krever gjennomtenkte ideer og skikkelig diplomati. Det er altså viktig med svensk initiativ og delaktighet.

I svensk sikkerhetspolitikk fra begynnelsen av 90-tallet til i dag er det lett å bli overrasket over hvor mange endringer som har funnet sted. Et paradigmeskifte er et sterkt ord, men likevel anvendbar hva angår svensk sikkerhetspolitisk tenkning. I dette nye sikkerhetsparadigmet ser vi at innflytelsen fra EU gradvis har økt fra å være nær uvesentlig til at den i dag har en mer sentral betydning. Endringene gjenspeiler seg både i synet på alliansetilknytning og nøytralitet, gjennom nye formelle strukturer samtidig som 'nye måter å tenke på' også har blitt mer vanlige. De siste 10 års utvikling viser dessuten at ikke bare EU, men også NATO, har hatt stor påvirkning på landets sikkerhetspolitikk. Denne nyorienteringen har ikke minst kommet til uttrykk gjennom økt institusjonalisering med NATOs ulike samarbeidsstrukturer som PfP og planleggings og vurderingsprosessen (PARP). Dette samarbeidets innflytelse er av helt sentral betydning om vi ønsker å forstå dagens svenske sikkerhetspolitiske tenkning. Alliansene NATO og EU har påvirket Sverige i stor grad også i prosessen angående forsvarsstruktur og organisering. Omleggingen av det svenske forsvaret følger en bred europeisk trend, og det synes nærliggende å tolke endringene som utslag av en europeisering og "NATOisering" av det svenske forsvaret.

EUs oppbygging av den militære krisehåndteringsstyrken, 60000 mann innen 60 dager, stiller krav til medlemslandene. Som EU-medlem gjør dette at Sverige kan bidra aktivt på den strategiske agenda. Interoperabiliteten mellom Sverige og NATO er bedre i dag enn den var for få år siden, først og fremst grunnet frigitte prosedyrer, men også gjennom bi- og flerlaterale avtaler med NATO land.

Begrensninger:

Det at Sverige, sammen med enkelte andre nasjoner, er imot et felles EU-forsvar kan bidra til en forsinkelse av ESDP-prosessen. Grunnproblemet, eller snarere paradokset, er at regjeringen både vil stå utenfor Europaforsvaret, og samtidig ha innflytelse over det.

Svensk deltagelse i ad-hoc styrker kontra stående styrker er selvfølgelig en operativ ulempe. Diplomatsk og operativt samvirke og ”klarering”, for dermed å skape en slags offentlig aksept, er avgjørende for nasjonens troverdighet og eventuell fremtidig integrering i en multinasjonell styrke av CJTF karakter.

Nasjonen har ikke tilgang til gradert materiale, inkludert kryptert samband. Selv om dette til en viss grad kan løses bilateralt er det til hinder for et tidlig engasjement i en multinasjonal operasjon.

5.3.3 Prøving av hypotese 3 mot Storbritania

Fordeler:

Nasjonen åpner opp for alle typer allianse- og koalisjonstyper, også *coalition of the willing*, men NATO er den uttalte bærebjelken i forsvars- og sikkerhetspolitikken. Dog er det interessant at *White Paper* avslutter med at Storbritannia må kunne forvente å operere sammen med amerikanske, NATO, europeiske, FN eller andre styrker.¹⁴¹ EU er altså utelatt.

Storbritannia har mulighet, kompetanse og troverdighet til å styre ESDP-arbeidet slik at EUs fremtidige militærapparat ikke går på bekostning av andre allianser.

Som en europeisk stormakt kan nasjonen påta seg lederoppgaver i fremtidige operasjoner, både som NATO- og EU-nasjon.

RN har enheter i alle NATOs stående styrker. I tillegg har nasjonen et bredt spekter av erfaringer og kunnskap hva angår operasjoner i hele konfliktskalaen.

Det sier seg selv at Storbritannia ikke har noen begrensninger hva angår interoperabilitet, i alle fall innen NATO og EU.

Begrensninger:

Storbritannia er opptatt av å opprettholde sine sterke bånd til USA. En for rask utvikling av ESDP vil kunne skade dette samarbeide. Storbritannia kan derfor bremse den forsvarspolitiske utviklingen i EU.

Med et voksende NATO vil Storbritannia i enda større grad tilhøre eliten. Med et stadig intensivert samarbeid med USA, og dermed et økende fokus på landenes interoperabilitet, blir avstanden til resten av Europa enda mer markert.

5.3.4 Sammendrag

Den maritime styrkestruktur, ad-hoc, on call eller stående, varierer blant konfliktløserne. FN og tildels EU fokuserer på ad-hoc styrker. Disse opptrer mer reaktiv enn proaktiv. Det er ikke nødvendig med et absolutt politisk krav og organisatorisk ekspertise for å forhåndsposisjonere kriseforebyggende enheter og etablere forebyggende organisasjonsprinsipper. En stående styrke eller styrker on-call er ofte en betingelse for tidsriktig og forebyggende aksjoner. Ad-hoc løsningen i Gulfen og

¹⁴¹ White Paper, s. 19.

Adriaterhavet, hvor USA og de allierte dannet grunnstammen, var tidsmessig relativt raskt operative. Dette skyldtes i hovedsak en samlende politisk enighet på tvers av nasjoner og allianser. Dog kan en slik politisk konvergens bli vanskelig over tid ettersom forutsetningene raskt kan endre karakter. On-call og stående styrker er å foretrekke, først og fremst på grunn av at det er økonomisk og politisk lettere gjennomførbart enn ad-hoc styrker. Verktøyet i form av operative styrker er tilgjengelig, og dermed lettere å anvende. Foreløpig er det kun NATO som har slike styrker. Altså må Sverige stille på sidelinjen initialt, og først senere i styrkegenereringsprosessen, dersom politisk akseptert i Alliansen, fremme sine bidrag og dermed være en aktiv bidragsyter.

Av særlig viktighet for Norge er den framtidige utvikling av ESDI og rollefordelingen mellom EU og NATO i eventuelle europeiske militære operasjoner. Det er enighet om å videreutvikle den europeiske sikkerhets- og forsvarsidentiteten innenfor Alliansen, noe som vil kreve tett samarbeid mellom NATO og EU. NATOs nye konsepter bekrefter også verdien av å utvikle en ESDI, også som et bidrag til byrdefordelingen. Norge har altså kun én fot i den framtidige forsvars- og sikkerhetspolitiske debatten. Det er derfor viktig at talerøret inn i NATO blir ensartet, tydelig og troverdig. NATO og EUs fremtid har vært diskutert og mange var redd for en utvanning av Alliansen til fordel for et sterkere Europa. Ved etableringen av NRF har Norge en gylden mulighet til å kunne rettferdiggjøre sine styrker og disponeringer, herunder den finansielle dragkampen innad mellom de ulike departementene. NRF kom som bestilt for den militære toppledelsen. Fremtidig norsk deltagelse i internasjonale operasjoner syntes sterkere nå enn for kun få år tilbake.

Hva angår maritime forband så har Norge etter hvert fått få, men særs kapable enheter som fortsatt kan hevde seg meget godt i internasjonale operasjoner, i første rekke i NATO-regi. Minedykkertropper og marinejegere har tjenestegjort i Afghanistan, MTB-er har overvåket skipstrafikken i Gibraltar, ubåter er jevnlig i Middelhavet, og i 2004 skal en fregatt til samme området mens et minefartøy skal til NATOs stående minestyrke. Takket være NATO-alliansen får altså nasjonen særdeles nyttige erfaringer fra operasjoner i NATOs stående styrker, samt operasjoner i andre farvann under andre ledelsesformer, dog alltid med en FN resolusjon som rasjonale og som den rettferdiggjørende drivkraften.

Deltagelse fra partnernasjoner og ikke NATO-land i CJTF hovedkvarteret i forbindelse med planlegging og gjennomføring av operasjoner skal avgjøres fortløpende av NAC, selv om CJTF konseptet er pr definisjon åpen for PfP deltagelse. Dette kan være en hindrende faktor, spesielt innledningsvis i en operasjon. Med for eksempel svensk deltagelse på enhetsnivå, vil imidlertid sjansene for aktiv deltagelse på høyere nivå høynes. Samtidig er det besluttet på politisk nivå at samarbeidet med PfP skal intensiveres og åpnes. Dette borger for en stadig utvikling og en gradvis innlemmelse av partnere i NATO-operasjoner.¹⁴²

Prinsippene og reglene som gjelder beredskap og forsterkning av et CJTF-hovedkvarter skal ikke forfordes, men derimot være like for alle deltagende nasjoner. Dette må sees i sammenheng med at NATO-prosedyrer skal følges, C2 strukturen samt ROE skal avgjøres av NAC, samt at deltagelse på komponent nivå og lavere vil kunne være marginal for ikke-NATO nasjoner i den innledende fasen. Lengre ut i en operasjon vil derimot behovet være økende, spesielt dersom partnernasjonen kan rettferdiggjøre og aktivt vise med deltagende enheter at de bidrar til å øke effektiviteten. Samtidig er det

¹⁴² MC 389/1, s. 38.

viktig å belyse at NATO har som mål å kunne gjennomføre to CJTF-operasjoner samtidig. Med synkende budsjetter og et redusert antall enheter er dette en offensiv tanke. Forsvarsplanleggingsprosessen i NATO skal i utgangspunktet sikre forbindelsen mellom mål og midler, og så langt har dette ikke vært noe problem. Først og fremst begrunnet i konseptets unge alder og derigjennom få erfaringer. Likevel kan den offensive tanken gjøre at Alliansen blir mer avhengig av ikke NATO-land samt et engasjert EU. En slik konstellasjon borger for en lettere adgang for f. eks Sverige, men foreløpig har denne problemstillingen ikke materialisert seg.

Tilgangen til informasjon for partnernasjoner, inkludert etterretning, er begrenset. Fremdeles er prosedyrene at samtlige NATO-nasjoner, gjennom militærkomiteen, må enes om hvilken type informasjon som skal utgis og hvordan gradert materiale skal frigis. *Mission secret WAN* er den foreløpige løsningen – den er prøvd og virker tilfredsstillende.¹⁴³

Sverige er EU-medlem, men ettersom en EU-operasjon høyst sannsynlig vil bli tilpasset NATOs C2, planverk og struktur, vil nasjonen fortsatt være avhengig av en NATO-tilnærming.

Storbritannia innehar en politisk og militær nøkkelrolle ettersom samarbeidsklimaet med USA skal opprettholdes, eller kanskje forsterkes. De har lange tradisjoner i NATO, samt at de besitter en av få sentrale roller i ESDP prosessen. Likevel er konklusjonen i *White Paper* bemerkelsesverdig ettersom EU er utelatt og erstattet med europeisk. Dette viser hvor høyt de verdsetter den transatlantiske link og NATO-samarbeidet. Likevel må det kunne forventes at nasjonen fortsatt spiller en aktiv rolle både i ESDI- og ESDP-prosessen. Dette underbygger det faktum at britiske militære har og vil alltid operere i en politisk kontekst.

Svenske resurser, kanskje i første rekke hærforband, anvendes forskjellig fra tidligere, nå som et aktivt sikkerhetspolitisk instrument. Eksempler er Kosovo, operasjoner i Kongo, mineryddingsoperasjoner i Baltikum og NATO-øvelser innenfor rammen av PFP. Gjennom en aktiv tilstedeværelse er ikke Sverige bare en Østersjøstat, men også en Middelhavsstat.¹⁴⁴ Selv om Østersjøen vil få et NATO preg grunnet den nylige utvidelsen, er det opp til Sverige selv å hindre at de utgjør et B-lag. Sverige kan gjennom aktiv deltagelse i NATO-øvelser samt delaktighet i institusjonens krisehåndtering på kontinentet forbedre sin militære evne og interoperabilitet. Grensen mellom ikke-medlem og medlem tynnes ut, men den avgjørende forskjellen vil være tilstede i uoverskuelig fremtid; tilgangen på gradert materiale og dermed en operativ tyngde og troverdighet. Sverige vil altså ikke kunne delta initialt i en NRF eller CJTF-operasjon.

5.4 **Resultatsammedrag**

I alle tre studier viser jeg at hypotesene sammenfaller med etterfølgende diskusjon. Riktignok er nasjonenes evne til å bidra internasjonalt varierende i de ulike studiene. Sverige som ikke-NATO land kommer klart svakest ut, selv om villigheten og viljen er tilstede. Nasjonen deltar ikke daglig på alle nivåer og dermed heller ikke i beslutningsprosessene, fra og med politisk nivå til det militærtaktiske nivået. På tross av nasjonens EU-medlemskap, nyutviklede doktriner og en generell tilnærming til NATOs prosedyrer og begrepsapparat, er det lite som tyder på at Sverige kommer til å endre sin

¹⁴³ Samtaler med Commander Engeness, *J35 Striking Fleet Atlantic*, 15. april 2004.

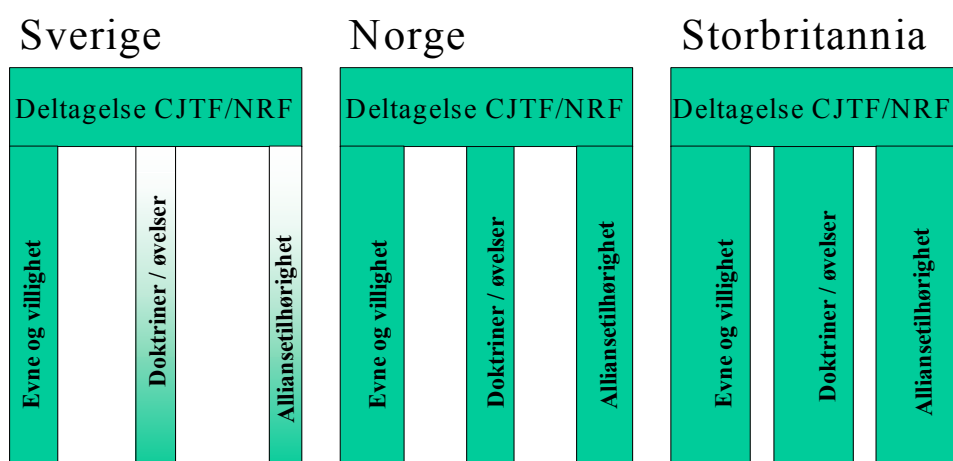
¹⁴⁴ Lars Wedin [2002], *Reflektioner över ämnet strategi*, s. 11.

balansepolitikk. Alliansefri og fortsatt nøytralitet er folkets tale, og vil være dimensjonerende, i alle fall de nærmeste årene. Sverige har utviklet kapasiteter som de nye NATO-konseptene trenger. Den politiske viljen er dessverre ikke alltid like presis. I en tid med nedskjæringer og stadig færre forband blir det vanskelig å samtidig satse på en mer aktiv internasjonalisering. Det hersker foreløpig en altfor stor diskrepans mellom mål og midler. Dette, sammen med nasjonens alliansefire tilnærming, er avgjørende for Sveriges evne til å bidra initialt i NATOs nye konsepter.

Norge, på tross av at et fremtidig EU-medlemskap synes uklart, har flere ben å stå på; medlemskap i Alliansen og derigjennom verdifull erfaring fra øvelser og operasjoner, en stadig mer velutviklet konseptuel basis, en positiv utvikling hva angår nisjekapasiteter, samt en kombinasjon av nyanskaffelser og videreføring av kjente fartøystyper. Norge vil de neste årene ha en liten, men likevel troverdig flåtepark som kan deployeres i et internasjonalt rammeverk.

Sannheten er vel at Sverige og Norge har hvert sitt ben å stå på innenfor henholdsvis EU og NATO, men NATO er innen sikkerhets- og forsvarspolitikken, inklusive anvendelsen og utviklingen av militærmakten, så langt mer velutviklet og troverdig.

Storbritannia er en europeisk stormakt og det hersker således liten tvil om at de både vil og kan komplettere NATO-konseptene. De har vist ved flere anledninger at evnen og kapasiteten forefinnes, og at det eksisterer en politisk vilje og handlekraft bak ethvert militært engasjement. Det blir likevel interessant å følge nasjonens fremtidige tillempling og fokusering på den europeiske arena, ettersom den transatlantiske link fortsatt er fundamental og drivende. Nedenfor vises en enkel, men likevel beskrivende skisse, over nasjonenes muligheter til å delta i NATOs nye konsepter. Storbritannia med tre solide søyler, Norge med avgjørende NATO erfaring som danner grunnlaget for deres villighet og evne, mens Sverige fortsatt bærer med seg alliansefriheten og nøytraliteten, selv om nasjonen har inntatt en mer åpen og forpliktende holdning.

Figur 7: Forenklet oversikt over nasjonenes evne til å delta i NATOs konsepter.

6 Resultat og oppsummerende diskusjon

I dette kapitlet vil jeg oppsummere de ytre faktorene som kan påvirke og forme fremtidens multinasjonale styrke. Dette blir gjort med utgangspunkt i mine innledende spørsmålsstillinger: 1) Fremtidens konfliktarena, 2) endret fokus til kystnære operasjoner og 3) ulike konfliktløsere. Videre vil jeg konkludere med de tre utvalgte nasjonenes kapasiteter, villighet og evne til å komplettere NATOs nye konsepter. Dette blir gjort på et generelt grunnlag, men også tidspunktet for aktiv deltagelse og engasjement vil bli fremhevet.

6.1 Sluttvurdering av påvirkende faktorer

6.1.1 Fremtidig operasjonsområde/konfliktarena

Morgendagens utfordringer ligger langs kysten og i de tilstøtende områdene. Tiden for trefninger mellom tunge enheter på åpent hav er over. Britenes MCJO innebærer en rekke oppgaver, og med det synes det klart at britenes fremtid ligger i globalisering, effektivisering og overlegenhet, i første rekke i kystnære farvann, men også evnen til å beskytte kommunikasjonslinjene står sentralt. Selv hevder de at de har inntatt førerretet i utviklingen av Europas fremtidige militære evner. Ettersom for eksempel maritimt diplomati også i fremtiden kan være et effektivt prinsipp i den maritime sikkerhetspolitiske sfære, kan mindre nasjoner også bidra på den internasjonale arena. Dette prinsippet er lett anvendbart: 1) enkelt å kontrollere; 2) bidrar til aktiv tilstedeværelse og dermed en avskrekkende effekt; 3) enheter kan deployeres uten bindinger; 4) det gir rom for at de kan være først på plass; 5) kan trekkes tilbake uten tapt anseelse¹⁴⁵ – altså en rekke kvaliteter som er salgbare i de politiske kretser. Amfibiestyrker er viktige bidragsytere i kystnære farvann og dertil hørende maktprosjeksjon. Først og fremst Storbritannia, men også Sverige og Norge, innehar denne kapasiteten, sistnevnte nasjoner riktignok ikke med henholdsvis innmeldte eller operative styrker. I første rekke svenske, men til en viss grad også norske amfibieenheter, har en begrenset rolle som i liten grad er i stand til å operere alene. I så måte vil den norske KJK, i form av NATO samarbeidet, lettere kunne delta som en kompletterende kapasitet. Fremtiden ligger i maktprosjeksjon og evnen til å etablere og opprettholde sjøkontroll littoralt, først og fremst i andre steder av verden. Vi må altså oppsøke krisen, og nye hurtiggående fartøy samt fly vil bringe personell og utstyr raskt til aktuelt område. Omleggingen og dermed en mer fleksibel styrke- og kommandostruktur i NATO sammen med den våpenteknologiske utviklingen har ført til nye maritime operasjonskonsepter. Disse utnytter en betydelig forbedret evne til å projisere makt med moderne amfibieteknikker, sjøbaserte fly og helikoptre samt missiler. Med dette som referanse er det mer åpenbart å se at begrepet *littoral areas*, eller kystnære områder, er fremtidens maritime operasjonsskueplass. *Mahanian naval strategy* er erstattet med en *Corbettiansk* maritim tilnærming.¹⁴⁶

6.1.2 Ulike konfliktløsere og alliansetilknytning

Skillet mellom nasjonal og internasjonal sikkerhet er i større grad visket ut, og kriser kan oppstå i glidende overganger mellom fred og krig. Kriser har også vist seg å kunne oppstå og utvikle seg meget raskt, enten alene eller i serier, og ofte uten klart forvarsel.

¹⁴⁵ Till, *Seapower at the Millennium*, s. 103.

¹⁴⁶ Ibid, s. 5.

Dette stiller nasjonene overfor nye utfordringer og har derfor fått store konsekvenser for forsvaret, både nasjonalt og i NATO- og EU-sammenheng. Internasjonalt samarbeid sammen med en aktiv dialog er konfliktforebyggende og er derfor høyt prioritert innen sikkerhetspolitikken. Samtidig er det mulig gjennom internasjonale allianser å oppnå en trygghet og forsvarsevne som ikke kan oppnås på egen hånd. Den internasjonale avhengigheten forplikter til å bidra til andres fred når det er påkrevd. Den sikkerhetspolitikken hvert land fører er avhengig av faktorer som beliggenhet, styresett og forholdet til andre stater. En stat kan bruke flere tradisjonelle former eller virkemidler i sin sikkerhetspolitikk. Eksempler er isolasjon, nøytralitet, alliansefrihet, medlemskap i en allianse eller kollektive sikkerhetspolitiske ordninger. Europa fortsetter sin form for stabilisering gjennom EU- og NATO-utvidelsene. Det finnes mange paralleller og likheter i de to alliansenes fokusering på forsvars- og sikkerhetsspørsmål. Kan EU dra nytte av NATOs hovedkvarter, C2 funksjoner og planverk, er det færre avvikelser fra rene NATO-operasjoner, og betydningen av hvem som offisielt står som konfliktløser er politisk ubetydelig. Spørsmålet er likevel hva NATOs politiske og militære ledere gjør med hensyn på gradert materiale og tilgangen på kryptert samband. En EU-operasjon utad kan fort bli et NATO-engasjement innad. NATO-medlemskap kan da bli et ufravikelig krav for en initial deltagelse i en EU-operasjon. I situasjoner hvor beredskap og multinasjonalitet skal forenes, er stående styrker det mest foretrukne alternativet. Det er også mulig å inkorporere enheter i en nasjonal eller alliert styrke. Dog er utfordringene mange dersom nye dedikerte styrkeenheter tilhører en nasjon som er alliansefri. Mangel på trening og utstyr, ute av stand til å motta eller gi viktig informasjon samt ikke tilgang på doktriner, publikasjoner og prosedyrer vil medføre en betydelig ekstra byrde på styrkesjefen. Selv om nye enheter kan få lettere oppgaver så kreves en betydelig innlæringsperiode, initialt et annet operasjonsområde for såkalt *deconflicting* samt en alliert ”babysitter”. Dette vil i første omgang kunne skape en pulverisering av styrken, både geografisk og oppdragsmessig. Dette er en av grunnene til at NATO ofte ønsker å gjennomføre den første delen av operasjonen selv. EU- og/eller PfP-styrker vil siden eventuelt kunne komplettere den multinasjonale styrken.

FN har ikke noe C2-apparat som tillater operasjoner i et dynamisk ROE miljø. Alternativet er dermed NATO, EU eller eventuelle koalisjoner. FN mangler kapasiteter og kompetanse hvilket er noe av grunnen til amerikanernes noe motvillighet til å delta i FN operasjoner. FNs fortsatte fokusering på landoperasjoner i ulike former for fredsbevarende, -skapende og opprettende virksomhet fordrer til at internasjonale maritime deployeringer fortsatt vil bli dominert av de store nasjonene som USA, Storbritannia og Frankrike. Disse må fremskaffe kjernen av ekspertise og kommandofartøy. Et amerikansk hangarskip, eskortert av en flernasjonalt styrke som under koalisjonskrigen mot Irak, vil være en sannsynlig og gjennomførbar modell. I mindre operasjoner, lavere nede på konfliktskalaen, vil mindre nasjoner kunne bidra mer aktivt på et organisatorisk og styrkemessig høyere nivå.

Erfaringene fra koalisjonsstyrkene i Serbia-Montenegro i 1992-93 var udelte. VEU hadde ikke operativ kontroll (OPCON) over sine styrker, bidro ikke spesielt til samhandling, og noen VEU-nasjoner opererte således utenfor styrkestrukturen ettersom hver nasjon selv bestemte deployeringsmønster og oppdrag. Operasjonene i Serbia-Montenegro var derimot en symbolsk og viktig handling sett opp mot dagens ESDP. Likevel er det interessante negative erfaringer ettersom en fremtidig operasjon uten skikkelig politisk og militær forankring fort kan føre til uklare C2-arrangementer,

oppdrag og metoder. En forsvars- og sikkerhetspolitisk basis som NATO vil hindre slike negative erfaringer.

6.2 *Nasjonenes evne og villighet*

Som beskrevet tidligere er alliansetilknytning, men også "eierskap" av operasjonen viktig. Sistnevnte kanskje mer omstridd avhengig av tilnærmingen mellom NATO og EU. Nasjonens evne og villighet må vike, i den initiale delen av den fredsstøttende operasjonen. Likevel kan politisk konsensus tvinge ulike nasjoners maritime enheter inn i en flernasjonalt styrke, mot styrkesjefens ønske. Det kan således herske disharmoni mellom det politiske og det militære lederskapet.

Det finnes ingen tydelige grenser mellom krisehåndtering og konfliktforebyggende virksomhet, og mellom krisehåndtering og væpnet krig/angrep. En positiv krisehåndtering leder ofte til at krig unngås og politiske mål nås. En mislykket krisehåndtering kan lede til langvarig krig.¹⁴⁷ Sverige, på lik linje med de andre vestlige land, må derfor være forberedt og villige til å utsette seg for en slik risiko. Den politiske viljen må effektiviseres. Forsvarsmakten har allerede vist at den har evne og potensial på den internasjonale arena.

Sveriges identitet har vekslet det siste tiåret. Våren 2004 ble NATO og EU utvidet østover. Sverige blir da mer beskyttet mot øst, men enda mer viktig, kanskje strategisk mer uviktig for stormaktene. Nasjonen må påta seg flere og viktigere oppdrag enn de som har vært fokusert til nå. Sverige hadde, og i nærmeste fremtid fortsatt har, en mulighet til å tilby styrker til NATOs bekjempelse av terror i Middelhavet. Styrkegenereringsprosessen er fortsatt aktiv, og operasjon *Activ Endeavour* vil være en bekreftelse på at nasjonen har evne, villighet og politisk handlekraft til å bidra på den internasjonale maritime arena. Dette er en gylden anledning til å vise solidaritet og samtidig en gang for alle fjerne seg fra retorikkens paradoks; diskre bli en del av EUs strukturerte forsvarssamarbeid samtidig som alliansefriheten aksentueres stadig sterkere. Sveriges konseptuelle basis er under utvikling, likeledes har man et ønske om å bidra internasjonalt, i første rekke gjennom øvelser. Hjemlige aktiviteter har imidlertid vært preget av gamle konsepter og lite nytenkning hva angår øvelser. Det hersker således en diskrepans mellom doktriner og øvingsmønster.

Styrkene som former en CJTF må inneha et minimum av essensielle kapasiteter som for eksempel effektiv etterretning, deployerbare og mobile, effektivt skyts, fungerende C3-systemer, logistisk uavhengighet og god overlevelsessevne. De fleste av disse kapasitetene er oppnåelige for mindre nasjoner, spesielt dersom interoperabiliteten forbedres. Her er fleksibilitet et nøkkelord. I tillegg innehar mange nasjoner, blant annet Sverige, nisjekapasiteter hva angår innmeldte enheter til HFC. Ubåtene og minestyrken har deltatt i henholdsvis store øvelser/deployeringer og i operasjoner. Amfibieelementet er en meget interessant bidragsyter i maktprojiseringsfunksjonen, men er foreløpig utelatt i det internasjonale styrkeregisteret. Nasjonen er ellers teknologisk velutviklet og eneste utfordring før en fullgod integrering i en multinasjonal styrke i regi av NATO, og til en viss grad EU, er tilgang til deler av hemmeligstemplet materiell – i første rekke samband. Til tross for manglende krypto kan nasjonen, ved hjelp av en kontingent bestående av flere enheter, skape synergieffekter, blant annet ved et fremtidig velutviklet nettverksbasert system. Nasjonen fokuserer på kystnære og grunne farvann. Dette beror i første rekke på territorialfarvannets og den eksklusive økonomiske sonens

¹⁴⁷ Wedin, *Refleksjoner över ämnet strategi*, s. 26.

beskaffenheter. Politikere og den øverste militære ledelsen må ikke glemme at nettopp i disse farvannene er mulighetene for aksjoner og uønsket adferd størst. Dette kan sees på som et paradoks, men det er en realitet som må vurderes fortløpende, ikke bare hjemme, men også av internasjonalt deltagende enheter og styrkesjef.

I Norge har nytenkning, oppfinnsomhet og eksperimentering måttet vike plass for organisasjonsutvikling og omstilling. Det blir derfor essensielt å finne tilbake til et tydelig operativt fokus i alt man foretar seg. Det er Norge på vei til å gjøre ved anskaffelse av nytt utstyr og nye fartøy, samtidig som den spisse ende, herunder NoTG, stadig er under utvikling. Militære enheters evne til å fungere sammen er avhengig av at de fysisk har vært ute og løst oppdrag i fellesskap. Den flernasjonale samarbeidsevne som i dag trenes opp både i Middelhavet, Afghanistan og Irak vil raskt kunne omsettes i praktisk forsvar av egen nasjon hvis det skulle behøves. I den grad det er relevant å snakke om et norsk invasjonforsvar er det mange som mener at det nå er bedre enn noen gang. Fremtidens Sjøforsvar er kvantitativt skåret til beinet, men kvaliteten på enheter, teknologi og personell er økende. Doktrinene er i bruk og øvelsesmønsteret gjenspeiler nasjonens fokus, nemlig krisehåndtering i kystnære områder.

Norge har blitt "NATOisert" over en lengre periode og har dermed tatt del i erfaringer og videreutvikling. Engelsk som språk har dermed blitt en naturlig del av hverdagen, både under øvelser og operasjoner, men også ved tilstedeværelse og utøvelse av myndighetsutøvelse og suverenitetshevdelse i norske interesseområder. Sverige har ikke tatt del i denne utviklingen. Først i de senere år har nasjonen deltatt mer aktivt. Derfor har språk og begrepsapparatet blitt et problem og en utfordring snarere enn en naturlig del av hverdagen. Sverige er klar over dette, men det tar fortsatt mange år å innarbeide dette i Forsvarsmakten.

Storbritannia er en internasjonal stormakt som på behørig vis vil komme til å prege Europas fremtid. De har gjennom historien vist engasjement og styrke, og har gjennom dette opparbeidet seg troverdighet og anerkjennelse. Nasjonen er i mange sammenhenger et forbilde for mindre land noe som gjenspeiles i den trenings- og utdanningsprosessen som gjennomføres. Doktrinene og konseptene er forankret gjennom utallige aktiviteter og *Royal Navy* er fortsatt å betrakte som den ledende forsvarsgrenen. I tillegg er forsvaret godt forankret i folkesjelen og blant den politiske ledelse. Storbritannias tilnærming til USA blir spennende å iakttå, både fra et EU og fra et NATO perspektiv. Henholdsvis ESDP og ESDI blir derfor et for Storbritannia tveegget sverd eller en *golden opportunity*. NATOs nye konsepter er uansett avhengig av et aktivt deltakende Storbritannia, både hva angår plattformer og staber. Deres profesjonalitet og tekniske standard vil i mange henseenden fortsatt danne ryggraden i fremtidens maritime konsepter.

7 Konklusjon og forslag til fremtidig forskning

Teknologiske arrangementer kan ikke fremskaffe løsninger på politiske problemer. Den operasjonelle integritets suksess avhenger fullt og helt av politisk enighet om en felles *policy* basert på felles tiltak. Politiske mål må være entydige og forstått av operative planleggere. Operasjonelle og teknologiske arrangementer vil således bli tilpasset etter behovet.

NATO har som mål å kunne gjennomføre to CJTF-operasjoner samtidig. Dette er styrke- og personellkrevende. Ved å anvende ikke-NATO land, som for eksempel Sverige, er dette mulig, men en rekke tiltak innen C4 må initieres og utvikles. Pfp er

foreløpig ikke kapasitetsmessig nødvendig, men heller politisk ønskelig. Det er ikke bare slagkraft det internasjonale samfunnet behøver, men velintegrerte enheter med variert evne og smarte våpen. NATO i den nye sikkerhetsarkitekturen borger for et bredt nettverk av samarbeidsordninger, samhandel og gjensidig avhengighet for at det skal kunne bidra til fred og sikkerhetspolitisk stabilitet. CJTF-kapasiteten må forsøke å gjenspeile denne virkeligheten både under planlegging, trening, øvelser og operasjoner. Multinasjonalitet blir derfor et politisk krav.

Trenden er at de militære operasjonene i fremtiden vil være bygget opp omkring aktiv tilstedeværelse og maktprojeksjon. Det beskrives i ulik litteratur at det finnes et fellesoperativt littoralt dilemma som må løses for å oppnå tilstrekkelig handlefrihet i maktprojeksjonen. Dette er forbundet med det faktum at det littorale området, der hvor landmassene påvirker de maritime operasjonene, blir stadig viktigere å kontrollere, samtidig som kompleksiteten i slike områder stiger. Det littorale området vekker mest bekymring og stiller krav til at den maritime styrken kan deployere et bredt spekter av kapasiteter for å sikre blant annet en *Sea Port of debarkation* (SPOD). Maritimt diplomati vil gjennom aktiv tilstedeværelse signalisere vilje og evne, skape muligheter for overvåking, polisering og kontroll.

NATO konseptenes shortfalls, spesielt innen CJTF, er manglende tilgang til mindre enheter i kystnære miljøer. Både Norge og Sverige har satsset på enheter nettopp i dette området. Til tross for at nasjonene vil kunne inngå i konseptene til ulik tid, er de aktuelle bidragsyttere både innen sjøkontroll og som tilretteleggere for etablering og opprettholdelse av forbindelsene til land.

Politikkens primat er sentral. Det er dette nivået som styrer roller og omfang for den militære deltagelsen. Jeg har vært bevisst dette i formingen og senere testingen av mine hypoteser. Overnevnte betraktninger og diskusjon bekrefter at nasjoners villighet og kapasitet, doktriner og øvelsesmønster, samt alliansetilknytning er styrende for landenes bidrag på den internasjonale arena. Vedlagte kommentarer belyser blant annet at det politiske lederskap kan initiere norsk deltagelse før styrkegenereringsprosessen har startet. Det politiske apparatet kan altså i noen situasjoner opptre proaktiv. Jeg tar dette til etterretning. Dette krever dog en kontinuerlig politisk monitorering og oppfølging, og er operasjonen politisk formålstjenlig, er jeg absolutt enig i FKOM Tronstads bemerkning. Det bemerkes videre at NRF binder en del av Norges militære kapasiteter. Dette er selvfølgelig et viktig moment i vurderingen av nasjonens fleksibilitet og evne. Den nærmeste tiden vil vise om NRF og de ulike nasjonene kan skape prosedyrer og regler for nettopp å unngå de begrensninger som Tronstad beskriver.

Helhetlige fellesoperative konsepter og taktisk integrasjon mellom forsvarsgrenene må utvikles slik at vi kan få mest mulig synergieffekt av de tre arenaene, land, luft og sjø. Dette må gjenspeiles i nasjonenes doktriner, trenings- og øvelsesmønster. Evnen til å håndtere og utnytte det littorale området er kritisk for å få inn en fellesoperativ styrke og for å ha et effektivt maritimt bidrag i en fellesoperativ maktprojeksjon. Enhver tilførsel av kapasiteter som øker handlingsrommet i det kystnære område er derfor ikke bare ønskelig, men en forutsetning for det maritime styrkebidraget, både i forbindelse med krisehåndteringsoperasjoner, direkte strikeoperasjoner og maritim understøttelse av landoperasjoner. Fremtidens maritime styrke må inneha elementer som kan håndtere trusler i åpent hav og i kystnære områder. Det synes åpenbart at en dreining fra et statisk defensivt operasjonskonsept til mer offensive og dynamiske operasjoner med økt internasjonal fokus vil stille nye krav til spesielt de mindre nasjonene. Den største endringen er det faktum at operasjonene skal gjennomføres andre steder enn i landenes

hjemlige farvann. Fremtidens mål må være et maritimt forsvar som er nasjonalt nødvendig og som utviser vilje og handlekraft. Det må samtidig være internasjonalt anerkjent, ha legitimitet og politisk støtte.

7.1 Forslag til fremtidig forskning

Denne studien har et maritimt fokus og de maritime styrkene er kanskje mer enn andre et system av systemer. Komponentene og de forskjellige aktørene på de ulike nivåene er avhengig av å jobbe sammen mot et felles mål. Mange av nasjonene, inkludert Norge og Sverige i denne studien, er marginalisert hva angår kvantitet. Det er begrenset hvor stor selvutvikling de ulike marinene har. Mange land har den siste tiden etablert likeartede konsepter hvor ekspedisjonstanken står i fokus. De er innforstått med at operasjonsskueplassen må oppsøkes. Sett i lys av at invasjonsscenarioet er en foreløpig historie, og at nasjonenes selvutvikling er ubetydelig, hvilken doktrine skal da øves? Er det mulig å skape en felles NATO og/eller EU doktrine som kan danne en basis for trening og øving, og senere operasjoner?

De fleste fredstøtteoperasjoner har en landdimensjon som er dominerende. Selv om initiale forflytninger og aktiviteter gjøres av alle arenaene, inkludert informasjonsoperasjoner, er det landkomponenten som de facto må påta seg den store oppgaven hva angår stabilitet og normalisering. Styrker fra en rekke nasjoner, både NATO, EU, partnerland og ikke-partner land, kan inngå i en fremtidig fellesoperativ aktivitet. Det sjøbaserte CJTF kan kalles en kapasitet etter mange år med trening og øving, mens den landbaserte fortsatt betegnes som et konsept. Hvordan blir det landbaserte CJTF-konseptets fremtid sett i lys av ESDP og ESDI? Samtidig hersket det enighet i NATO om at PfP skal få en stadig mer markant tilnærming til Alliansen. Hvordan vil dette prege den fremtidige forsvars- og sikkerhetspolitiske utviklingen?

Mange nasjoner ser at nettopp forsvars- og sikkerhetspolitikken kan bli enda mer utfordrende med et utvidet NATO og EU. Stadig flere nasjoner inngår derfor avtaler og samarbeid med hverandre, på tvers av alliansene. Ett eksempel er Nordsjøalliansen. Hvilken innvirkning har dette på fremtidig forsvars- og sikkerhetspolitikk og de omtalte konseptenes utvikling?

NATO *Response Force* har blitt NATOs nye satsningsområde. Mye krefter, initiativ og økonomiske bindinger er lagt ned i denne nye kapasiteten. Planen er at NRF skal kunne virke som en døråpner for et senere CJTF. EU har også sine reaksjonsstyrker, dog med løsere forpliktelser og mindre grad av tilstedeværelse. På hvilket sett kan EUs og NATOs reaksjonsstyrker komplettere hverandre?

Kilde- og litteraturoversikt

Trykte kilder

Forsvarets overkommando, *Forsvarets doktrine for maritime operasjoner*,
(Forsvarets stabsskole, Oslo 2002.)

Forsvarets overkommando, *Forsvarets fellesoperative doktrine Del A - Grunnlag*,
(Forsvarets stabsskole, Oslo 2000.)

Forsvarets overkommando, *Forsvarets fellesoperative doktrine Del B - Operasjoner*,
(Forsvarets stabsskole, Oslo 2000.)

Försvarsmakten, *Marin Doktrin och maritime operationer, provisorisk utgåva för 2003*,
(Försvarsmakten, Stockholm 2003)

Försvarsmakten, *Militärstrategisk doktrin*,
(Försvarsmakten, Stockholm 2002)

Hughes Jr., Wayne P., *Fleet Tactics and Coastal Combat*,
(U.S. Naval Institute, Annapolis, Maryland 2000)

Högkvarteret, *Försvarsmaktens handbok vid hävdande av vårt lands suverenitet och Oberoende (Handbok IKFN)*,
(Forsvarets bok och blankettförråd, 1995)

Ministry of Defence, *BR 1806, British Maritime Doctrine (Second Edition)*,
(Her Majesty's Stationary Office, Norwich 1999)

North Atlantic Treaty Organisation, *AJP-01(B), Allied Joint Doctrine*,
(SHAPE, Belgium 2001)

North Atlantic Treaty Organisation, *Guidelines for operational planning*,
(SHAPE, Belgium 1999)

North Atlantic Treaty Organisation, MCM 045-02, *NATO Initial Entry Concept*,
(Military Committee, Brussels 2002)

North Atlantic Treaty Organisation, MC 362/1 (Final), *NATO Rules of Engagement*,
(Military Committee, Brussels 2003)

North Atlantic Treaty Organisation, MC 389/1, *Military Committee policy on NATO's Combined Joint Task Force (CJTF) Capability*,
(Military Committee, Brussels 2000)

North Atlantic Treaty Organisation, MC 477, *Military Concept for NATO Response Force*,
(Military Committee, Brussels 2003)

North Atlantic Treaty Organisation, *Military implementation of the alliance strategic concept – The Maritime Dimension*,
(SHAPE , Belgium 2002)

Pugh, Michael, *Maritime security and peacekeeping – A framework for United Nations operations*,
(Manchester University Press, Manchester 1994)

Rekkedal, Nils Marius, *Moderne krigskunst. Militærmakt under omforming*, (norsk utgave),
(Försvarshögskolan, Krigsvetenskapliga institutionen 2001)

Till, Geoffrey, *Seapower at the Millennium*,
(Royal Navy Museum, Gloucestershire 2001)

Vego, Milan N., *Naval Strategy and Operations in Narrow Seas*,
(Frank Cass, London 2003)

Wedin, Lars, *Reflektioner över ämnet strategi*,
(Försvarshögskolan, Strategiska institutionen 2002)

Wegge, Njord, *Svensk og finsk sikkerhetspolitikk i endring*,
(Institutt for statsvitenskap, Universitet i Oslo 2004)

Werner, Christopher, *Den blå boken*,
(Försvarshögskolan, Krigsvetenskapliga institutionen 2002)

Avisartikler og magasiner

Gustavsson, Rolf, *De tio nya är väl förberedda*, Intervju med G. Verheugen, ansvarlig för EUs utvidelse.
(Svenska Dagbladet, 20. november, 2003)

Holmström, Mikael, *Lösa svenska skott mot gemensamt EU-försvar*,
(Svenska Dagbladet, 12 november, 2003)

Jane's Defence Weekly, *UK looks to develop sea basing concept*,
(Issue No. 10, 10 March 2004)

Rapp, Ole Magnus, *Norge skal få Europas mest moderne marine*,
(Aftenposten morgenutgave, 17. november, 2003)

Ukjent forfatter, *Britain needs more rapid strike forces, says Defence Chief*,
(The Telegraph, 10. desember, 2003)

Ukjent forfatter, *UK Hoons To Unveil New Plans for Smaller, More Flexible, High-Tech Armed Forces*,
(The Sunday Times, 7. desember, 2003)

Ikke publiserte kilder og kilder på internett

The Secretary of State for Defence, *Delivering Security in a Changing World – Defence White Paper*,
(Ministry of Defence, December 2003)

The Secretary of State for Defence, *Delivering Security in a Changing World – seven essays*,
(Ministry of Defence, December 2003)

www.clausewitz.com

www.folkogforsvar.no

www.globalsecurity.org

www.marinen.mil.se

www.mil.no

www.mil.no/sjo

www.mil.no/sjo/keskdr

www.wanadu.nl

Øvrige kilder

Leksjon av Övlt Tirud, *Klassisk engelsk militärteori*, Forsvarshögskolan 21. oktober 2002.

Intervju med Commander (DaN) Jesper Britze, J3 EASTLANT/NAVNORTH
London, 17. november 2003.

Diskusjoner med Kommandörkapten Jonas Carlsson, Chef M3/MTK, Muskö 3.
februar 2004.

Samtaler med Commander (NoN) Sverre Engeness, J35 Striking Fleet Atlantic, 15.
april 2004.

Leksjon av Brig Gen Gunnar Lundberg (Ret), *NRF – NATO's Expeditionary Capability*, Forsvarshögskolan 13. mai 2004.

**Forsvarsstaben/ Sjef Operasjons-
og driftsavdelingen**

1 av 3

Vår saksbehandler
FKOM/ Sjef O&D/POD/ FST

Vår dato
2004-06-14 18

Vår referanse
2004/FST/POD/HT/

Tidligere dato

Tidligere referanse

Til

Kopi til

Kommentarer til C- uppsats utarbeidet av orlogskaptein Erik Bøe

1. Bakgrunn

Erik, jeg setter stor pris på denne muligheten til å kunne fordype meg i din studie. Temaet er selvsagt av stor interesse for meg av flere grunner;

- jeg har som du vet tjenestegjort ved Striking Fleet Atlantic (SFL) som lenge var NATO's eneste CJTF hovedkvarter, i mer enn 5 år.
- som deputy Assistant Chief of Staff Operations ved SFL hadde jeg i ett år ansvaret for planleggingen av operative aspekter av øvelse Strong Resolve 02. En øvelse som har en sentral plass i dine referanser.
- Som sjef for operasjons og driftsavdelinger i Forsvarsstaben i Norge, er jeg direkte involvert i deployering av norske styrker til internasjonale styrker, innmelding av styrker til NRF samt oppfølging av deltakelse i operasjoner i utlandet.

Som tidligere veileder ved vår egen stabsskole her i Oslo, er det selvsagt meget fristende å foreta en evaluering av din meget interessante besvarelse, men det skal jeg overlate til andre. Jeg vil innledningsvis kort kommentere metodevalg, før jeg tar stilling til dine hypoteser.

2. Drøfting

a. Metode

Du har formulert tre hypoteser som alle representerer rene strategiske problemstillinger. Etter en innledende beskrivelse av CJTF og NRF konseptene, overordnet strategisk situasjon for NATO og EU samt trusselbildet, foretar du en prøving av dine strategiske hypoteser. Den store utfordringen i din test av strategiske hypoteser er ditt fokus på maritime problemstillinger.

b. Utvalgte nasjoner

Du har valgt å fokusere på tre nasjoner du selv har meget godt kjennskap til. Da disse nasjonene befinner seg i helt ulike militær strategiske situasjoner er dette et spennende fokus. Du beskriver strategiske situasjoner i endring, men jeg tror du burde vurdert også

betydningen av og status ved det nordiske samarbeidet samt konsekvenser av den norske "Nordsjøstrategien". En strategi som på politisk og militærstrategisk nivå er meget sentral i Norge. Denne strategien som er utviklet på politisk nivå, har som følge at Norge etablerer et betydelig militært samarbeide med Danmark, Tyskland, Nederland og Storbritannia i tillegg til vår viktigste allierte, USA. Vi kan godt se på dette samarbeidet som en "indre sirkel" i NATO. Ent samarbeid som som i noen grad fortrenger samarbeid med andre, for eksempel nære naboer i Norden.

c. Hypotesevalg

Jeg har allerede pekt på spenningsforholdet mellom hypoteser med strategiske problemstillinger, og et i hovedsak operasjonelt fokus under prøvingen av hypotesene. Du har innledningsvis forklart hvorfor du ikke velger et Joint, men snarere maritimt fokus. Det at du søker å underbygge dine hypoteser gjennom maritime erfaringer fratar deg i noen grad muligheten til å henvise til dagsaktuelle problemstillinger fra operasjonene i Afghanistan og Irak. Du kunne alternativt sett på hvordan maritime kapasiteter i dag blir deployert som deler av en landmilitær styrke, i begge disse teatrene.

d. Hypotese 1, Nasjonenes kapasitet og villighet, med fokus på C2 samt nasjonal lovgivning og beslutningsgrunnlag, er betydningsfullt ved deltagelse i angitte konsepter

Jeg må tilstå at jeg har litt problemer med å få fatt i hva som er den egentlige kjernen i denne hypotese formuleringen. Dersom jeg forstår deg rett ønsker du å påvise at den politiske viljen til å delta i konsepter som CJTF og NRF har betydning for militær evne til slik deltakelse. Du fastslår i pkt 5.11 at Norge som en følge av parlamentarismens grunnregler, kan komme sent inn i styrkegenereringsprosessen. Dette samsvarer ikke helt med min egen vurdering av situasjonen. Styrkegenereringsprosessen forutsetter politisk vilje til å delta. Slik vilje blir ofte uttrykt lenge før selve styrkegenereringsprosessen tar til i NATO eller i koalisjonssamarbeide. Vår virkelighet er at kjennetegnet av at vi tidvis fra politisk nivå blir pålagt å forberede styrker for innsats i operasjonsteatre lenge før den formelle styrkegenererings prosessen har startet.

e. Hypotese 2, Utformingen av nasjonenes doktriner og øvingsmønster rettferdiggjør og gjenspeiler deres intensjoner, vilje og evne til å delta internasjonalt.

Denne hypotesen har jeg ingen vanskeligheter med å forstå. Ditt maritime fokus er spennende, og gir deg mulighet til å benytte egne erfaringer. Jeg tror allikevel at en Joint tilnærming hadde gjort det enklere å underbygge din hypotese. Til tross for at jeg er usikker på hva du i pkt 5.2.2 legger i formuleringen "offiserskorpsets beste", følger jeg logikken i din vurdering av denne hypotesen. Jeg støtter dessuten din vurdering av betydningen av tilgang til informasjon, men tillater meg å peke på at bilateralt etterretnings samarbeide ofte er vel så viktig som alliansetilhørighet, eller at alliansetilknytning alene ikke sikrer tilgang til slik informasjon.

f. Hypotese 3, Nasjonenes alliansetilknytning er styrende med tanke på omfang og tidspunkt for deltagelse i angitte konsepter

Dette er slik jeg ser det den mest spennende hypotesen. For alliansepartnere blir dette på et vis prøven på om vi klarer å omsette ord til handling. Du legger stor vekt på interoperabilitet, men vurderer ikke det betydelige gapet i kapasitet vi finner innen for eksempel NATO alliansen. Som en ren saksopplysning kan jeg nevne at NRF konseptet så langt har bundet opp deler av vår nasjonale, militære kapasitet på en slik måte at betydelige elementer av styrkestrukturen ikke er tilgjengelig for internasjonale operasjoner. Jeg er svært usikker på om NRF konseptet ”kom som bestilt for den militære toppledelsen”, og er tror heller ikke at militær ledelse skal rettferdiggjøre disponeringen av styrker eller tildeling av midler.

3. Konklusjon

Du har utarbeidet en meget interessant studie. Din betydelige erfaring innen ledelse av maritime operasjoner gir deg god anledning til å peke på sentrale problemstillinger. Til tross for at jeg er litt usikker på om jeg har forstått hypotese 1 riktig, finner jeg at du har underbygget dine hypoteser på en overbevisende måte.

Håkon Tronstad
Flaggkommandør
Sjef Operasjoner og drift
Forsvarsstaben

Kommentarer fra Kommandørkaptein Britze

Kommentarer til orlogskaptajn Erik Bøes C-opsats

Kommentarer fremsat af kommandørkaptajn Jesper Britze, Kongelig Dansk Marine, tjenestegørende ved NATO hovedkvarteret i Northwood, United Kingdom som "Branch Chief Expeditionary Warfare".

Afhandlingen demonstrerer forståelse for og indsigt i NATOs omstilling til den sikkerhedspolitiske situation efter den kolde krigs ophør og den asymetriske krigs start. Afhandlingen placerer det nye NATO Response Force (NRF) koncept korrekt i det tidsmæssige kontinuum, som NRF og CJTF koncepterne udgør.

Heri er der dog en mindre svaghed, idet det koncept, der reelt har været symbolet på og den praktiske udmøntning af alliancens solidaritet og beslutsomhed: NATOs stående styrker ikke omtales. Netop nationernes villighed til at bidrage til de stående fregat/destroyer styrker (SNFL og SNFM) samt til de stående minerydningsstyrker (MCMFN og MCMFS) snarere end villighed til substantielt at bidrage til NRF har været og vil fortsat være en synligt test af hvorvidt alliancen overlever som en troværdig militær organisation eller om NATO efter den seneste udvidelse reelt i fremtiden blot vil være en samling af lande med en rolle og indflydelse som FN.

Afhandlingen berører korrekt og indsigtsfuldt problemstilling omkring EUs sikkerhedspolitiske dimension. Afhandlingen ville på dette område være fuldkommen dersom den havde diskuteret problemstillingen vedrørende en kommandostruktur, der på alle militære områder eksistere i NATOs kommandostruktur men som for nogle potentielle kalitionlande ikke vil være acceptable.

På baggrund af en veludført analyse af de væsentligste koncepter samt sikkerhedspolitiske tendenser opstiller forfatteren tre hypoteser, der tilsammen er dækkende for afprøvning af en række scenarier. Valg af nationer hertil syntes at være noget unuanceret idet den afspejler lande, der alle enten er NATO medlemmer eller særdeles NATO venlige. Herved mistes muligheden for at identificere, hvad der kan finde sted dersom der i en koalition indgår et eller flere nationer, der enten er kritiske overfor NATO eller er direkte modstandere af alliancen.

Abstract

The Combined Joint Task Force (CJTF) concept was founded due to shrinking budgets and thereby limited forces. A multinational, multi-service, deployable task force will be generated and tailored for military operations, not involving the defence of allied territory, i.e. conflict prevention, humanitarian aid, peacekeeping and peace enforcement. A CJTF may also be called upon to conduct many other short warning missions, such as non-combatant evacuation, disaster relief, and search and rescue.

NATO Response Force (NRF) was formed to provide NATO with a robust and credible high readiness force. It is fully trained and certified as a joint combined arms force, and is able to deploy quickly to participate in the full spectrum of NATO missions wherever required. It will also act as an important player for the implementation of longer-term force commitments, such as a CJTF.

A significant portion of military operations will be conducted around the periphery of landmasses, i.e. the littorals. Effective operations in these littoral areas are potentially of crucial importance. It is also more challenging, due to a higher risk of asymmetric threats and unexpected behaviour. Therefore the expression 'The Littoral Dilemma' has been introduced. In the same area, low intensity conflicts are more common than high intensity war fighting. A multinational force will therefore conduct the principal types of peace operations. Not only large but also medium and small navies may be involved in carrying out these tasks.

Nations have recognised that jointness, along with multinationality, is a key principle in military capabilities, both in 'blue water' and in the littorals. Interoperability among force components – which involves issues of doctrine, training and culture as well as equipment compatibility – remains a key challenge.

This essay describes how United Kingdom, Sweden and Norway are willing and/or able to contribute to NATO's new concepts, based on factors like capabilities, doctrine and training, and each nation's security and defence policy. NATO's *European Security and Defence Identity* and EU's *European Security and Defence Policy* are both important milestones for the nations' military focus.

Sweden struggles, even though their eagerness and willingness are substantial. As a non-NATO member they do not participate daily in the decision processes. In spite of being a EU-member, having developed new doctrines and capabilities, and a general adaptation to NATO principles, the nation's neutral policy and lack of political preciseness is evident. There is also a discrepancy between aims and means.

Norway, in spite of staying out of the Union, has more flexibility; NATO membership and valuable experience from exercises and operations, an improved conceptual basis, a positive trend regarding niche capacities, and a combination of new and well-proved platforms. In the years to come, Norway is expected to have a small, but credible navy, which can be deployed in an international environment.

United Kingdom has shown their intent and capacities on many occasions. There is a political will and military energy in all their commitments. Their focus on the European arena will be interesting to follow, as the transatlantic link is of outmost importance.

Keywords: CJTF-consept, NRF, adaptation, littoral operations, doctrine, exercise pattern.